

Tanja Rätty

JYVÄSKYLÄN HARRASTAMISEN MALLI LAPSEN OIKEUKSIEN TOTEUTTAJANA

Opinnäytetyö

Humanistisen alan ylempi ammattikorkeakoulututkinto

Järjestö- ja nuorisotyön koulutus (ylempi amk)

2022

**Kaakkois-Suomen
ammattikorkeakoulu**

Tekijä	Tutkintonimike	Aika
Tanja Rätty	Yhteisöpedagogi (ylempi amk)	Toukokuu 2022
Opinnäytetyön nimi		
Jyväskylän harrastamisen malli lapsen oikeuksien toteuttajana		72 sivua 3 liitesivua
Toimeksiantaja		
Jyväskylän kaupunki		
Ohjaaja		
Pekka Penttinen		
Tiivistelmä		
<p>Opinnäytetyössä perehdyttiin Harrastamisen Suomen mallin Jyväskylän kaupungin toteutusmalliin ja tuotettiin tietoa mallin jatkokehittämiseksi. Näkökulma Harrastamisen Suomen mallin tarkastelulle on hallinnollis-ohjauksellinen toiminnan järjestäjän näkökulma, mikä näyttäytyy muun muassa tuotoksen asiakirjalähtöisyydessä.</p> <p>Opinnäyte koostuu katsauksesta Harrastamisen Suomen malliin, Jyväskylän harrastamisen malliin sekä toimintaa poliittisella tasolla tukeviin ja ohjaaviin lakeihin sekä ohjelmiin. Erityisen huomion saa sopimus lapsen oikeuksista, sillä toimintaa arvioidaan tästä näkökulmasta. Tutkimus tuotti tietoa siitä, millä tavoin jyväskyläläinen harrastamisen malli mahdollistaa jokaiselle jyväskyläläiselle lapselle ja nuorelle mieluisen maksuttoman harrastuksen, sekä siitä, miten Jyväskylän harrastamisen malli edistää lapsen oikeuksien toteutumista.</p> <p>Tutkimuksen kokonaisuus rakentuu toiminnan piirissä olevilta oppilailta ja ohjaajilta kerättyjen kvantitatiivisten aineistojen tueksi toteutetusta laadullisen aineiston keruusta, jonka väliin oli puolistrukturoitu temahaastattelu yläkouluikäisille nuorille.</p> <p>Tuotoksena syntyy arviointitietoa lapsen oikeuksien toteutumisen näkökulmasta Jyväskylän harrastamisen mallin arvioinnin tueksi. Raporttia on mahdollista hyödyntää monialaisen arviointiryhmän työn tukena mallin seuraavassa arviointikohdassa. Opinnäytetyön tulokset ovat hyödynnettävissä harrastamisen mallien kehittämiseen niin toimijoille kuin kuntatasolla.</p> <p>Tuloksena voidaan todeta, että Jyväskylä on sitoutunut edistämään harrastamista strategian ja toiminnan tasolla, mutta vielä on olemassa lapsia ja nuoria, joita malli ei näyttäisi tavoittavan. Toiminta näyttäytyi eri aineistojen valossa positiivisena, mutta kehittämiskohteita nousi vielä sekä nuorilta että lapsen oikeuksien tarkastelun kautta mm. nuorten omaehtoiseen toimintaan, harrastamiseen oppimisympäristönä, monialaiseen yhteistyöhön sekä huoltajien kanssa tehtävään yhteistyöhön liittyen.</p>		
Asiasanat		
harrastukset, vapaa-aika, lasten oikeudet, osallisuus		

Author	Degree	Time
Tanja Rätty	Master of humanities	May 2022
Thesis title The City of Jyväskylä model for leisure activities promoting children's rights		
Commissioned by City of Jyväskylä		72 pages 3 pages of appendices
Supervisor Pekka Penttinen		
Abstract <p>This study examines the implementation model of in the City of Jyväskylä of the Finnish model of leisure activities and provides information for the further development of the model. The perspective of the examination of the Finnish model of leisure activities is of the organizer of the activities, which is reflected, among other things, in the document-oriented nature of the output.</p> <p>The study consists of an overview of the Finnish model of leisure activities, the model of leisure activities in Jyväskylä, and the laws and programs that support and guide the activities at the political level. Particular attention is paid to the Convention on the Rights of the Child, as the activities are assessed from this perspective. The study produced information on how the leisure activities model in Jyväskylä enables every child or young person to enjoy a free hobby and how the Jyväskylä leisure activities model promotes children's rights.</p> <p>The study was based on qualitative data collected in support of the quantitative data collected from the young people and supervisors involved in the activity. Data collection was carried out as a semi-structured thematic interview for young people of upper secondary school age.</p> <p>The output of the study is evaluation information from the perspective of the realization of the rights of the child. The material supports the model of leisure activities in Jyväskylä. The report can be used to support the work of the interdisciplinary evaluation team in the next evaluation section of the model. The results of the thesis can be utilized in the development of hobby models both for actors and at the municipal level.</p> <p>As a result, it can be stated that Jyväskylä is committed to promoting hobbies at the strategic and functional level, but there are still children and young people that the model does not seem to reach. The activities turned out to be positive in the light of various materials, but there were still areas for development both according to the young people and through the review of children's rights, e.g. in the voluntary activities of young people, hobbies as learning environments, interdisciplinary co-operation and co-operation with guardians.</p>		
Keywords hobbies, leisure, children's rights, participation		

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	6
2	HARRASTAMISEN SUOMEN MALLI.....	8
2.1	Harrastamisen mallin lähtökohdat.....	8
2.1.1	Harrastamisen mallin yleiset tavoitteet.....	8
2.1.2	Aiemmat valtakunnalliset hankkeet.....	9
2.1.3	Islannin malli.....	11
2.2	Harrastamisen malli nuorisopolitiikan näkökulmasta.....	13
2.2.1	Toimintaa tukevaa lainsäädäntöä.....	13
2.2.2	Lapsistrategia.....	15
2.2.3	Valtakunnallinen nuorisotyön ja -politiikan ohjelma (VANUPO) 2020–2023 ...	16
2.3	Näkökulmia Islannin mallin suomalaisen toteutuksen pohdintaan.....	18
3	LAPSEN OIKEUKSIEN SOPIMUS TOIMINTAA OHJAAVANA IHMISOIKEUSSOPIMUKSENA.....	22
3.1	Sopimus edistää lasten hyvinvointia ja oikeuksien toteutumista.....	22
3.1.1	Lapsen oikeuksien sopimus.....	22
3.1.2	Lapsivaikutusten arviointi.....	23
3.2	Lapsen oikeuksien komitean yleiskommentit liittyen lasten harrastamiseen.....	24
3.2.1	Koulutuksen tavoitteet.....	24
3.2.2	Nuorten terveys ja kehitys lapsen oikeuksien sopimuksen yhteydessä.....	25
3.2.3	Vammaisten lasten oikeudet.....	26
3.2.4	Lapsen oikeus tulla kuulluksi.....	27
3.2.5	Lapsen oikeus saada etunsa otetuksi ensisijaisesti huomioon.....	28
3.2.6	Lapsen oikeus lepoon, vapaa-aikaan, leikkiin, virkistystoimintaan, kulttuurielämään ja taiteisiin (31 artikla).....	28
4	JYVÄSKYLÄN KAUPUNKI HARRASTAMISEN MALLIN TOTEUTTAJANA.....	34
4.1	Toimintaympäristön kuvaus.....	34
4.1.1	Jyväskylän kaupunki.....	34
4.1.2	Kaupunkistrategia ohjaa kehittämään harrastamismahdollisuuksia.....	35

4.2	Jyväskylän harrastamisen malli	35
4.2.1	Jyväskylän harrastamisen mallin ensimmäiset askeleet	35
4.2.2	Jyväskylän harrastamisen mallin nykytila	36
5	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS.....	37
5.1	Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset.....	37
5.2	Tutkimuksen kohderyhmän määrittely ennakkokyselyjen avulla.....	38
5.3	Tutkimuskohde ja tutkimusetiikka	39
5.4	Tutkimusote	41
5.5	Haastattelun toteutus ja tutkimusprosessin eteneminen.....	42
5.6	Aineiston analyysi.....	44
6	TUTKIMUSTULOKSET	45
6.1	Nuorten näkemyksiä vapaa-ajasta ja harrastamisesta	45
6.2	Nuorten kokemuksia Jyväskylän harrastamisen mallista ja vinkkejä tavoiteltaville kohderyhmille	53
7	POHDINTA.....	58
7.1	Jyväskylän harrastamisen malli maksuttoman harrastamisen mahdollistajana	58
7.2	Jyväskylän harrastamisen malli lapsen oikeuksien toteutumisen edistäjänä	59
7.3	Tuloksista nousseet kehittämisideat Jyväskylän harrastamisen mallille	64
7.4	Jatkotutkimuksen tarve	66
LÄHTEET.....		67

LIITTEET

Liite 1. Alkukyselyn kysymykset

Liite 2. Teemahaastattelun kysymykset

Liite 3. Esite tutkimuksesta haastateltaville

1 JOHDANTO

Tässä opinnäytteessä perehdytään Harrastamisen Suomen mallin Jyväskylän kaupungin toteutusmalliin ja tuotetaan tietoa mallin kehittämiseksi. Samalla tämä tuotettu arviointitieto on tukena mallin monialaisena yhteistyönä toteutettavalle väliarvioinnille Jyväskylän kaupungissa. Näkökulma Harrastamisen Suomen mallin tarkastelulle on hallinnollis-ohjauksellinen toiminnan järjestäjän näkökulma, mikä näyttäytyy muun muassa tuotoksen asiakirjalähtöisyydessä.

Harrastamisen Suomen malli kirjattiin ensimmäisen kerran 6.6.2019 pääministeri Antti Rinteen hallituksen ohjelmaan, mutta Rinteen erottua joulukuussa 2019 kirjaus säilyi myös seuraavan hallituksen ohjelmassa. Pääministeri Sanna Marinin hallituksen ohjelmaan 10.12.2019, Osallistava ja osaava Suomi – sosiaalisesti, taloudellisesti ja ekologisesti kestävä yhteiskunta, on kirjattu seuraavasti:

Taataan jokaiselle lapselle ja nuorelle aito mahdollisuus mieluisaan harrastukseen koulupäivän yhteydessä. Luodaan Islannin mallista suomalainen toteutus. Vahvistetaan koulujen aamu- ja iltapäivätoimintaa ja sen laatua, kerhotoimintaa sekä yhteistyötä kuntien ja kolmannen sektorin toimijoiden välillä. Käynnistetään valmistelu, jonka tavoitteena on edistää maksuttomia harrastusmahdollisuuksia koulupäivän yhteydessä. (Pääministeri Sanna Marinin hallituksen ohjelma... 2019, 167.)

Kuntaliiton erityisasiantuntijat Mari Ahonen-Walker ja Mari Sjöström pohtivat blogikirjoituksessaan (2019), mistä Suomen Islannin mallissa voisi olla kyse ja nostavat esiin, että vaikka Suomessa kunnan mahdollisuudet lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi tunnustetaan, ovat nykyiset kansalliset linjaukset yhä vahvemmin kohdentuneet yksittäisiin keinoihin ja menetelmiin kokonaisvaltaisten palveluiden kehittämisen sijaan. Heidän mielestään lasten ja nuorten hyvinvointia ja osallisuutta edistettäessä on syytä huomioida sekä kuntatason monialaisen ja alustamaisen toimintatavan mahdollisuudet että kuntalaisten tarpeiden moninaistuminen. (Ahonen-Walker & Sjöström 2019.) Omia sovelluksiaan Islannin mallista alkoi nopeasti jalostaa mm. Helsingin kaupunki, joka tunnisti kyseessä olevan lyhyen aikavälin projektin sijaan pidemmän aikavälin kulttuurin muutoksen (Helsingin kaupunki 2019).

Opetus- ja kulttuuriministeriön tiedotteessa 17.12.2019 kerrottiin tiede- ja kulttuuriministeri Hanna Kososen asettaneen valmistelutyöryhmän, jonka tehtävänä oli tuottaa tietopohjaa Harrastamisen Suomen mallille sekä valmistella esitys mallin ensimmäisestä vaiheesta. Taustalla työryhmällä on Islannin mallin kokemukset ja tavoitteena valmistella esitys mallista, joka mahdollistaa hallitusohjelman mukaisen kirjauksen mieluisasta harrastuksesta koulupäivän yhteydessä. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2019.) Ryhmä jätti esityksensä tiede- ja kulttuuriministerille kesäkuussa 2020 (Valtioneuvosto 2020).

Jyväskylän kaupungin poikkihallinnollinen harrastamisen työryhmä aloitti Jyväskylän harrastamisen mallin hankkeen valmistelun elokuussa 2020. Tammi-toukokuussa 2021 toteutettiin pilottihanke neljällä koululla ja saman vuoden elokuussa hanke laajeni kaikkiin Jyväskylän perusopetusta antaviin kouluihin. Jyväskylän harrastamisen malli kuvaa toimenpiteitä, joilla mahdollistetaan harrastaminen kaikille jyväskyläläisille. Hankkeen myötä kouluihin on sijoitettu harrastusohjaajia, jotka ohjaavat toimintaa aamuisin, välitunneilla ja iltapäivisin sekä vastaavat koulun harrastustoiminnan järjestelyistä ja viestinnästä. Harrastusohjaajien toimintaa täydentää koulun kerhotoiminta, jota ohjaavat koulun muu henkilöstö sekä ulkoiset toimijat. (Harrastamisen Suomen malli (2021-) s.a.)

Jyväskylän kaupunki on saanut kahdesti Unicefilta Lapsiystävällinen kunta -tunnustuksen, mikä tarkoittaa, että se tekee tavoitteellisesti työtä lapsen oikeuksien edistämisen eteen. Tämä tarkoittaa myös sitä, että myös harrastamisen mallissa lapsen oikeuksien edistäminen on keskiössä. Yleissopimus lapsen oikeuksista (60/1991) nostaa artiklassaan 31. esiin lasten yhtäläiset mahdollisuudet osallistua lepoon ja vapaa-aikaan, hänen ikänsä mukaiseen leikkimiseen ja virkistystoimintaan sekä vapaaseen osallistumiseen kulttuurielämään ja taiteisiin. Sopimus on kaikkia alle 18-vuotiaita lapsia koskeva ihmisoikeussopimus. (Yleissopimus lapsen oikeuksista 1991.)

Tämä tutkimus tuottaa tietoa siitä, millä tavoin jyväskyläläinen harrastamisen malli mahdollistaa jokaiselle jyväskyläläiselle lapselle ja nuorelle mieluisen maksuttoman harrastuksen sekä siitä, miten Jyväskylän harrastamisen malli edistää lapsen oikeuksien toteutumista. Kokonaisuus koostuu katsauksesta

Harrastamisen Suomen malliin, Jyväskylän harrastamisen malliin sekä toimintaa poliittisella tasolla tukeviin ja ohjaaviin lakeihin sekä ohjelmiin. Erityisen huomion saa sopimus lapsen oikeuksista, sillä toimintaa arvioidaan tästä näkökulmasta. Paikallisen tiedon esittäminen muodostuu määrällisen tiedon koonnista, jonka kautta on löydetty kohderyhmä teemahaastattelujen toteuttamiseen yläkouluikäisille jyvaskyläläisille nuorille. Haastattelut tuottavat laadullisen aineiston arvioinnin tueksi.

Kyseessä on arvioiva tutkimus, jonka otetta voidaan kuvata iteratiiviseksi. Tutkimuksen tutkimuskysymysten tarkentamista varten toteutetaan sähköinen alkukysely. Kysely osoitetaan valikoidulle joukolle aiheen kannalta merkittäviä tahoja, joiden näkökulmat vastaamiseen ovat valtakunnallinen, kunnallinen, tutkimus ja kolmas sektori. Kyselyssä kysytään näkökulmia, joista Islannin mallia tulisi vielä tarkastella. Alkukartoituksen perusteella tässä tutkimuksessa tarkastellaan erityisesti lapsen oikeuksien toteutumista harrastamisen mallissa. Alkukyselyn lisäksi tutkimuksessa toteutetaan Jyväskylän kaupungin vuodenvaihteessa 2021–2022 kerättyjen kyselyaineistojen tarkastelu. Kyseilyissä vastaajina ovat olleet toiminnassa mukana olleet oppilaat ja ohjaajat. Kyselyjen tarkastelu auttaa hahmottamaan teemat, joista kysytään puolistrukturoiduilla teemahaastatteluilla toiminnan piirissä olevilta oppilailta ajatuksia toimintamallista. Haastattelujen avulla toteutetaan viivästynyt arviointi mallin toimivuudesta. Haastattelijana toimivat koulun harrastusohjaajat.

2 HARRASTAMISEN SUOMEN MALLI

2.1 Harrastamisen mallin lähtökohdat

2.1.1 Harrastamisen mallin yleiset tavoitteet

Vapaa-ajan harrastaminen on nähty Haanpään ja Salasuon (2019, 8) mukaan tärkeänä lasten ja nuorten sosialisointien kenttänä jo Suomen itsenäisyyden alusta lähtien ja viime vuosisadan alkupuolella painotettiin harrastusten merkitystä kansalaiskasvatukseen välineenä. Myöhemmin harrastamisessa on korostunut sen terveys- ja hyvinvointivaikutukset sekä sosiaaliset hyödyt. (Haanpää & Salasuo 2019, 8.)

Harrastamisen Suomen mallin päätavoitteena on lasten ja nuorten hyvinvoinnin lisääminen. Tarkoituksena on mahdollistaa jokaiselle lapselle ja nuorelle mieluisa ja maksuton harrastus koulupäivän yhteydessä. Mallissa on tavoitteena yhdistää lasten ja nuorten kuuleminen harrastustoiveista, olemassa olevien hyvien käytäntöjen ja toimintatapojen koordinoiminen sekä koulun ja harrastustoimijoiden yhteistyö. (Harrastamisen Suomen malli s.a.) Pilottikaudella 1.1.–5.6.2021 harrastustoimintaa järjestettiin perusopetuksen vuosiluokkien 1.–9. sekä lisäopetuksen oppilaille 117 kunnassa, mutta lukuvuodeksi 2021–2022 toiminta laajentui jo 235 kuntaan. Opetus- ja kulttuuriministeriö on myöntänyt hakemusten perusteella kunnille erityisavustusta ja tavoitteena on juurruttaa Suomen malli pysyväksi toimintatavaksi kunnissa. Haku lukuvuoden 2022–2023 avustuksille päättyi 22.3.2022 ja aluehallintovirastot pyrkivät tekemään avustuspäätökset huhtikuun 2022 loppuun mennessä. (Harrastamisen Suomen malli, tietoa s.a.)

2.1.2 Aiemmat valtakunnalliset hankkeet

Professori Lea Pulkkinen ja Niilo Mäki Instituutin toiminnanjohtaja Juha-Matti Latvala ovat kuvanneet katsauksessaan (2022, 1–2), millaisia tekoja harrastusmahdollisuuksien järjestämiseen koulupäivän yhteyteen oli tehty jo ennen Harrastamisen Suomen mallin alkamista. Katsaus tuo esiin, että kouluissa on järjestetty opettajien oppilaiden virkistykseksi pitämää kerhotoimintaa jo 1940-luvun lopulta lähtien, mutta 1990-luvun lama vaikutti kerhotoiminnan runsauteen ja laajemmin muutenkin lasten kasvuoloihin heikentävästi. (Pulkkinen & Latvala 2022, 1–2.)

Lasten sosiaalisen kehityksen tukemiseksi käynnistettiin valtakunnallinen keilu- ja tutkimushanke MUKAVA, jota toteutettiin vuosina 2002–2005. Hanke pyrki kehittämään toimintamalleja oppilaiden sosioemotionaalisen kasvun tukemiseksi ja koulun sosiaalisen pääoman lisäämiseksi. Hankkeen osaprojekteissa haettiin lähtökohtia koulun toimintakulttuurin uudistamiselle. Osaprojektit kohdistuivat oppilaaseen, koulun oppimisympäristöön ja koulun verkottumiseen lähiympäristön kanssa. Hankkeessa sovellettiin myös tieto- ja viestintätekniikan tarjoamia mahdollisuuksia niin oppilaan kehityksen tukemisen kuin kodin ja koulun yhteistyön näkökulmasta. MUKAVA:n pääprojektiksi muotoutui Suomen itsenäisyyden juhlarahasto Sitran rahoittama osaprojekti, joka koski

harrastustoiminnan sisällyttämistä koulupäivään. Projektin nimi oli alun perin kokonaiskoulupäiväprojekti, mutta nimi vaihtui myöhemmin eheytyksi koulupäiväksi. (Pulkkinen & Latvala 2022, 1–2.)

Eheytetty koulupäivä -projektin tavoitteena oli vähentää lasten yksinoloa ennen ja jälkeen koulupäivän, luoda perustaa lasten hyvälle vapaa-ajanvietto-tavoille, antaa lapsille mahdollisuus valita harrastuksensa sekä tukea heidän so-siaalista kehitystään. Jyväskylän kaupunki oli myös mukana projektissa. Kou-lupäivän rakennetta pyrittiin muokkaamaan vuorottelemalla opiskelua, lepoa ja mieluisia harrastuskokemuksia päivän aikana. Taustalla huomioitiin lapsen vi-reys ja biologinen rytmi, minkä lisäksi toiminnan suunnittelua ohjasi riittävän pitkä ruokailutauko (siesta), perheiden ajankäyttöön liittyvät tarpeet ja koulu-päivän säännöllisyys. (Pulkkinen & Latvala 2022, 4–5.) Eheytetty koulupäivä sisälsi oppitunteja sekä niiden ulkopuolista toimintaa, joka jakautui harraste-kerhoihin ja toimintaryhmiin. Toimintaryhmissä oppilaat leikkivät, lepäilivät, ul-koilivat ja tekivät kotitehtäviään aikuisen valvonnassa. Periaatteena oli, että koulun ovet ovat avoinna ja ryhmän muodostuminen ei ollut sidottu mihinkään luokkatasoon. Vanhemmat hakivat oppilaalle paikan toimintaryhmään omien työaikojensa perusteella. Toiminnot limittyivät toisiinsa siten, että oppilas pys-tyi olemaan enimmän ajan toimintaryhmässä aamulla tai koulun jälkeen ja käymään sieltä valitsemassaan harrastekerhossa. Harrastekerho keskittyi tiet-tyyn taitoalueeseen ja kerhoja järjestettiin oppilaiden esittämien toiveiden mu-kaisesti. Osallistuminen oppituntien ulkopuoliseen toimintaan oli vapaaehtoista ja maksutonta. (Pulkkinen & Latvala 2022, 5–6.) Eheytettyä koulupäivää kos-keva myönteinen julkisuus edisti Pulkkisen ja Latvalan (2022, 9) näkemyksen mukaan koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminnan järjestämistä, mikä toteutui lakisääteisesti syksystä 2004 alkaen. Toiminnan pohja oli toimintaryhmissä, mutta laki määritteli toiminnan koskemaan 1–2 luokan oppilaita sekä erityistä tukea tarvitsevia oppilaita, luokkatasosta riippumatta. (Pulkkinen & Latvala 2022, 9.)

Seuraaviksi askeliksi kohti harrastamisen mallia, katsaus nimeää Joustavan koulupäivän kehittämisen ajanjakson. Tuolloin aloitettiin koulujen kerhotoimin-nan tukeminen erityisavustuksella ja yksi erityisavustuksen saamisen edellytys vuonna 2013 oli kerhojen sijoittaminen joustavasti koulupäivän yhteyteen. Hal-lituksen vaihtuessa vuonna 2015 uusi hallitus ei ottanut joustavan koulupäivän

kehittämistä ohjelmaansa, mutta sen sijaan haluttiin lisätä lasten liikuntaa koulupäivän yhteyteen ja laadittiin suositus, jolla pyrittiin vakiinnuttamaan koulupäiviin liikunnallinen toimintakulttuuri. Liikkuva koulu -hankkeen pilottivaihe toteutettiin vuosina 2010–2020. Harrastustoiminnan kehittymistä kouluissa edistettiin myös vuodesta 2016 lasten ja nuorten taiteen kulttuurin saavutettavuuden parantamiseksi kouluissa -ohjelmalla, jonka lähtökohtana oli kulttuuriharrastuksen laadukas sisältö ja lasten kuuleminen heidän omien toiveidensa huomioon ottamiseksi harrastustoimintaa järjestettäessä. (Pulkkinen & Latvala 2022, 11–13.)

Haanpää ja Salasuo (2019, 8) tuovat esiin, että vuonna 2017 hallitus kirjasi puoliväliriihessä tavoitteekseen taata jokaiselle lapselle mahdollisuus vähintään yhteen mieluisaan harrastukseen ja tuota kirjausta kutsuttiin nimellä harrastustakuu. Sen tarkoituksena oli edistää lasten ja nuorten hyvinvointia, ehkäistä ja vähentää syrjäytymistä sekä edistää yhdenvertaisuutta. Syksyllä 2018 opetus- ja kulttuuriministeriö asetti työryhmän valmistelemaan kansallista harrastamisen strategiaa ja työryhmän raportti, Harrastamisen strategia, julkaistiin helmikuussa 2019. Suomen hallitus otti tämän jälkeen keväällä 2019 harrastustakuun osaksi poliittista ohjelmaansa ja varasi sen toteuttamiseen määrärahan. (Haanpää & Salasuo 2019, 8.) Harrastustakuuseen liittyvän arviointiraportin johtopäätökset ja toimenpidesuositukset -osiossa nostetaan esiin kunnille kohdenneet harrastamisen edistämistyön neljä osa-aluetta, jotka ovat tahto, resurssit, viestintä ja koordinointi (Haanpää & Salasuo 2019, 55–61).

2.1.3 Islannin malli

Harrastamisen Suomen mallin yhtenä merkittävänä innoittajana on toiminut Islannissa toteutettu pitkäjänteinen ennaltaehkäisevän työn malli, jota on suomalaisittain kutsuttu Islannin malliksi.

Islannissa oltiin 1990-luvulla huolissaan nuorten päihteiden käytöstä. Ilmiötä haluttiin ymmärtää paremmin mm. yhteiskunnallisten tekijöiden näkökulmasta ja pohtia ongelmien ennaltaehkäisyä jo ennen niiden syntymistä. Islannin mallin lähtökohtana on ollut tutkimus- ja tietoperusteisuuden systemaattinen ja ajantasainen hyödyntäminen sekä tiivis vuorovaikutus ja yhteistyö paikallisten toimijoiden kanssa sekä tarkoituksenmukaiset käytännön toimenpiteet lähellä

lasten ja nuorten arkea. (Sigfúsdóttir ym. 2009.) Islannin malli keskittyy sekä riskien vähentämiseen että suojaavien tekijöiden lisäämiseen ennaltaehkäisyyn eri tasoilla. Voimakkaasti suojaaviksi tekijöiksi tunnistettiin osallistuminen organisoituihin aktiviteetteihin kolme tai neljä kertaa viikossa, vanhempien kanssa vietetty kokonaisuika viikon aikana ja kokemus välittämisestä koulussa. Organisoituista aktiviteeteista nousi esiin erityisesti urheilu. (Young 2017).

Lakeja muutettiin siten, että tupakan ja alkoholin ostaminen tuli laittomaksi alle 20-vuotiaille ja tupakan sekä alkoholin mainonta kiellettiin. Vanhempien ja koulujen välisiä yhteyksiä vahvistettiin vanhempien yhdistysten avulla, jotka lain mukaan oli perustettava jokaisessa koulussa. Vanhempien edustajat tulivat mukaan kouluneuvostoihin. Vanhempia rohkaistiin osallistumaan keskusteluihin siitä, kuinka tärkeää on viettää paljon aikaa lasten kanssa, puhua lastensa kanssa heidän elämästään, tietää kenen lapset ovat ystäviä ja pitää lapsensa kotona iltaisin. Säädettiin myös laki, jolla kiellettiin 13–16-vuotiaita lapsia olemasta ulkona kello 22.00 jälkeen talvella ja keskiyöllä kesällä. Vanhempien järjestöjen kansallinen kattoelin laati vanhemmille allekirjoitettavaksi sopimukset, joiden sisältö vaihtelee ikäryhmän mukaan ja joiden tarkemman sisällön vanhempainyhdistykset voivat päättää. Sopimuksilla tuettiin vanhempia kasvatustyössään, sillä kaikilla vanhemmilla oli samat säännöt, joihin tukeutua. (Young 2017.)

Valtion rahoitusta lisättiin erilaiselle järjestäytyneelle toiminnalle esimerkiksi urheilun, musiikin, taiteen, tanssin piirissä. Lapsille haluttiin tarjota vaihtoehtoisia tapoja tuntea olevansa osa ryhmää ja tuntea olonsa hyväksi, alkoholin ja huumeiden käytön sijasta. Pienituloisten perheiden lapset saivat tukea harrastamiseensa kunnilta. (Young 2017.) Esimerkiksi pääkaupunki Reykjavikissa harrastamisen edistämiseen tarkoitettu kortti on tarkoitettu kaupungissa asuvien 6–18-vuotiaiden lasten ja nuorten vapaa-ajan harrastamisen tukemiseksi. Apuraha on 50 000 Islannin kruunua (noin 420 euroa) vuodessa, ja sillä voi maksaa osan lapsen osallistumis- ja koulutusmaksuista. Kortin tarkoituksena on lisätä tasa-arvoa yhteiskunnassa ja monimuotoisuutta urheilun, taiteen ja vapaa-ajan harrastuksissa. (Frístundakortid s.a.)

Vaikka suoranaista syytä ja seurausta tehtyjen toimenpiteiden ja tulosten välillä ei ole pystytty osoittamaan niin on havaittu päihteiden käytön merkittävä väheneminen islantilaisten nuorten keskuudessa Islannin mallin toteuttamisen aikana. (Sigfúsdóttir ym. 2009.)

2.2 Harrastamisen malli nuorisopolitiikan näkökulmasta

2.2.1 Toimintaa tukevaa lainsäädäntöä

Toimintaa tukevaksi lainsäädännöksi voidaan tunnistaa Nuorisolaki (1285/2016), Perusopetuslaki (628/1998) ja Liikuntalaki (390/2015). Tässä alaluvussa tarkastellaan edellä mainittuja lakeja harrastamisen ja harrastamisen mallin näkökulmasta. Tarkastelussa nostetaan esiin näkökulmia, joista harrastamisen edistämistyötä voidaan tukea lakisääteisesti. Lapsen oikeuksien sopimus on ratifioituna ihmisoikeussopimuksena nähtävissä myös näissä laeissa.

Nuorisolain tavoitteena on 1. § mukaisesti muun muassa tukea nuorten harrastamista ja toimintaa kansalaisyhteiskunnassa sekä edistää nuorten yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa sekä oikeuksien toteutumista. Lain tavoitteessa on mainittuna myös nuorten osallisuuden ja vaikuttamismahdollisuuksien edistäminen sekä kasvun, itsenäistymisen ja yhteisöllisyyden edistäminen ja kasvu- ja elinolojen parantaminen. Tavoitteen toteuttamisen lähtökohtina on muun muassa kestävä kehitys, terveet elämäntavat, ympäristön ja elämän kunnioittaminen sekä monialainen yhteistyö. Lain 2. § tarkentaa, että laissa nuorilla tarkoitetaan alle 29-vuotiaita. Lain 8. § toteaa, että nuorisotyö ja -politiikka kuuluvat kunnan tehtäviin ja kunnan tulee 1 momentissa tarkoitettua tehtävää hoitaessaan olla tarpeen mukaan yhteistyössä muiden nuorille palveluja tuottavien viranomaisten sekä nuorten, heidän perheidensä, nuorisoalan järjestöjen, seurakuntien ja muiden nuorisotyötä tekevien tahojen kanssa. (Nuorisolaki 2016.)

Hallitus laati esityksen eduskunnalle laiksi nuorisolain muuttamisesta ja pyysi lausuntoja esityksestä Lausuntopalvelu.fi -palvelun kautta alkuvuodesta 2022. Lakimuutoksen tavoitteeksi esitettiin vakiinnuttaa Harrastamisen Suomen mallin mukainen harrastustoiminta pysyväksi toimintamalliksi kunnissa, ja tätä

kautta edistää perusopetukseen osallistuvien nuorten mahdollisuutta mieluisaan ja maksuttomaan harrastukseen sekä lisätä nuorten hyvinvointia ja yhdenvertaisuutta. Esityksessä esitettiin lisättäväksi nuorisolakiin uudet säännökset Harrastamisen Suomen mallista sekä valtionavustuksen myöntämisestä sen mukaiseen harrastustoimintaan. Nuorisolain mukaan nuoria ovat kaikki alle 29-vuotiaat, mutta mallin mukainen toiminta olisi tarkoitettu perusopetukseen osallistuville nuorille. Ehdotetun lain on ajateltu tulevan voimaan 1.1.2023. (Valtioneuvosto 2022a; Valtioneuvosto 2022b.)

Perusopetuslain 2. § mukaisesti opetuksen tavoitteena on tukea oppilaiden kasvua ihmisyyteen ja eettisesti vastuukykyiseen yhteiskunnan jäsenyyteen sekä antaa heille elämässä tarpeellisia tietoja ja taitoja. Opetuksen tulee edistää sivistystä ja tasa-arvoisuutta yhteiskunnassa, mutta myös oppilaiden edellytyksiä, muutoin kuin koulutukseen osallistumalla, kehittää itseään elämänsä aikana. Lain pykälässä 48 a § todetaan, että aamu- ja iltapäivätoiminnan tulee edistää lasten hyvinvointia ja tasa-arvoisuutta yhteiskunnassa sekä ennaltaehkäistä syrjäytymistä ja lisätä osallisuutta. Tämä tulee tehdä tukien kodin ja koulun kasvatustyötä sekä lapsen tunne-elämän kehitystä ja eettistä kasvua. Toiminnan tulee tarjota lapsille monipuoliset mahdollisuudet osallistua ohjattuun ja virkistävään toimintaan sekä mahdollistaa lepo rauhallisessa ympäristössä, ammattitaitoisen ja tehtävään soveltuvan henkilön valvonnassa. (Perusopetuslaki 1998.) Oppilaille voidaan järjestää kerhotoimintaa, jonka järjestämisen periaatteet kirjataan paikalliseen opetussuunnitelmaan ja koulun vuosittaiseen lukuvuosisuunnitelmaan. Kerhotoiminta luetaan osaksi aamu- ja iltapäivätoimintaa ja sen lähtökohtia ovat koulun kasvatukselliset, opetukselliset ja ohjaukselliset tavoitteet. (Opetushallitus s.a.)

Liikuntalain tavoitteena on 2. § mukaisesti muun muassa edistää eri väestöryhmien mahdollisuuksia liikkua ja harrastaa liikuntaa, väestön hyvinvointia, terveyttä ja fyysisen toimintakyvyn ylläpitämistä ja parantamista, lasten ja nuorten kasvua ja kehitystä sekä liikunnan kansalaistoimintaa mukaan lukien seuratoiminta. Mainitun tavoitteen toteuttamisessa lähtökohtina ovat tasa-arvo, yhdenvertaisuus, yhteisöllisyys, monikulttuurisuus, terveet elämäntavat sekä ympäristön kunnioittaminen ja kestävä kehitys. Lain 5. § toteaa, että kunnan tehtävänä on yleisten edellytysten luominen liikunnalle paikallistasolla. Kunnan tulee luoda edellytyksiä kunnan asukkaiden liikunnalle järjestämällä

liikuntapalveluja sekä terveyttä ja hyvinvointia edistävää liikuntaa eri kohde-ryhmät huomioon ottaen, tukemalla kansalaistoimintaa mukaan lukien seura-toiminta ja rakentamalla ja ylläpitämällä liikuntapaikkoja. Lain 1 momentissa tarkoitettujen tehtävien toteuttaminen tulee tapahtua eri toimialojen yhteistyönä sekä kehittämällä eri tasoista alueellista yhteistyötä. Kunnan tulee kuulla asukkaitaan liikuntaa koskevissa keskeisissä päätöksissä sekä arvioida asukkaittensa liikunta-aktiivisuutta. (Liikuntalaki 2015.)

2.2.2 Lapsistrategia

Hallitusohjelman mukaisesti hallituskaudella käynnistettiin parlamentaarinen komiteavalmistelu kansallisen lapsistrategian luomiseksi. Lapsistrategia luo hallituskaudet ylittävän ja eri hallinnonalat yhdistävän lapsi- ja perhemyönteisen Suomen vision. Lapsistrategia perustuu tietoon ja tutkimukseen sekä edistää Yhdistyneiden kansakuntien lapsen oikeuksien yleissopimuksen toimeenpanoa. (Kansallinen lapsistrategia 2021, 13, 15; Valtakunnallinen nuorisotyön ja -politiikan ohjelma 2020–2023, 8.) Lapsistrategia sisältää strategisia linjauksia, jotka kuvaavat lapsistrategian sisältöä ja tahtotilaa.

Lapsistrategiassa todetaan, että harrastustoiminta on Suomessa vilkasta ja lapset ovat aktiivisia harrastajia. Strategia nostaa esiin muun muassa liian tavoitteellisuuden ja suorituskeskeisyyden ja näkee, että lasten osallisuutta harrastuksissa vahvistamalla voidaan vaikuttaa harrastamisen lopettamiseen. Harrastamismahdollisuuksien todetaan vaihtelevan muun muassa asuinpaikan, perheen varallisuuden ja ystäväpiirin mukaan. Lasten harrastamisen todetaan Suomessa olevan jakautunutta myös sosioekonomisen aseman mukaan ja vaikka kaikki harrastukset eivät ole kalliita, perheen matala tulotaso voi kaventaa lapsen mahdollisuuksia harrastuksen valintaan ja vertaissuhteiden ylläpitoon vapaa-ajan toiminnassa. Harrastuksiin kulkeminen saattaa myös olla useissa perheissä vaikeaa tai jopa mahdotonta järjestää, jonka vuoksi koulupäivän yhteydessä tai koulun läheisyydessä toteutuvien harrastusten koetaan helpottavan osallistumista. (Kansallinen lapsistrategia 2021, 31–32.)

Harrastamiseen liittyvissä strategisissa linjauksissa halutaan kehittää lasten vapaa-ajan ja harrastustoiminnan toimijoiden valmiuksia toteuttaa lapsen oikeuksia toiminnassaan muun muassa lapsilähtöisyyttä vahvemmin huomioimalla ja huolehtimalla, ettei harrastus ole vain suorituskeskeistä. Linjauksissa nostetaan esiin myös tahtotila lisätä lasten hyvinvointia varmistamalla jokaiselle lapselle mahdollisuus häntä kiinnostavaan harrastamiseen ja vapaa-ajan toimintaan sekä kehittää toimia, joilla turvataan lasten jaksaminen, riittävä lepo ja vapaa-aika. Käytännössä halutaan lisätä toimijoiden pedagogista osaamista ja tietämystä lasten kehityksestä ja ikävaiheista sekä tunnistaa taiteen perusopetuksen merkitys ja turvata lasten mahdollisuus pitkäaikaiseen harrastamiseen. Strategia haluaa lisätä harrastamista koulupäivän yhteydessä, mikä mahdollistaa kaikille lapsille mahdollisuuden useampaan harrastukseen. Liikunta- ja kulttuurikasvatuksella on merkitystä lasten hyvinvoinnin ja kehityksen tukemisessa sekä sitä edistävällä vapaaehtoistyöllä ja seuratoiminnalla. (Kansallinen lapsistrategia 2021, 32.)

Keskeisenä nähdään myös muun muassa haavoittuvassa asemassa olevien lasten oikeuksien turvaaminen. Tätä halutaan tukea esimerkiksi haavoittuvuuden huomioimisella ennaltaehkäisevässä työssä, lisäämällä toimia erityisen haavoittuvassa asemassa olevien lasten oikeuksien toteutumiseksi ja kehittämällä rakenteellisen syrjinnän vaikutusten ja tilanteiden havainnointia ja tunnistamista. Keinona nähdään esimerkiksi ennaltaehkäisevän työn lisääminen sekä moniammatillisen työn tapojen ja yhteistyön rakenteiden kehittäminen. (Kansallinen lapsistrategia 2021, 20.)

Seuraavassa alaluvussa esiteltävän valtakunnallisen nuorisotyön ja -politiikan ohjelman (VANUPO) ja strategian suhde on toisiaan tukeva sekä täydentävä. Valtakunnallinen nuorisotyön ja -politiikan ohjelma kohdistuu erityisesti nuoren itsenäistymisvaiheeseen ja lapsistrategia painottuu alle 18-vuotiaisiin lapsiin ja nuoriin. (Valtakunnallinen nuorisotyön ja -politiikan ohjelma 2020–2023, 8.)

2.2.3 Valtakunnallinen nuorisotyön ja -politiikan ohjelma (VANUPO) 2020–2023

Opetus- ja kulttuuriministeriö vastaa Suomessa nuorisotyön ja -politiikan yleisestä kehittämisestä. Nuorisopolitiikan tavoitteena on parantaa nuorten kasvu-

ja elinoloja sekä sukupolvien välistä vuorovaikutusta. Tavoitteeseen pyritään yhteistyöllä eri toimialojen kanssa ja nuorisopolitiikkaan kuuluvien asioiden kehittämisestä sovitaankin hallitusohjelmassa, valtakunnallisessa nuorisotyön ja -politiikan ohjelmassa sekä hallituksen muissa strategioissa ja toimeenpanosuunnitelmissa. Järjestyksessään toinen valtakunnallinen nuorisotyön ja -politiikan ohjelma (VANUPO) 2020–2023 hyväksyttiin valtioneuvoston yleisistunnossa 19.12.2019. Ohjelma on lakisääteinen, valtioneuvoston nelivuotiskausittain hyväksymä poikkihallinnollinen ohjelma, jonka tavoitteena on edistää nuorten kasvu- ja elinoloja. Siinä esitellään nuorisotyön ja nuorisopolitiikan tavoitteet ja toimenpiteet tavoitteiden saavuttamiseksi ja hyväksytään ne valtioneuvoston periaatepäätöksenä. (Nuorisoasioihin liittyvät linjaukset ja kehittäminen s.a.) Ohjelma kattaa kaikki nuorisolain tarkoittamat alle 29-vuotiaat nuoret, mutta ohjelman painopisteet kohdistuvat erityisesti nuoruuden ydinalueeseen, eli noin 12–25-vuotiaiden nuorten kasvu- ja elinolojen kehittämiseen. Ohjelman pääteemoiksi on valittu nuorten syrjäytymisen ehkäisy ja osallisuuden vahvistaminen. (Valtakunnallinen nuorisotyön ja -politiikan ohjelma 2020–2023, 8.)

Ohjelman tavoitteista erityisesti kolmen voidaan nähdä olevan kytköksissä Harrastamisen malliin. Ensimmäinen kytköksissä oleva tavoite edistää nuorille mahdollisuutta mieluisaan harrastukseen. Harrastusten nähdään tarjoavan nuorelle mahdollisuuden sosiaaliseen vuorovaikutukseen, itseilmaisuun sekä innostavaan ja motivoivaan toimintaan vapaa-ajalla. Harrastuksissa yhdistyy kaverisuhteiden ylläpitäminen, itsensä kehittäminen, omien unelmien tavoittelu ja omien vahvuuksien löytäminen sekä mielekäs ja rentouttava tekeminen. (Valtakunnallinen nuorisotyön ja -politiikan ohjelma 2020–2023, 18.)

Toinen tavoite edistää moniammatillista yhteistyötä ja erityisesti nuorisotyötä vahvistetaan perusopetuksessa ja ammatillisessa koulutuksessa. Vahvistamalla yhteistyötä voidaan tukea nuorten hyvinvointia, oppimista, kouluviihtyvyyttä, vahvistaa positiivista minäkuvaa ja tukea oppimisympäristöjen yhteisöllisyyttä sekä ennaltaehkäistä syrjäytymistä edistäviä tekijöitä nuorten elämässä. (Valtakunnallinen nuorisotyön ja -politiikan ohjelma 2020–2023, 15.)

Kolmas tavoite edistää nuorisotyötä kouluissa ja oppilaitoksissa. Nuorisotyön koetaan tavoittavan valtaosan nuorista koulujen ja oppilaitosten kautta sekä

tarjoavan nuorten tarpeisiin sopivaa tukea, lisää kouluviihtyvyyttä ja sen kautta voidaan puuttua kiusaamiseen kouluissa ja oppilaitoksissa. Kouluilla ja oppilaitoksilla koetaan olevan tärkeä rooli myös yhdenvertaisten harrastusmahdollisuuksien edistämisessä, sillä ne tarjoavat puitteet koulupäivän yhteydessä ja koulupäivän ulkopuolella tapahtuvalle harrastustoiminnalle. Kouluissa ja oppilaitoksissa tehtävän nuorisotyön nähdään mahdollistavan koulujen ja oppilaitosten yhteyksien tiivistämisen kunnallisen nuorisotyön tarjoamiin vapaa-ajan toimintoihin ja harrastustoiminnan sisältöjä tarjoaviin kansalaisjärjestöihin. (Valtakunnallinen nuorisotyön ja -politiikan ohjelma 2020–2023, 36–37.)

2.3 Näkökulmia Islannin mallin suomalaisen toteutuksen pohdintaan

Tutkimusprosessin alusta asti oli selvää, että ymmärtääkseen Harrastamisen Suomen mallin kokonaisuutta, tuli ymmärtää myös sen taustaa ja siitä käytyä keskustelua. Taustaan lukeutui vahvasti Islannin malliin liittyvä julkinen pohdinta ja keskustelu, mutta sen lisäksi tutkimusprosessin alussa (3.–31.3.2020) tuotettiin opinnäytteen tekijän toimesta alkukysely, jonka tavoitteena oli hahmottaa, mitä Islannin nuorisopolitiikan mallista tulisi soveltaa ja oliko mahdollisesti olemassa vielä sellaisia näkökulmia, joita tulisi aiempaa tarkemmin tarkastella. Kohderyhmäksi kyselylle valittiin toimijoita niin valtion, kuntien, tutkimuksen kuin Jyväskylän kaupungin tasolta ja vastaajien oletettiin olevan jo hieman perehtyneitä Islannin malliin. Kysely toteutettiin sähköisenä kyselynä ja siihen saatiin seitsemän vastausta. Kyselyn kysymykset ovat nähtävissä opinnäytteen liitteenä 1. Alkukyselyn kanssa samoihin aikoihin, vuonna 2020, joukko suomalaisia nuorisotutkijoita päätti lähteä paikan päälle Islantiin tarkastelemaan Islannin mallia.

Nuorisotutkijoiden näkemyksen mukaan varsin nopeasti kävi selväksi, ettei ainakaan heidän tapaamiensa asiantuntijoiden mielestä, lukuun ottamatta yhtä henkilöä, ole olemassa erityistä Islannin mallia. Asiantuntijat tunnistivat yleisen puheen Islannin mallista, mutta he yhdistivät käsitteen kaikkiin niihin toimiin, joita islannissa on toteutettu lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin edistämiseksi aina 1990-luvulta lähtien. Taustalla islantilaisien nuorten päihteiden käyttö sekä sen kautta ajautuminen keskustelemaan lapsi- ja nuorisotieteiden yhteiskunnallisista kysymyksistä. Yhteinen huoli oli saanut aikaan yhteisiä tavoitteita lapsi-, nuorisotieteiden ja perhepolitiikan toteuttamiseen ja se taas sai aikaa

toiminnan ohjausta ja kehyksiä yhteiskunnan tasolla. Toiminta asioiden parantamiseksi tapahtuu kuitenkin paikallistasolla. (Kiilakoski ym. 2020.) Myös opin­ näytteen tekijän tuottaman alkukyselyn vastauksissa tunnistettiin, että Islannin mallia ei ole tieteellisesti juurikaan tukittu. Tunnistettiin, että on olemassa tie­ toa erilaisten keinojen käyttöönotosta ja näiden ajallisista yhteyksistä lasten ja nuorten elinoloja ja hyvinvointia kuvaaviin indikaattoreihin. Kuitenkin koettiin, että huolelliseen argumentaatioon pohjaavat esitykset siitä, onko kyse muusta kuin korrelaatioista ja samanaikaisuudesta, ovat vähissä. Tunnistettiin haaste tutkia enää tässä vaiheessa, jos kontrolliryhmät ovat jääneet alkupäässä tun­ nistamatta.

Islannin mallin luomisen lähtötilanteen kartoitus oli yksi kyselyyn vastanneita kiinnostavista näkökulmista. Millainen lähtötilanteen kartoitus ennen mallin ja toimenpiteiden toteuttamista oli tehty lasten ja perheiden hyvinvoinnin mitta­ reilla? Mitkä olivat Islannin tavoitteet silloin, kun Islannin mallin rakentaminen alkoi vai oliko mallintaminen tullut toiminnan tuloksena ilman alkuperäistä ta­ voitteen asettelua? Nuorisotutkijoiden mukaan tutkimustiedon merkitys on ollut Islannissa keskeinen sekä nuoriso-ongelmiin heräämisessä että erilaisten käy­ täntöjen tarpeen tunnistamisessa, luomisessa ja seurannassa, sillä on ohjattu toimintaa ja tunnistettu ilmiöitä (Kiilakoski ym. 2020).

Alkukyselyn perusteella nähtiin mielenkiintoisena selvittää, millaista lainsää­ däntöä ja investointeja on tehty malliin liittyen valtion tasolta. Lainsäädännön näkökulmasta kiinnostavana koettiin, onko mallin toteuttamiseksi tehty velvoit­ tavaa tai lainsäädäntötasoista muutosta ja jos on niin milloin ja mihin lakeihin. Kuntien tasolla kiinnosti, miten kunnat on sitoutettu tai velvoitettu työhön ja millaista lainsäädäntöä, resursseja ja suosituksia kunnille oli annettu. Muuten­ kin kiinnosti se, kuinka vahvasti malli on valtionhallinnon ohjauksessa.

Nuorisotutkijoiden mukaan mallissa erityisesti koululle on luotu vahva kasva­ tustehtävä suhteessa ympäröivään yhteisöön, suunta ei ollut koulun sisälle, vaan koulut avautuivat osaksi ympäröivää yhteisöä. Koulu nähdään luon­ taiseksi ympäristöksi, jonka kautta naapurusto tai yhteisö voi tukea nuorten hyvinvointia, oppimista ja pärjäämistä elämässä. Yhteisöjen ja perheiden mer­ kitys mallissa on ollut huomattavan suuri ja mallin kivijalkana onkin yhteisöjen

eli asuinalueiden, lähiöiden ja kylien sekä perheiden sitoutuminen epäviralliseen sosiaaliseen kontrolliin ja yhteisiin käytäntöihin, kuten nuorten kotiintuloaikojen noudattamiseen ja vanhempien katupartiointiin. (Kiilakoski ym. 2020.) Alkukyselyyn vastanneet pohtivat yleisesti osallisuuden ja vanhempien osallisuuden näkökulmasta, onko Islannin mallia tarkasteltu liian vähän suhteessa lapsiin, nuoriin ja perheisiin, sillä vastaajan mukaan heidän näkemyksistään ei tässä prosessissa ole oltu juurikaan kiinnostuneita. Kiinnostuneita oltiin myös siitä, mitä vanhemmat ajattelevat yhteiskunnan puuttumisesta heidän autonomiaansa kasvattajina, kansalaisina ja ihmisinä.

Nuorisotutkijat kuvasivat, että Islannissa kaikille lapsille ja nuorille pyritään tarjoamaan ohjattua vapaa-ajantoimintaa ja tapoja organisoida on useampia. Harrastamista tehdään koulupäivän jälkeen koulujen tiloissa, yhteisökeskuksissa ja paikallisten harrastuksia järjestävien organisaatioiden toiminnassa. Harrastamista tehdään myös iltaisin esimerkiksi urheiluseuratoiminnassa, joka tapahtuu oman asuinpaikan lähellä, mutta tarvittaessa harrastuksen järjestäjät huolehtivat kuljetuksista. Lasten ja nuorten harrastamista tuetaan kuntien toimesta siten, että esimerkiksi Reykjavikissa vanhemmat saavat jokaista lastaan kohden harrastuskortin tai vastaavan, jolla maksaa lasten harrastusmaksuja. Myös harrastuksia järjestävät tahot pyrkivät toteuttamaan toiminnan siten, että kustannukset pysyvät tuon harrastuskortin summan arvoisena. (Kiilakoski ym. 2020.)

Alkukyselyssä toivottiin lisää tietoa siitä missä vaiheessa kolmas sektori tuli mukaan malliin ja onko mukana kaikki vai onko tehty valintoja mukaan otettavista toimijoista? Jos on tehty valintoja niin millä perusteella? Kiinnostusta oli myös kunnan ja urheiluseurojen yhteistyötä kohtaan ja pohdittiin, miten urheiluseurojen toimintaa tuetaan kunnan tasolta. Oliko resursseja, ilmaisia tiloja toimintaan tai jotain muuta? Järjestöjen osallisuuden näkökulmasta oltiin kiinnostuneita siitä, ovatko kaikki päässeet yhdenvertaisesti mukaan mallin toteuttamiseen vai painottuuko jokin osa-alue enemmän.

Alkukyselyssä haluttiin tietää myös, miten taloudellinen harrastamisen tuki voisi Suomessakin mennä suoraan lapselle tai perheelle kohdennettuna sekä koettiinko harrastaminen Islannissa vapaaehtoisena ja ovatko kaikki lapset ja

nuoret kattavasti mukana. Erityistä tukea tarvitsevien lasten ja nuorten huomiointi harrastustoiminnassa oli myös yksi kiinnostava näkökulma. Haluttiin pohtia, onko koulu kaikkien lasten ja nuorten kannalta mielekkäin toimintaympäristö ja mitä tosiasiallisesti tarkoittaa, kun harrastustoiminta toteutetaan koulupäivän yhteydessä. Pohdittiin myös, onko Islannissa tunnistettu, ketkä jäävät kokonaan ulos vapaa-ajanpalveluiden piiristä? Pohdittiin, miten koulujen luku- ja järjestykset on rakennettu mahdollistamaan harrastaminen iltapäivisin ja miten kuljetukset harrastuksiin on hoidettu kattavasti. Toivottiin Islannin erilaisia kuntatasoisia "harrastustakuita" tarkasteltavan vertailevassa asetelmassa. Harrastamisen mallista kiinnosti myös osuus, mikä tehdään vapaaehtoisvoimin ja mihin mallissa tarvitaan rahaa.

Nuorisotutkijoiden mukaan lapset ja nuoret pyritään Islannissa pitämään toiminnassa mukana mahdollisimman pitkään ja tulosten sijaan painopiste toiminnassa on enemmän osallisuudessa. Silti mallissa ei tunnuta tunnistavan nuorten keskinäisen toiminnan myönteisiä vaikutuksia vaan harrastuskortteja jää lunastamatta ja lasten osallisuus harrastusten valinnassa ja niiden järjestelyissä jää aikuisjohtoiseksi, vaikka myös Islanti lainvoimaistanut Lapsen oikeuksien sopimuksen maassaan vuonna 1992. (Kiilakoski ym. 2020.) Alkukyselyssä kiinnostavana nousi esiin, miten YK:n lapsen oikeuksien sopimus toteutuu Islannin mallin toimenpiteissä. Lapsen oikeuksien näkökulmasta pohdittiin, onko kokonaisuus lapsen oikeuksien mukainen sekä miten lasten ja nuorten oma mielipide ja osallisuus on toteutettu. Onko huomioitu haavoittuvassa asemassa olevat lapsiryhmät? Pohdittiin myös lasten ja nuorten osallisuuden näkökulmasta, mitä lapset ja nuoret ajattelevat kotiintuloajoista, "pakollisesta harrastamisesta" vapaa-aikana ja kyselyistä. Nuorisotutkijoiden mukaan pienituloisissa perheissä harrastuskortilla voidaan kattaa myös aamu- ja iltapäivätoiminnan kustannuksia. Tutkijat toteavat kirjoituksessaan, että islantilaisen "harrastusmallin" ideologinen perusta on hyvin erilainen kuin Suomessa, jossa suoraan lasten ja nuorten hyvinvointiin liittyvät kysymykset ovat suuressa osassa harrastamista toissijaisessa tai epävirallisessa asemassa. (Kiilakoski ym. 2020.)

Osa alkukyselyn vastauksista totesi olevan kyseessä usean vuosikymmenen aikana islantilaiseen yhteiskuntaan, kulttuuriin ja politiikkaan rakentunut elämisen ja olemisen kokonaisuus. Islannin mallin kehittämisajan pituudesta oltiin

kiinnostuneita ja koettiin, ettei tällaista kokonaisuutta voi siirtää toiseen maahan sellaisenaan. Tulisi tunnistaa suomalaisesta yhteiskunnasta yhteisiä arvoja, joiden pohjalta voidaan lähteä edistämään lasten ja nuorten hyvinvointia suomalaisella mallilla. Hallitusohjelman tavoitetta haastettiin pohdinnalla siitä, mihin ilmiöön tai ongelmaan Suomi haki ratkaisua halutessaan mallintaa Islanilta ja oliko tämän näkemys ratkaisua kaipaavasta ilmiöstä tai ongelmasta yhteisesti tunnustettu.

3 LAPSEN OIKEUKSIEN SOPIMUS TOIMINTAA OHJAAVANA IHMISOIKEUSSOPIMUKSENA

3.1 Sopimus edistää lasten hyvinvointia ja oikeuksien toteutumista

3.1.1 Lapsen oikeuksien sopimus

Yhdistyneiden kansakuntien (YK) lapsen oikeuksien sopimus on alle 18-vuotiaita lapsia ja nuoria koskeva ihmisoikeussopimus. Sopimus on hyväksytty YK:n yleiskokouksessa vuonna 1989. Suomi on saattanut sopimuksen voimaan lailla vuonna 1991. (YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus s.a.) Lailla voimaan saattaminen tarkoittaa sitä, että lapsen oikeuksien toteutuminen on kunnallisessa päätöksenteossa politiikkatason lisäksi myös juridisesti välttämätöntä (Hakalehto s.a., 7). Tämän vuoksi toteutumisen edistäminen on myös kunnan tärkeä tehtävä.

Lapsen oikeuksien sopimus koostuu neljä yleistä periaatteesta, jotka ovat syrjimättömyys (2 artikla) lapsen edun huomioiminen (3 artikla), oikeus elämään ja kehittymiseen (6 artikla) ja lapsen näkemysten kunnioittaminen (12 artikla) (Mikä on lapsen oikeuksien sopimus? s.a.). Nämä neljä artiklaa muodostavat pohjan, jolle voidaan katsoa muiden sopimuksen oikeuksien perustuvan.

YK:n lapsen oikeuksien komitea valvoo YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen toimeenpanoa sopimusvaltioissa. Se koostuu kahdeksastatoista asiantuntijasta, jotka sopimusvaltiot valitsevat kansalaistensa keskuudesta joka neljäs vuosi. Kukin sopimusvaltio voi asettaa ehdokkaaksi yhden kansalaisensa. Lapsen oikeuksien komitea ohjaa lapsen oikeuksien sopimuksen tulkintaa ja täytäntöönpanoa julkaisemalla yleiskommentteja. Yleiskommentti voi koskea tiettyä sopimuksen artiklaa tai tiettyä teemaa. Lapsiasiavaltuutettu julkaisee

yleiskommenttien epäviralliset käännökset suomeksi. Tämän lisäksi komitea tekee määräaikaisraportointia siitä, miten valtiot lapsen oikeuksien edistämisessä onnistuvat. (YK:n lapsen oikeuksien komitea. s.a.)

Lukuun 3.2 on avattu Lapsen oikeuksien komitean tähän astisista julkaistuista ja suomennetuista yleiskommenteista sellaiset, joissa jollain tapaa sivutaan tai käsitellään lasten vapaa-aikaa ja harrastamista. Yleiskommenteja tunnistettiin yhteensä kuusi kappaletta, joista yksi kohdentui suoraan artiklaan 31, joka on Lapsen oikeus lepoon, vapaa-aikaan, leikkiin, virkistystoimintaan, kulttuurielämään ja taiteisiin. Suoraan artiklaan 31 kohdentuvasta yleiskommentista ei nostettu uudelleen esiin perusteellisesti niitä kohtia, joiden näkökulmat olivat sellaisenaan löydettävissä aiemmin julkaistuista yleiskommenteista siinä määrin, että artiklan 31 yleiskommentissa oli viittaus aiemmin julkaistuun kommenttiin.

3.1.2 Lapsivaikutusten arviointi

Lapsivaikutusten arviointi liittyy olennaisesti lapsen oikeuksien edistämiseen kunnan toiminnassa. Lapsivaikutusten arviointi (käytetään myös lyhennettä LAVA) on siis erilaisten päätösten ja toimenpiteiden yhteydessä tehtävää lapsiin kohdistuvien vaikutusten ennakoimista ja seurantaan liittyen lasten hyvinvointiin ja kehitykseen (Custodio 2016, 56). Keskeisenä on lapsinäkökulma, miten lapsen oikeudet toteutuvat ja millaisia hyötyjä tai haittoja lapsiin kohdistuvilla päätöksillä ja toiminnalla aiheutetaan. Näkökulman laadukas tarkastelu edellyttää päätöksenteon kohteena olevien lasten ja nuorten osallisuuden toteuttamista; lapsilähtöisten menetelmien käyttämistä sekä kehittämistä. Lasten ja nuorten osallisuuteen liittyvää menetelmäosaamista löytyykin jo palveluista (Custodio 2016, 59). Lapsivaikutusten arviointi on osa ennakkovaikutusten ja ihmisiin kohdistuvien vaikutusten arviointia (Päätösten vaikutusten ennakoarviointi s.a).

Lapsivaikutusten arviointia kehitettiin tavoitteellisesti vuosina 2016–2018 osana sosiaali- ja terveysministeriön sekä opetus- ja kulttuuriministeriön Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelmaa (LAPE). Osana kehittämistyötä laadittiin lokakuussa 2018 selvitys lapsiin kohdistuvien vaikutusten arvioinnista kuntapäätöksissä, mikä totesi lapsivaikutusten arvioinnin olevan vielä uusi toimintatapa, jonka aseman vakiinnuttaminen vaatii määrätietoista työskentelyä (Ruuska ym.

2018, 1). Esimerkiksi lastensuojelulain esiin nostama lapsen edun käsite ja sen onnistunut toteutuminen sekä lapsen osallisuus hänen asioistansa päätettäessä ovat vaatineet viranhaltijoilta lapsivaikutusten arviointia tähänkin saakka. Vieläkin kuitenkin voi törmätä juuri laadittuihin kirjoituksiin, joissa peräänkuulutaan näiden asioiden osaamis pohjaa (Kallio ym.). Kesäkuussa 2019 Itsenäisyyden juhluvuoden lastensäätiö ITLA julkaisi selvityksen lapsivaikutusten arvioinnin valtakunnallisesta tilasta ja totesi sen olevat heikolla tolalla (Itsenäisyyden juhluvuoden lastensäätiö ITLA 2019). ITLA:n selvityksessä käsiteltiin sekä valtion että kuntatason päätöksentekoa ja lapsivaikutusten arviointia. Touko-kuussa 2020 julkaistussa Lapsiasiavaltuutetun vuosikirjassa ja siihen liittyvässä tiedottamisessa nousi jälleen otsikoihin, että lapsivaikutusten arviointia tehdään vieläkin liian vähän (Lapsiasiavaltuutettu 2020).

Tämän tutkimuksen aineistoa analysoidaan opinnäytteen luvussa 7.2 YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen neljän yleisperiaatteen näkökulmasta. Sellaisenaan tutkimus ei toimi Lapsivaikutusten arviointina, sillä siitä puuttuu monialaisen ryhmän työskentely, mikä monipuolistaisi löydöksiä tarkastelua lapsen oikeuksien ja hyvinvoinnin toteutumisen näkökulmasta. Löydökset auttavat kuitenkin näkemään jo havaittuja lapsivaikutuksia.

3.2 Lapsen oikeuksien komitean yleiskommentit liittyen lasten harrastamiseen

3.2.1 Koulutuksen tavoitteet

Yleiskommentti koulutuksen tavoitteista (29 artiklan 1 kohta, 2001) nostaa esiin, että sanalla "koulutus" ei tarkoiteta pelkästään muodollista koulusivistystä, vaan koulutuksen nähdään sisältävän laajan kirjon elämäkokemuksia ja oppimisprosesseja. Nämä kokemukset ja prosessit auttavat lapsia sekä yksin että ryhmässä kehittämään persoonallisuuttaan, lahjojaan ja valmiuksiaan ja elämään yhteiskunnassa täysipainoista ja tyydyttävää elämää. (YK:n lapsen oikeuksien komitea 2001, 4.) Tämä herättää ajattelemaan, että lukeutuvatko harrastusympäristöt yleiskommentin näkökulmasta koulutuksen ja oppimisen alustoiksi. Tietenkin ainakin siinä tapauksessa, jos harrastusympäristö on koulu ja toiminta on osa koulun toimintaa, mutta rajan piirtäminen on vaikeaa verrattuna muihin ympäristöihin.

Yleiskommentti nostaa esiin, että lasten osallistumista kouluelämään, kouluyhteisöjen ja oppilasneuvostojen muodostamiseen, vertaiskoulutukseen ja vertaisneuvontaan ja koulun kurinpidollisiin menettelyihin tulisi edistää osana prosessia, jossa opitaan ja saadaan kokemusta oikeuksien toteutumisesta (YK:n lapsen oikeuksien komitea 2001, 4). Kouluelämän sisällä tapahtuva harrastustoiminta voi siis toimia alustana, jossa lapsen oikeuksista opitaan ja saadaan kokemusta.

Koulutus on yleiskommentin mukaan asia, jonka avulla pyritään takaamaan jokaiselle lapselle välttämättömät elämäntaidot ja valmiudet selviytyä haasteista, joita hän voi odottaa joutuvansa kohtaamaan elämänsä aikana. Kommentti korostaa luku- ja laskutaidon lisäksi hyödyllisinä myös erilaisten elämäntaitojen oppimista. (YK:n lapsen oikeuksien komitea 2001, 5.) Harrastaminen voi luoda erilaisen ympäristön oppia erilaisia elämäntaitoja. Artikla nostaa esiin myös sukupuoliin liittyvän syrjinnän vahvistumisen esimerkiksi turvattomilla ja epäystävällisillä ympäristöillä, jotka eivät kannusta tyttöjä osallistumaan koulutukseen (YK:n lapsen oikeuksien komitea 2001, 5). Koulutuksen tulisi olla lapsiystävällistä, yksittäistä lasta innostavaa ja motivoivaa sekä koulujen ympäristöjä, joissa lasten annetaan kehittyä kehittyvien valmiuksiensa mukaisesti (YK:n lapsen oikeuksien komitea 2001, 6). Joissakin tapauksissa koulu voi olla perheen näkökulmasta se ympäristö, jossa harrastaminen yhdistyy sellaiseen ympäristöön ja toimintaan, mikä on perheen arvojen mukaista.

3.2.2 Nuorten terveys ja kehitys lapsen oikeuksien sopimuksen yhteydessä

Yleiskommentti nuorten terveydestä ja kehityksestä lapsen oikeuksien sopimuksen yhteydessä (2003) nostaa esiin, että nuorten elinympäristö määrää vahvasti heidän terveyttään ja kehitystään. Turvallisen ja kannustavan ympäristön luominen edellyttää puuttumista asenteisiin ja toimiin sellaisissa ympäristöissä, jotka ovat nuorta lähellä. Komitea painottaa perhepiirin merkitystä, mutta toteaa, että joidenkin nuorten perheet eivät muodosta turvallista ja kannustavaa ympäristöä. Komitea kehottaa yleiskommentissaan sopimusvaltiotaan tukemaan lainsäädännöllisin, poliittisin ja ohjelmin nuorten terveyden ja kehityksen edistämistä. Ehdotetut toimenpiteet tukevat vanhempia tukemaan

lapsia ja nuoria hyvinvointiin liittyvissä asioissa. (YK:n lapsen oikeuksien komitea 2003, 5.) Vanhempien kannustuksen merkitys harrastamiseen innostumisessa on varmasti kiistaton.

Yleiskommentti nostaa esille, että koululla on merkittävä rooli nuoren elämässä paikkana, joka mahdollistaa oppimisen, kehittymisen ja sosiaalisen kanssakäymisen. Sopimusvaltioita pyydetään sisällyttämään opetussuunnitelmiinsa terveellistä käyttäytymistä edistäviä toimenpiteitä, asenteita ja toimia. (YK:n lapsen oikeuksien komitea 2003, 6.) Kommentti esittää myös joukon toimenpiteitä, jotka poistavat vammaisilta nuorilta esteitä, jotka estävät nuoria toteuttamasta oikeuksiaan ja osallistumista yhteiskuntaan (YK:n lapsen oikeuksien komitea 2003, 10). Harrastamisen mahdollisuudet tulee olla myös tälle kohderyhmälle kynnyksettömiä ja mahdollisia.

3.2.3 Vammaisten lasten oikeudet

Yleiskommentti vammaisten lasten oikeuksista (2006) toteaa, että vammaisilla lapsilla tulee olla yhtäläinen oikeus koulutukseen ja yhdenvertainen mahdollisuus saada oikeutensa toteutumaan. Kommentti toteaa, että on tarpeen muuttaa koulun toimintatapoja ja antaa opettajille erityiskoulutusta, jotta positiiviset oppimistulokset mahdollistuvat myös näille lapsille ja nuorille. Vammaisen lapsen mukaan ottaminen inkluusioperiaatetta noudattaen, on kommentin mukaan merkityksellinen niin identiteetin rakentumisen kuin vertaistuen saamisen mahdollisuuksien kannalta. Vertaistuen todetaan olevan itsetuntoa kohottava tekijä, sillä vammaisen lapsi voi tuntea kuuluvansa sitä kautta yhteisöön. (YK:n lapsen oikeuksien komitea 2006, 10.)

Vammaisten lasten yhdenvertainen osallistuminen ja osallisuus mahdollistuu erilaisin tukikeinoin, opetuksen menetelmin ja välinein (YK:n lapsen oikeuksien komitea 2006, 16). Kommentin mukaan vammaisille lapsille tulee tarjota yhtäläiset mahdollisuudet harrastaa liikuntaa sekä osallistua erilaisiin kulttuuri- ja taideaktiviteetteihin. Tämä tukee vammaisia lapsia ilmaisussa ja mielekkään elämänlaadun toteuttamisessa. Kommentti edellyttää, että harrastusliikuntamahdollisuudet suunnitellaan niin, että ne mahdollisuuksien mukaan mahdollistavat vammaisten lasten osallistumisen ja osallisuuden. (YK:n lapsen oikeuksien komitea 2006, 17.) Selvityksen arvoista valtakunnallisesti olisi, onko

vammaisten lasten ja nuorten harrastusryhmät aina omia ryhmiä vai onko vammat lapset ja nuoret mukana vammattomien harrastusryhmissä.

3.2.4 Lapsen oikeus tulla kuulluksi

Yleiskommentti Lapsen oikeudesta tulla kuulluksi (2009) korostaa, että lapsen oikeus tulla kuulluksi koulutuksessa on tärkeää, jotta oikeus koulutukseen toteutuu. Kommentin mukaan kaikissa opetusympäristöissä pitää edistää lasten aktiivista roolia osallistavassa oppimisympäristössä ja lasten sekä heidän vanhempiensa näkemykset tulee huomioida opetus- ja koulutusohjelmia suunniteltaessa. Mukana olo nähdään tärkeänä sosiaalisen ilmapiirin luomisen näkökulmasta. (YK:n lapsen oikeuksien komitea 2009, 22.) Harrastamisen ympäristö koulussa, voidaan nähdä myös opetusympäristönä. Kommentti toteaa myös, että sopimusvaltioiden tulee kysyä paikallisesti ja kansallisesti lasten mielipidettä kaikista koulutuspolitiikan näkökohdista, kuten opetusjärjestelmän kehittämisestä lapsille sopivampaan suuntaan, muodollisista ja epämuodollisista oppimismahdollisuuksista, koulujen opetusohjelmista, opetusmenetelmistä, koulutusjärjestelmän rakenteista, koulujen säännöistä, määrärahoista ja lastensuojelujärjestelmistä (YK:n lapsen oikeuksien komitea 2009, 22).

Komitea piti myönteisenä sitä, että monissa maissa on otettu käyttöön lapsille sopivia opetusohjelmia, joissa pyritään luomaan interaktiivisia, välittäviä, suojelevia ja osallistumista edistäviä ympäristöjä, jotka valmistavat lapsia ja nuoria toimimaan aktiivisessa roolissa yhteiskunnassaan ja vastuullisena kansalaisena yhteisöissään (YK:n lapsen oikeuksien komitea 2009, 23). Kommentissa todetaan, että lasten kehittyminen ja sosialisatio edellyttää leikkiä, virkistystoimintaa, fyysistä toimintaa ja kulttuuritoimintaa, joiden suunnittelussa tulee huomioida lasten mieltymykset ja valmiudet. Lasten mielipiteitä tulee selvittää muodollisten kuulemisprosessien lisäksi myös sellaisilla keinoilla, jotka mahdollistavat toiveiden ilmaisun niille, joita muodolliset kuulemisprosessit eivät mahdollisesti tavoita. (YK:n lapsen oikeuksien komitea 2009, 23.) Harrastamisen mallissa on ollut lähtökohtana lasten ja nuorten osallisuus harrastusmahdollisuuksia suunniteltaessa ja se on ollut todella tärkeä asia.

3.2.5 Lapsen oikeus saada etunsa otetuksi ensisijaisesti huomioon

Yleiskommentti lapsen oikeudesta saada etunsa otetuksi ensisijaisesti huomioon (3 artiklan 1 kohta, 2013) toteaa, että pääsy laadukkaaseen koulutukseen ilmaiseksi on lapsen etu. Koulutukseksi luetaan yleiskommentissa myös epävirallinen koulutus, arkioppiminen ja muut koulutukseen liittyvät toiminnot. Komitea toteaa, että jotta sopimusvaltiot voisivat tarjota koulutusta tai laadukkaampaa koulutusta useammille lapsille, ne tarvitsevat päteviä opettajia ja muita erilaisissa koulutusympäristöissä työskenteleviä ammattilaisia sekä lapsiystävällisen ympäristön ja sopivat opetus- ja oppimismenetelmät. Koulutus ei ole komitean mukaan pelkästään sijoitus tulevaisuuteen, vaan se on mahdollisuus myös iloiseen toimintaan, kunnioituksen oppimiseen, osallistumiseen ja päämäärien saavuttamiseen. (YK:n lapsen oikeuksien komitea 2013a, 17.)

3.2.6 Lapsen oikeus lepoon, vapaa-aikaan, leikkiin, virkistystoimintaan, kulttuurielämään ja taiteisiin (31 artikla)

Yleiskommentti lapsen oikeudesta lepoon, vapaa-aikaan, leikkiin, virkistystoimintaan, kulttuuriin ja taiteisiin (31 artikla, 2013) toteaa, että komitea on huolissaan tähän artiklaan sisältyvien oikeuksien tunnustamisesta sopimusvaltioissa. Artiklan oikeuksien merkitysten heikko tunnustaminen johtaa komitean mukaan siihen, että valtioiden säännökset ja oikeuksia suojaava lainsäädäntö on heikkoa tai olematonta eikä lapsia oteta huomioon kansallisen tai paikallisen tason suunnittelussa. Näihin oikeuksiin panostettaessa, tarjotaan komitean näkemyksen mukaan, yleensä ohjattua ja järjestettyä toimintaa, vaikka yhtä tärkeää on järjestää aikaa ja tiloja, jotta lapset voivat osallistua omaehtoiseen leikkiin, virkistystoimintaan ja luovaan toimintaan. Tärkeää on komitean näkemyksen mukaan myös edistää tällaista toimintaa tukevia ja siihen kannustavia yhteiskunnallisia asenteita. Yleiskommentin tavoitteena on lisätä ymmärrystä 31 artiklan merkityksestä lasten hyvinvoinnille ja kehitykselle. (YK:n lapsen oikeuksien komitea 2013b, 3.)

Komitea on huolestunut tiettyihin lapsiryhmiin kohdentuneista vaikeuksista nauttia yhdenvertaisesti artiklassa 31 mainittuja oikeuksia. Tällaisiksi lapsiryhmiä se nimeää muun muassa työt, köyhät lapset, vammaiset lapset, alkupe-
räiskansojen lapset ja vähemmistöihin kuuluvat lapset. (YK:n lapsen oikeuk-

sien komitea 2013b, 3, 9.) Yleiskommentissa kiinnitetään huomiota myös pakolais- ja turvapaikanhakijalasten yhtäläisiin mahdollisuuksiin nauttia 31 artiklan mukaisista oikeuksistaan sekä oikeuteen vaalia ja harjoittaa omia virkistymiseen, kulttuuriin ja taiteeseen liittyviä perinteitään (YK:n lapsen oikeuksien komitea 2013b, 9.). Yleiskommentilla halutaan kiinnittää huomiota, että 31 artiklan jokaisella ulottuvuudella on positiivinen arvo lasten kehittymisen ja kehittyvien valmiuksien edistämiseksi (YK:n lapsen oikeuksien komitea 2013b, 8). Komitea nostaa esiin rajoitteiksi esimerkiksi lasten pääsyyn kulttuuri- ja taide-toimintoihin vanhempien tuen puutteen, pääsymaksut, liikenneyhteyksien puutteen, tapahtumien painottumisen aikuisväestölle ja lasten jättämisen kulttuuri- ja taidetarjonnan sisällön, suunnittelun, tapahtumapaikkojen ja toteutus-tapojen ulkopuolelle (YK:n lapsen oikeuksien komitea 2013b, 14).

Yleiskommentti toteaa, että sopimusvaltiot tunnustavat lapsella olevan oikeus lepoon. Oikeus lepoon tarkoittaa riittävää hengähdystaukoa työstä, koulutuksesta tai muista rasituksista, jotta varmistuu lasten optimaalinen terveys ja hyvinvointi. (YK:n lapsen oikeuksien komitea 2013b, 5.) Lepo varmistaa, että lapsella on riittävästi energiaa ja motivaatiota osallistua leikkiin ja luovaan toimintaan (YK:n lapsen oikeuksien komitea 2013b, 4). Lapset tarvitsevat siis myös vapaa-aikaa, jolloin lapsilla ei ole velvollisuuksia, viihdykkeitä tai virikkeitä ja jonka he voivat viettää valintansa mukaan niin aktiivisesti tai joutilaasti kuin haluavat (YK:n lapsen oikeuksien komitea 2013b, 5).

Yleiskommentti toteaa myös, että sopimusvaltiot tunnustavat lapsen oikeuden vapaa-aikaan. Vapaa-aika tarkoittaa kommentin mukaan vapaata tai velvollisuuksista vapaata aikaa, jolloin lapsi voi leikkiä tai osallistua virkistystoimintaan. Siihen ei sisälly muodollista koulutusta, työntekoa, kotitöitä, muiden elämää ylläpitävien toimintojen suorittamista tai osallistumista yksilön ulkopuolelta ohjattuun toimintaan eli vapaa-aika on pitkälti harkinnanvaraista aikaa, jonka lapsi voi käyttää haluamallaan tavalla. (YK:n lapsen oikeuksien komitea 2013b, 5.) Oikeuksien toteutumisen voivat estää toiminnoista päättävät aikuiset sekä liian järjestelmälliset ja ohjelmoidut aikataulut. Sen sijaan lapsilla tulee olla oikeus aikaan, jonka käyttöä aikuiset eivät päättä tai valvo ja jolloin heihin ei kohdistu mitään vaatimuksia ja he voivat periaatteessa olla tekemättä mitään, jos he niin haluavat. (YK:n lapsen oikeuksien komitea 2013b, 13.)

Yleiskommentissa lasten leikillä tarkoitetaan kaikkea käyttäytymistä, toimintaa tai prosessia, jonka lapset ovat itse aloittaneet ja jota he ohjaavat ja jäsentävät. Leikkiin kuuluu autonominen, fyysinen, psyykinen tai emotionaalinen toiminta ja se voi tapahtua joko ryhmissä tai yksin. Leikkimistä tapahtuu milloin tahansa, kun siihen on tilaisuus ja paikka. Leikin muodot vaihtelevat ja muokautuvat lapsuuden aikana. Huoltajat voivat olla luomassa ympäristöjä, joissa leikkiminen tapahtuu, mutta leikki itsessään on vapaaehtoista. Leikkiä ohjaa luontainen motivaatio ja siihen ryhdytään sen itsensä vuoksi, ei niinkään tietyn tavoitteen saavuttamisen vuoksi. Leikin keskeisiä piirteitä ovat komitean mukaan hauskuus, epävarmuus, haasteellisuus, joustavuus ja tuottamattomuus. Komitea vahvistaa leikin olevan olennainen ja elintärkeä ulottuvuus lapsuuden tuottaman mielihyvän kannalta ja keskeinen tekijä fyysisessä, sosiaalisessa, kognitiivisessa, emotionaaliossa ja hengellisessä kehityksessä. (YK:n lapsen oikeuksien komitea 2013b, 6.)

Komitea toteaa virkistystoiminnan olevan yläkäsite, jolla kuvataan hyvin laajaa toimintojen kirjoa, johon kuuluu muun muassa osallistuminen musiikki- ja taide-toimintaan, käsitöiden tekemiseen, yhteisölliseen toimintaan, seuratoimintaan, urheilulajeihin, peleihin, patikointiin ja retkeilyyn sekä harrastustoimintaan. Virkistystoiminta on toimintoja tai kokemuksia, jotka lapsi on valinnut vapaaehtoisesti joko niiden tarjoaman välittömän tyydytyksen vuoksi tai siksi, että hän katsoo niitä toteuttamalla saavuttavansa henkilökohtaista tai sosiaalista arvoa. Vaikka aikuiset saattavat olla järjestämässä tai ohjaamassa virkistystoimintoja, virkistystoiminnan tulisi olla vapaaehtoista toimintaa. Virkistystoimintaan on usein osoitettu erikseen tarkoitettut tilat. Pakollinen osallistuminen esimerkiksi peleihin, urheilulajeihin tai nuorisjärjestön toimintaan, ei ole komitean mukaan virkistystoimintaa. (YK:n lapsen oikeuksien komitea 2013b, 6.) Lapsilla tulee olla oikeus valita ystävyysuhteensa ja jäsenyytensä sosiaalisissa, kulttuuri-, urheilu tai muunlaisissa järjestöissä (YK:n lapsen oikeuksien komitea 2013b, 9).

Komitea näkee leikin ja virkistystoiminnan mahdollistavan ympäristön toimivan parhaimmillaan olosuhteiltaan otollisena luovuudelle (YK:n lapsen oikeuksien komitea 2013b, 4). Yleiskommentissa nostetaankin esille, että esimerkiksi asuinalueiden ja liikenteen suunnittelulla, kaupunkimaiseman suunnittelulla ja

esteettömyydellä, puistojen ja muiden viheralueiden järjestämisellä sekä koulutuntien määräytymisellä, edistetään myös artiklan 31. toteutumista lapsen edun mukaisesti (YK:n lapsen oikeuksien komitea 2013b, 8). Komitea toteaa, että kaupungistuvassa ja yksityistyvässä maailmassa lapset pääsevät yhä harvemmin puistoihin, puutarhoihin, metsiin, rannoille ja muille luonnonalueille (YK:n lapsen oikeuksien komitea 2013b, 13). Koulutusympäristöillä eli kouluilla tulisi olla keskeinen rooli 31 artiklan mukaisten velvollisuuksien täyttämässä etenkin fyysisen ympäristön, koulupäivän rakenteen, opetussuunnitelman ja kasvatopedagogiikan näkökulmasta (YK:n lapsen oikeuksien komitea 2013b, 22–23). Komitean mukaan on erityisen tarpeellista tunnustaa paremmin vanhempien lasten suosimat leikit ja virkistystoiminnan muodot sekä ympäristöt. Nuorten paikoissa tavataan ikätovereita, tutustutaan kasvavaan itsenäisyyteen ja aikuisuuteen siirtymiseen, mikä on tärkeä asia nuorten identiteetin ja yhteenkuuluvuudentunteen kehittymisessä. (YK:n lapsen oikeuksien komitea 2013b, 11.) Yleiskommentissa todetaan, että tieto- ja viestintäteknologioista on tulossa keskeinen osa lasten päivittäistä elämää ja internetiin sekä sosiaaliseen mediaan pääsy on keskeistä 31 artiklan mukaisten oikeuksien toteutumiseksi globaalistuneessa ympäristössä (YK:n lapsen oikeuksien komitea 2013b, 14).

Itse toiminta edistää luovuuden lisäksi mielikuvituksen, itseluottamuksen, minäpystyvyyden sekä fyysisten, sosiaalisten, kognitiivisten ja emotionaalisten vahvuuksien ja taitojen kehittymistä. Leikki ja kykyjensä käyttäminen siinä, lisää motivaatiota ja fyysistä aktiivisuutta sekä esimerkiksi kulttuuritoiminnassa rikastaa vuorovaikutusta. Leikissä ja virkistystoiminnassa lapsi saa tukea kaikkiin oppimisen osa-alueisiin, ja ne ovat tapa osallistua jokapäiväiseen elämään. Leikki ja virkistystoiminta ovat ympäristöjä, joissa lapset oppivat tekemällä. He tutustuvat ympärillään olevaan maailmaan ja kokeilevat uusia ideoita, rooleja ja asioita sekä oppivat tätä kautta ymmärtämään ja rakentamaan sosiaalista asemaansa maailmassa. Ne edistävät lapsen kykyä neuvotella, saavuttaa emotionaalinen tasapaino, ratkaista konflikteja ja tehdä päätöksiä. Leikki ja virkistystoiminta ovat välttämättömiä lasten terveydelle ja hyvinvoinnille, ja niillä on olennaista arvoa lapselle puhtaasti jo niiden tarjoamaan nautinnon ja mielihyvän ansiosta. (YK:n lapsen oikeuksien komitea 2013b, 4.) Sairaalan tai sairaalassa olevan lapsen näkökulmasta oikeuksien toteutuminen ei edistä pelkästään lasten terveyttä, hyvinvointia ja kehitystä vaan se edistää

myös merkittävästi heidän toipumistaan (YK:n lapsen oikeuksien komitea 2013b, 10).

Toiminta voi tapahtua lasten ollessa itsekseen, yhdessä ikätoveriensa kanssa tai kannustavien aikuisten seurassa. Komitea näkee lapsille hyödyllisenä virkistystoiminnan, johon myös aikuiset osallistuvat. Esimerkkeinä nostetaan esiin vapaaehtoinen osallistuminen ohjattuun liikuntaan, peleihin ja muuhun virkistystoimintaan. Lasten hyödyt toiminnasta kuitenkin vähenevät etenkin luovuuden, johtajuuden ja joukkuehengen kehittymisen osalta, jos aikuisten valvonta on niin voimakasta, ettei lapsen omalle pyrkimykselle järjestää tai ohjata leikkiään jää tilaa. (YK:n lapsen oikeuksien komitea 2013b, 4–5.) Tärkeää on huolehtia, että toisten lasten harjoittama kiusaaminen ei estä lapsia nauttimasta 31 artiklan oikeuksistaan. Komitea toteaa, että 31 artiklan mukaiset oikeudet vaikuttavat positiivisesti lasten kasvatukselliseen kehitykseen ja leikki on lapsille tärkeä oppimiskeino. Osallistavaa kasvatusta ja osallistavaa leikkiä tulisi tukea joka päivä koko varhaiskasvatuksen ajan sekä ala- ja yläasteella. (YK:n lapsen oikeuksien komitea 2013b, 10.)

Sopimusvaltioita kannustetaan yleiskommentissa edistämään vanhempien ja nuorempien sukupolvien välistä vuoropuhelua, mikä voi edesauttaa lapsen oikeuksien toteutumista leikki- ja virkistystoiminnan osalta (YK:n lapsen oikeuksien komitea 2013b, 12). Osallistuminen esimerkiksi yhteisön kulttuurielämään luo lasten yhteenkuuluvuudentunnetta ja lapset ovat kosketuksissa perheensä, yhteisönsä ja yhteiskuntansa kulttuuri- ja taide-elämän kanssa ja perivät sen. Tämä prosessi auttaa heitä löytämään oman identiteettinsä ja muokkaamaan sitä. Toiminnan kautta lapset säilyttävät perinteitä, mutta myös toisintavat, muuttavat, luovat ja siirtävät kulttuuria sen kautta. (YK:n lapsen oikeuksien komitea 2013b, 5.) Yleiskommentti esittää myös erityistoimenpiteitä, jotka edistävät artiklan 31 toteutumista ja yksi näistä on huoltajille ja vanhemmille annettava opastus, tuki ja apu 18 artiklan 2 kohdan mukaisesti. Tuki voi olla esimerkiksi käytännön opastusta lasten kuunteluun ja vanhempien osallistumiseen leikin yhteydessä tai lasten leikkimistä edistävän ympäristön luomiseen. (YK:n lapsen oikeuksien komitea 2013b, 18.) Yleiskommentissa tuodaan ilmi myös lasten kanssa tai lasten puolesta työskenteleviensystemaattisen ja säännöllisen koulutuksen tarpeellisuus lasten ihmisoikeuksista ja 31 artiklassa vahvistetuista oikeuksista. Koulutuksen tulisi sisältää opastusta siihen,

kuinka luodaan ja ylläpidetään ympäristöjä, joissa artiklan 31 mukaiset oikeudet toteutuvat mahdollisimman tehokkaasti. (YK:n lapsen oikeuksien komitea 2013b, 5.)

Lapsilla on oikeus tehdä omia valintoja sekä määrätä omasta osallistumisestaan toimintaan. Tämän lisäksi lapsille tulee komitean mukaan tarjota mahdollisuus vaikuttaa lainsäädännön, politiikkojen ja strategioiden kehittämiseen sekä palvelujen suunnitteluun. Käytännössä tämä voi tarkoittaa esimerkiksi lasten osallistumista kuulemisiin, jotka koskevat leikkiin ja virkistystoimintaan liittyviä politiikkoja, koulutuksellisiin oikeuksiin, koulujärjestelmään ja opetussuunnitelmiin vaikuttavaa lainsäädäntöä tai lapsityövoimaan liittyvää suojaavaa lainsäädäntöä, puistojen ja muiden paikallisten palvelujen kehittämistä, kaupunkisuunnittelua sekä lapsiystävällisten yhteisöjen ja ympäristöjen luomista. Lapsilta voitaisiin komitean mukaan pyytää myös palautetta siitä, millaisia mahdollisuuksia koulu ja muu yhteisö tarjoavat leikkiin tai virkistys- ja kulttuuritoimintoihin. (YK:n lapsen oikeuksien komitea 2013b, 8.) Yleiskommentin mukaan kuntien tulisi arvioida leikki- ja virkistysmahdollisuuksiaan lapsiin kohdistuvien vaikutusten näkökulmasta ja annettava julkisessa suunnittelussa etusija lapsen hyvinvointia edistävien ympäristöjen luomiselle (YK:n lapsen oikeuksien komitea 2013b, 21).

Yleiskommentissa ainoastaan sivutaan urheilua, koska se on oma keskeinen asiakysymyksensä ja kulttuurielämänkin osalta keskitytään ensisijaisesti luovaan tai taiteelliseen toimintaan liittyviin näkökohtiin eikä artiklaan sisältyvään laajempaan määritelmään, joka koskee lapsen oikeutta nauttia omasta kulttuuristaan. (YK:n lapsen oikeuksien komitea 2013b, 3.) Komitea tunnistaa kommentissaan lasten leikkimismahdollisuuksien kaupallistumisen vaikuttavan lasten osallistumistapoihin virkistys-, kulttuuri- ja taidetoimintoihin (YK:n lapsen oikeuksien komitea 2013b, 3, 12).

4 JYVÄSKYLÄN KAUPUNKI HARRASTAMISEN MALLIN TOTEUTTAJANA

4.1 Toimintaympäristön kuvaus

4.1.1 Jyväskylän kaupunki

Jyväskylän kaupunki on Suomen seitsemänneksi suurin kaupunki ja sen asukasmäärä on noin 143 000 asukasta. Asukasluvun kasvu on Suomen suurten kaupunkien kärkeä ja asukkaista alle 15-vuotiaiden osuus on 14,9 % ja alle 29-vuotiaiden osuus on 37,4 % (31.12.2021). Jyväskylä on myös vilkas opiskelukaupunki ja suosittu muuttokohde. (Tilastotietoa Jyväskylästä s.a.; Väestöttilastot s.a.; Kaupunkistrategia s.a.; Jyväskylän kaupunkistrategia 2022–2025 s.a.)

Jyväskylä sai vuonna 2018 ensimmäisen kerran tunnustuksen, että on Unicefin lapsiystävällinen kunta (Jyväskylä – UNICEFin Lapsiystävällinen kunta. s.a.). Unicef kuvaa Lapsiystävällinen kunta -mallia kunnan työväliseksi, jolla se voi pitkäjänteisesti kehittää lasten hyvinvoinnin kannalta oikeita ratkaisuja lasten arjen palveluissa ja kunnan hallinnossa. Tärkeäksi koetaan koko kunnan osaamisen ja ajattelutavan kehitys, jossa lasten hyvinvointi ja lapsen oikeudet ovat tärkeysjärjestyksen kärjessä ja se näkyy kunnan kaikessa arkisessa työssä ja päätöksenteossa. Mallin toteuttamiseen kuuluu olennaisena osana työn seuranta ja arviointi. (Lapsiystävällinen kunta s.a.; Joko sinun kunnassasi kuuluu lasten ääni? s.a.) Malliin mukaan lähtiessä Jyväskylän kaupunki on sitoutunut edistämään poikkihallinnollisesti lapsen oikeuksien toteutumista omassa toiminnassaan.

Alaluvussa 2.1.2 kuvattiin Harrastamisen Suomen mallia edeltäviä, harrastamiseen liittyviä, hankkeita. Niin ikään Jyväskylän kaupunki oli ollut kehittämässä hankkeiden mukaista toimintaa jokaisessa Harrastamisen Suomen mallia edeltävässä hankkeessa. Jyväskylän kaupungin vuonna 2020 tuottamien harrastus- ja hyvinvointikyselyjen perusteella noin joka viidennellä jyvaskyläläisellä koululaisella ei ole harrastusta. Näistä vailla harrastusta olevista lapsista ja nuorista reilu puolet haluaisi harrastuksen ja erityisesti tätä joukkoa pyritään tavoittamaan Jyväskylän harrastamisen mallilla. (Pursiainen 2022.)

Syksyllä 2020 alakoululaisille teetetyin harrastuskyselyn perusteella 11 % harrastusta toivovista ilmoitti tiedon puutteen harrastuksen esteeksi. Tähän haasteeseen päätettiin vastata kehittämällä Jyväskylän kaupungin harrastusneuvontaa- ja viestintää. (Jyväskylän kaupunki 2022.)

4.1.2 Kaupunkistrategia ohjaa kehittämään harrastamismahdollisuuksia

Jyväskylän kaupunginvaltuusto hyväksyi helmikuussa 2022 Jyväskylän kaupunkistrategian päivityksen, joka nostaa kaupungin visioksi olla vuonna 2025 kasvava ja kansainvälinen sivistyskaupunki. Tähän kuljettaa missio, joka on ”Edistämme kuntalaisten hyvinvointia, osallisuutta ja yhteisöllisyyttä”. Jyväskylän arvoiksi kuvataan inhimillisyys, vastuullisuus, rohkeus, avoimuus ja turvallisuus. Strategialla on neljä kärkeä: koulutus- ja kulttuurikaupunki, elinvoiman kaupunki, liikuntapääkaupunki ja resurssiviisas kaupunki. Koulutus- ja kulttuurikaupungin kärjen alta on löydettävissä tahtotila edistää lasten ja nuorten kokonaisvaltaista hyvinvointia yhtenäisen opinpolun ja monipuolisen sekä vaikuttavan nuorten palvelutarjonnan kautta sekä lasten ja nuorten kulttuuristen oikeuksien toteutumista tukemalla. Lasten ja nuorten kasvua halutaan edistää muun muassa tietoon pohjautuen, lasten ja nuorten osallisuutta ja harrastamisen mahdollisuuksien tavoittavuutta lisäämällä. Elinvoima kaupunki -kärjen alla on mainittuna, että haluamme olla kasvava ja saavutettava maakunnan keskuskaupunki, joka huolehtii asukkaiden viihtyvyydestä tarjoamalla laadukkaita ja oikea-aikaisia palveluita sekä ylläpitää monipuolisia harrastusmahdollisuuksia ja edistää asukkaiden elämisen laatua. Liikuntapääkaupunki-kärjen alta löytyy tahtotila kasvattaa lapsia ja nuoria liikunnalliseen elämäntapaan. (Kaupunkistrategia s.a.; Jyväskylän kaupunkistrategia 2022–2025 s.a., 3, 5, 7–8, 11, 13.)

4.2 Jyväskylän harrastamisen malli

4.2.1 Jyväskylän harrastamisen mallin ensimmäiset askeleet

Jyväskylän kaupungille tehtiin kesäkuussa 2019 valtuustoaloite harrastuskoordinaattorin tehtävän perustamisesta, jonka jälkeen kaupunki sai Opetus- ja kulttuuriministeriön erityisavustusta vähävaraisten perheiden lasten ja nuorten liikuntaharrastamisen tukemiseksi (Jyväskylän kaupunki 2020).

Erityisavustuksella toteutettavassa harrastustukihankkeessa tuettiin vuonna 2005–2013 syntyneiden lasten ja nuorten harrastamista hankkeen yhteistyöseuroissa. Liikkumisen yhdenvertaisuutta edistävä hanke oli osa kaupungin poikkihallinnollista Liikuntapääkaupunki-strategiaa, mutta harrastustuesta haluttiin saada pysyvä toimintamalli, jolla edistettäisiin liikuntaharrastusten lisäksi kaikkea muutakin harrastustoimintaa sekä omaehtoista toimintaa. Tuon myötä kaupungille palkattiin määräaikainen harrastuskoordinaattori. Harrastamisen koordinoinnin suhteen Jyväskylä oli yksi edelläkävijöistä, sillä tuolloin niitä ei valtakunnallisesti vielä ollut juurikaan palkattu. Harrastuskoordinaattoritoiminnan taustalla oli vuoden 2017 hallituksen asettamat toimenpiteet nuorten syrjäytymisen vähentämiseksi. Niin sanotun harrastustakuun tarkoituksena oli taata jokaiselle lapselle ja nuorelle vähintään yksi mieluisa harrastus. (Jyväskylän kaupunki 2020.)

Harrastuskoordinaattoritoiminnan pilottivuoden 2020 tavoitteena oli tuottaa vakituisen harrastuskoordinaattorin toimenkuva, muodostaa kokonaiskäsitys kaupungin toimialojen harrastus- ja tukitoiminnoista sekä rakentaa harrastamisen osallistavan kehittämisen malli. Harrastamisen kehitystyö tehtiin poikkihallinnollisesti ja olemassa olevien toimijaverkoston lisäksi yhdessä kuntalaisten kanssa. (Jyväskylän kaupunki 2020.)

4.2.2 Jyväskylän harrastamisen mallin nykytila

Jyväskylän harrastamisen malli on kasvun ja oppimisen palveluiden koordinoima hanke, johon sisältyy peruskouluihin palkatut eri harrastuslajeja edustavat harrastusohjaajat sekä laajemmin kaikki sellaiset Jyväskylän kaupungin toimenpiteet, joilla mahdollistetaan harrastaminen kaikille jyväskyläläisille. Kokonaisuus sisältää kaikkien kaupungin tarjoamien harrastuspalvelujen lisäksi harrastamisen tuen muodot ja siihen linkittyy myös yritysten ja yhdistysten tuottama harrastustoiminta Jyväskylässä. Jyväskylän harrastamisen mallista, niin hankkeen kuin laajemman kokonaisuuden näkökulmasta, vastaa harrastuskoordinaattori. (Pursiainen 2022.)

Harrastusohjaajien palkkaaminen oli alun perin ratkaisuidea koronatilanteeseen, jolloin koulujen kerhoihin ei saanut tuoda ulkopuolisia ohjaajia ja koulujen oman henkilökunnan resurssit olivat vähissä. Pilottikevään 2021 jälkeen

harrastusohjaajatoimintaa jatkettiin ja laajennettiin myös muille kuin alkuperäisille pilottikouluille. Isommilla kouluilla toimii pääasiassa erillinen harrastusohjaaja, mutta pienemmillä kouluilla harrastusohjaus on yhdistetty koulunkäynninohjaajan tai kasvatusohjaajan työhön. (Pursiainen 2022.) Koulun harrastustoiminta perustuu oppilaslähtöisyydelle: oppilaiden toiveita kuunnellaan sekä heitä autetaan löytämään mielekästä vapaa-ajan tekemistä (Tyttö 2022). Harrastusohjaajien lisäksi toimintaa ohjaavat myös koulun muu henkilökunta sekä ulkoiset toimijat. Harrastusohjaajan tehtävään kuuluu aamulla, välitunneilla ja iltapäivisin ohjaamisen lisäksi myös vastata koulunsa harrastustoiminnan kokonaisuudesta ja etsivästä harrastustoiminnasta. Etsivä harrastustoiminta tarjoaa oppilaille turvallisen aikuisen, jonka kanssa voi yhdessä ratkoa harrastamiseen liittyviä haasteita. Toiminnan kautta on tavoitteena tunnistaa ja rohkaista osallistumaan erityisesti niitä, joilla ei ole vielä harrastusta. Harrastusohjaaja voi antaa myös harrastusneuvontaa eli selvittää oppilaan kiinnostuksen kohteita ja vinkata harrastusmahdollisuuksia omalla koululla tai sen ulkopuolella tai auttaa löytämään tukea ilta-aikaisen harrastuksen maksuihin. (Pursiainen 2022.)

Harrastusneuvontaa laajennettiin huhtikuussa 2022 myös keskitetyksi verkkopalveluksi. Harrastusneuvonnan pilotin toteuttivat yhteistyössä Jyväskylän kaupungin kasvun ja oppimisen palvelujen palvelunohjaus- ja kehittämissyksikkö, nuorisopalvelut, liikuntapalvelut, kirjastopalvelut sekä Mannerheimin Lastensuojeluliiton Järvi-Suomen piiri. Verkkopalvelun vastaajarinki muodostettiin niistä tahoista, jotka jo ennestään ovat tehneet harrastusneuvontaa osana muuta toimintaa. (Jyväskylän kaupunki 2022.)

5 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

5.1 Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset

Tutkimuksen lähtöajatuksena oli tarkastella viivästyneenä arviointina nuorten näkökulmasta Jyväskylän harrastamisen mallin hanketta. Tutkimuksella haluttiin tuottaa lisätietoa kokeilun arviointiin ja samalla vastata mallin arviointiin myös valtakunnallisella tasolla merkittävällä, mahdollisesti uudella, tavalla. Hallinnollis-ohjauksellinen toiminnan järjestäjän näkökulma, lapsen oikeuksien näkökulmasta tarkasteltuna sekä nuorten oman äänen kuuluviin tuominen

myös mallin arvioinnin näkökulmasta, tuntui tärkeältä myös valtakunnallisesta näkökulmasta katsottuna.

Tämä tutkimus tuottaa tietoa siitä,

- millä tavoin jyväskyläläinen harrastamisen malli mahdollistaa jokaiselle jyväskyläläiselle lapselle tai nuorelle mieluisen maksuttoman harrastuksen
- miten Jyväskylän harrastamisen malli edistää lapsen oikeuksien toteutumista.

Näistä syntyvät myös tutkimuskysymykset, joihin aineiston avulla haetaan vastauksia.

5.2 Tutkimuksen kohderyhmän määrittely ennakkokyselyjen avulla

Jyväskylän kaupunki laati syksyllä 2021 sähköisen kerhokyselyn ja se oli avoinna 2.–20.12.2021. Kerhokysely oli kohdennettu oppilaille ja siinä kysyttiin perustietojen lisäksi oppilaan harrastamisesta. Kysymykset kohdentuivat koulun harrastustoimintaan osallistumiseen, harrastamiseen iltaisin ja viikonloppuisin, mistä oppilas oli saanut tietoa toiminnasta ja oliko oppilas saanut vaikuttaa tarpeeksi koulun harrastustoimintaan. Kyselyssä kysyttiin myös, mikä oli koulun harrastustoiminnassa parasta ja oppilas sai antaa arvion harrastusryhmän ohjaajan toiminnasta sekä harrastusryhmän tunnelmasta. Kysely keräsi yhteensä 570 vastausta 24 jyväskyläläiseltä koululta.

Kerhokysely on aineisto, minkä avulla pohdittiin teemahaastattelujen kohderyhmää. Tämä aineisto ei kuitenkaan ollut tässä tutkimuksessa analysoitava aineisto. Vastausaineiston perusteella oli havaittavissa neljä koulua, joissa toiminta oli tavoittanut muita enemmän sellaisia oppilaita, jotka joko eivät olleet harrastaneet koulussa aiemmin tai eivät harrastaneet iltaisin tai viikonloppuisin. Teemahaastattelut päätettiin kohdentaa näihin kouluihin ja haastatteluiden kohteeksi päätettiin etsiä 7.–9. -luokkalaisia nuoria, jotka eivät olleet harrastaneet aiemmin koulussa tai eivät harrastaneet iltaisin tai viikonloppuisin. Kerhokyselyn kautta oli löydettävissä myös joukko, joka ei vastaustensa mukaan osallistunut harrastustoimintaan koululla, vapaa-ajalla iltaisin tai viikonloppuisin.

Toiminnan raportointia varten koulujen harrastusohjaajille järjestettiin sähköinen kysely 20.12.2021–21.1.2022 välisenä aikana. Harrastusohjaaja on Harrastamisen Suomen mallin hankerahalla kiinteitä viikkotunteja tekevä koulun henkilökunnan jäsen. Harrastamisen Suomen mallin hankerahalla palkattujen harrastusohjaajien lisäksi on Opetushallituksen myöntämän Koulun kerhotoiminnan kehittämisen avustuksella yksittäisiä kerhoja ohjaavat henkilöt, joita raportointi ei koskenut. Kyselyyn vastasi 37 harrastusohjaajaa ja vastanneiden toimesta järjestettiin toimintaa 30 jyvässkyläläisellä koululla.

Ohjaajia pyydettiin arvioimaan asteikolla 0–5 muun muassa sitä, miten saavutettavaa koulun harrastustoiminta on kaikille oppilaille, jossa saavutettavuuden ulottuvuuksiksi todettiin fyysinen, tiedollinen, taidollinen, taloudellinen, psyykinen ja sosiaalinen. Ohjaajat arvioivat saavutettavuuden pääosin hyväksi eli arvosanalla 3–5. Silti suurimpana kehittämisen kohtana harrastusohjaajien näkökulmasta nousi esiin nykytilanteen arvioinnissa väittämä, jossa todettiin, että erityisopettajien tai erityistä tukea tarvitsevien lasten kanssa toimivien Vertti-ohjaajien kanssa on selvitetty, onko tarvetta järjestää kohdennettua harrastustoimintaa erityistä tukea tarvitseville oppilaille. Eniten tyytyväisiä ohjaajien toimesta oltiin siihen, että koululla on kokonaisuutena selkeä työnjako harrastustoimintaan liittyvissä asioissa ja siihen, että oppilaat ja koulun henkilöstö osaa ottaa harrastusohjaajaan yhteyttä harrastamiseen liittyvissä asioissa. Harrastusohjaajien kyselyaineisto auttoi pohtimaan kysymyksen asettelua nuorille toteutettaviin teemahaastatteluihin.

5.3 Tutkimuskohde ja tutkimusetiikka

Tutkimuskohteena olivat yläkouluikäiset nuoret, joille toteutettiin yksilöhaastattelut kriteeriotannalla. Harkinnanvaraisuutta käytettiin aineiston laadun taakkeena (Suri 2011, 63). Kriteereinä valinnassa käytettiin kahta kerhokyselyn kautta löytynyttä vastaajaryhmää: 1. Ei aiemmin koulussa harrastaneet tai 2. Ei iltaisin tai viikonloppuisin harrastavat. Haastateltavien tuli täyttää jompikumpi kriteereistä. Teemoiksi haastattelurunkoon määrittyivät vapaa-aika, minä harrastajana, harrastaminen koulussa harrastamisen mallissa ja lopuksi vapaa sana.

Eettisten kysymysten pohtiminen oli todella tärkeää myös tämän tutkimuksen toteuttamisen kannalta. Grönfors (1985, 189) toteaa, että tutkijalla on eettinen vastuu tutkimustyöstään eri etupiireille: tieteelle, kanssaihmisille ja tutkimuskohteille. Vastuu tieteelle merkitsee sitä, että tutkijan tulisi välttää sellaisia toimenpiteitä tai suosituksia, jotka vaikeuttavat tieteen kehitystä. Vastuu kanssaihmisille tarkoittaa sitä, että tutkija ei voi käyttää asemaansa, tutkimustuloksia ja niihin verrattuja seikkoja hyödyttämään omaa asemaansa tai kanssaihmistensä asemaa. Eettinen vastuu tutkimuskohteille tarkoittaa sitä, että tutkija kohtelee tutkimuskohteitaan ihmisarvon mukaisesti. (Grönfors 1985, 189.) Eskola ja Suoranta (1998, 52) jakavat eettisten asioiden pohtimisen tiedon hankintaan ja tiedon käyttöön liittyviin vaiheisiin. Hirsjärvi & Hurme (2014, 20) toteavat, että ihmisiin kohdistuvissa tutkimuksissa tärkeimpiä eettisiä periaatteita ovat yleensä informointiin perustuva suostumus, luottamuksellisuus, seuraukset ja yksityisyys.

Nuorille toteutettavien haastattelujen kohdalla oli erityisen tärkeää pohtia tutkimuksen eettisyyteen ja luotettavuuteen liittyviä näkökulmia. Esimerkiksi sitä, kuinka haastattelija kykenee pystymään objektiivisena. Objektivismilla tarkoitetaan sellaista selittämistä, jossa tutkimuskohdetta katsotaan ulkoa päin ja puolueettomasti (Eskola & Suoranta 1998, 17). Haastatteluissa oli tärkeää olla ohjaamatta lapsia vastaamaan kysymyksiin tietyllä tavalla ja toisaalta aikuisen aseman tai haastatteluympäristön, ei saa antaa vaikuttaa aineistoon. Objektiivisuus syntyy Eskolan ja Suorannan (1998, 17) mukaan juuri oman subjektiivisuutensa tunnistamisesta ja tämä asia tulee tarkastella haastattelijoita valittaessa. Tutkittavien ja tutkijan (tässä tapauksessa haastattelijan) välillä ei saanut olla sellaista riippuvaisuussuhdetta, joka voisi vaikuttaa olennaisesti tietojen antamisen vapaaehtoisuuteen (Eskola & Suoranta 1998, 55). Haastattelun luotettavuuteen voi vaikuttaa haastateltavan pyrkimys antaa sosiaalisesti suotavia vastauksia (Hirsjärvi ym. 2009, 206). Tätä tuli välttää.

Tutkimuksesta tuli tiedottaa ennen sen toteuttamista ja mielellään myös tutkimuksen kautta saaduista tuloksista tutkimuksen toteuttamisen jälkeen. Tutkimusta varten pyydettiin toimintaympäristöstä vastaavalta ja tutkittavilta tutkimuslupa. Alaikäisten ollessa haastateltavina, oli tärkeää saada lupa aineistonkeruuseen sekä heidän huoltajiltaan että haastateltavilta itseltään. Tutkimuksen

kautta saatujen tietojen käsittelyssä on kaksi keskeistä käsitettä: luottamuksellisuus ja anonymiteetti. Näistä tuli pitää huolta myös tuloksia julkistettaessa.

5.4 Tutkimusote

Tutkimuksen tavoitteena oli tuottaa arviointitietoa harrastamisen mallin arviointia varten. Näkökulmana oli realistinen arviointi, joka oli viivästynyt arviointi. Tutkimusprosessin aikana hyödynnettiin ennalta koottua kyselyaineistoa haastatteluteemojen ja -kysymysten laadinnassa. Osana prosessia toteutettiin kvalitatiivinen tutkimus, jonka tyypillisiä piirteitä ovat muun muassa aineiston koaminen luonnollisissa ja todellisissa tilanteissa sekä ihmisen suosiminen tiedon keruun instrumenttina (Hirsjärvi ym. 2009, 164).

Tutkimuksessa on tunnistettavissa viitteitä hermeneutiikasta ja fenomenologiasta. Hermeneutiikan suuntauksessa tietoa tuotetaan hahmottamalla asioiden ja niiden kontekstien välisiä yhteyksiä ja tarkastelemalla ilmiöitä suhteessa sekä toisiin samanaikaisiin ilmiöihin että ilmiöiden kehitykseen (Lähdesmäki ym.). Tavoitteena oli tulkita koko aineiston avulla uutta tietoa toiminnan kehittämiseksi. Toisaalta aineistoon tuotettiin tutkijan oman tutkimuksen avulla lasten ja nuorten kokemustietoa haastatteluin. Tämä osio tuo mukaan fenomenologisen tulokulman, mikä korostaa yksilöllistä kokemusta (Lähdesmäki ym.).

Laadullisella aineistolla tarkoitetaan pelkistetyimmillään aineistoa, mikä on tekstiä ja kerätty esimerkiksi haastatteluilla tai havainnoinnin kautta (Eskola & Suoranta 1998, 15). Tutkimuksen aineistonkeruu tuotetaan osin valmiista dokumenteista ja osin itse tuottamalla. Valmiita dokumentteja ovat muiden tahojen toimesta tuotetut tutkimukset ja niiden raportoinnit. Tavoitteena on, Surin (2011, 63) kuvailun mukaisesti, tuottaa monenlaisilla menetelmillä uutta tietoa, yhteyksiä ja jännitteitä, yksittäisten tutkimusraporttien välillä, joita ei aiemmin näkynyt. Itse tuotetun aineiston keruumenetelmänä oli puolistrukturoitu teema-haastattelu. Haastattelua käytetään yleisesti tutkimuksissa keräämään kuvailuvia tietoja tutkittavien omista sanoista, jotta tutkija voi kehittää käsityksiä siitä, miten tutkittavat tulkitsevat jotakin maailmaa (Bogdan & Knopp Biklen 2006, 103). Nuorille tutkimuksessa toteutettava haastatteluosio suunniteltiin ja raportoitiin tätä tutkimusta varten.

Aineiston tieteellisyyden kriteeri ei ole sen määrä vaan laatu ja harkinnanvaraisessa otannassa tutkija osoittaa kykynsä rakentaa vahva teoreettinen perusta, joka ohjaa aineiston hankintaa (Eskola & Suoranta 1998, 18). Kvalitatiivisessa tutkimuksessa ei myöskään pyritä yleistämään asioita tilastollisesti vaan enemmän on pyrkimys kuvata jotain tapahtumaa, ymmärtää tiettyä toimintaa tai antaa teoreettisesti mielekäs tulkinta jostain ilmiöstä (Eskola & Suoranta 1998, 61). Tämän tutkimuksen nuorille toteutettavissa haastatteluissa käytetään harkinnanvaraista otantaa, jolla pyritään saamaan isosta määrästä osallistuvia nuoria edustava näkemys.

5.5 Haastattelun toteutus ja tutkimusprosessin eteneminen

Tutkimusprosessi alkoi alkukyselystä, joka on tarkemmin kuvattu luvussa 2.3. Alkukyselyn kysymysrunko löytyy liitteestä 1. Alkukyselyn tulokset auttoivat hahmottamaan, mitä Islannin nuorisopolitiikan mallista tulisi soveltaa ja oliko mahdollisesti olemassa vielä sellaisia näkökulmia, joita tulisi aiempaa tarkemmin tarkastella.

Kaupunkikohtaisista aineistoista tarkasteltavaksi valikoituivat oppilaille suunnattu kerhokysely ja harrastusohjaajille suunnattu kysely raportointiin liittyen. Aineistot vaikuttivat kehittämiskohteiden hahmottamiseen sekä haastattelujen kohderyhmän valikoimiseen. Aineistot ovat tarkemmin kuvattuna luvussa 5.2.

Tämän jälkeen alkoi teemahaastattelun suunnittelu ja haastatteluteemojen valitseminen. Yläkouluikäisille nuorille toteutetut haastattelut olivat muodoltaan puolistrukturoituja teemahaastatteluja. Puolistrukturoitu haastattelu tuotti tässä tapauksessa parhaiten lasten ja nuorten näköistä näkemystä haluttuihin teemoihin eli siitä, miten malli on onnistunut yleisesti ja lapsen oikeuksien toteutumisen edistämisessä. Puolistrukturoidussa teemahaastattelussa kysymykset ovat kaikille haastateltaville samat ja käytössä ei ole valmiita vastausvaihtoehtoja vaan haastateltava saa vastata kysymyksiin omin sanoin (Eskola & Suoranta 1998, 87). Haastattelijan on mahdollista lisätä mukaan myös omia kysymyksiään.

Haastateltaviksi tavoiteltiin kahdeksaa yläkouluikäistä nuorta, jotka eivät ole ennen harrastamisen mallin alkamista osallistuneet koulun harrastustoimintaan tai harrastaneet vapaa-ajallaan. Lopulta haastateltavaksi saatiin viisi nuorta, sillä loput haastatteluihin alustavasti lupautuneet halusivat loppuvaiheessa perua haastattelunsa. Haastattelut toteutettiin helmikuussa 2022.

Haastatteluteemat muotoutuivat alkukyselyn ja tausta-aineiston perusteella. Tärkeässä osassa olivat YK:n lapsen oikeuksien sopimus ja siihen liittyvät yleiskommentit. Kysymysten muotoilua kommentoitiin muun muassa harrastuskoordinaattorin toimesta. Haastatteluteemoiksi muodostuivat: 1. Yleinen kuva vapaa-ajan vietosta ja harrastamisesta nuorten keskuudessa, 2. Minä harrastajana, 3. Harrastaminen koulussa harrastamisen mallissa ja 4. Muuta esille tulevaa. Teemahaastattelujen suunnitteluun kuului myös suunnitella tallentamisen tapa ja tallenteiden säilytys asianmukaisesti.

Haastattelujen suunnittelussa todettiin, että on luotettavampaa valita haastattelijoiksi kouluilla toimivat harrastusohjaajat. Tutkimuksen tekijä päätti kouluttaa haastattelijat tekemään haastattelut, jotta ohjeistus olisi samanlainen haastattelujen tekemiseen. Koulutuksia varten varattiin tunnin aika jokaiselle haastattelijalle, jossa käytiin läpi tutkimuksen kuvaus, tutkimuskysymykset, perusasiat teemahaastattelun tekemisestä, haastattelukysymykset ja lasten ja nuorten kanssa tehtävän tutkimuksen eettinen näkökulma. Koulutuksen jälkeen haastattelijat saivat sähköpostilla aineiston, jossa oli haastateltavalle annettava tutkimuslupalomake, haastattelurunko (liite 2) sekä mainos tutkimukseen osallistumisesta (liite 3).

Tutkimuksen tekemistä varten oli jo aiemmin pyydetty lupa Jyväskylän kaupungilta. Haastattelujen tekemistä varten pyydettiin lupa vielä yksiköiden johtajilta sekä suostumus harrastusohjaajilta toimia haastattelijoina. Koko prosessin ajan oli tärkeää tutkimuksen hyödynnettävyyden vuoksi olla vuorovaikutuksessa Jyväskylän kaupungin harrastuskoordinaattorin kanssa. Tätä kautta tutkimuksesta tuli hyödyllinen myös arvioinnin kannalta. Harrastuskoordinaattori auttoi muun muassa kaupunkikohtaisten aineistojen löytämisessä ja kohde-ryhmän tunnistamisessa.

5.6 Aineiston analyysi

Kyrön mukaan (2004, 112) aineiston analyysi on läsnä kvalitatiivisessa tutkimuksessa välittömästi, kun aineistoa aletaan kerätä. Se ei ole tutkimuksen viimeinen osio, se on vuorovaikutuksessa koko tutkimuksen aineistonkeruun ajan. Analyysiprosessi on systemaattinen ja kattava, jopa tarkkarajainen. Aineiston kanssa työskentelyyn kuuluu reflektointia, mikä ohjaa tutkimuksen tekemisen prosessia. (Kyrö 2004, 112.) Alasuutarin mukaan (2011, 40–44) laadullinen analyysi koostuu kahdesta vaiheesta, havaintojen pelkistämisestä ja arvoituksen ratkaisemisesta. Havaintojen pelkistämisessä analyysin kohteena oleva tekstimassa pelkistyy hieman hallittavammaksi määräksi erillisiä ”raaka-havaintoja”. Pelkistämisen toisessa vaiheessa havaintoja karsitaan vielä etsimällä havaintojen yhteinen piirre tai nimittäjä tai muotoilemalla sääntö, joka tältä osin pätee koko aineistoon. Arvoituksen ratkaisulla Alasuutari kuvaa tulkinnan vaihetta. Tulkinta syntyy, kun tuotettujen johtolankojen ja käytettävissä olevien vihjeiden pohjalta tehdään merkitystulkinta tulkittavasti ilmiöstä. (Alasuutari 2011, 40–44.)

Tämän tutkimusaineiston analysointiin hyödynnettiin teemoittelevaa analyysia, jonka rakennetta oli pohdittu jo kysymyksenasettelua laadittaessa. Teemat antoivat tukea analysointiin, selkeyttämällä aineiston rakennetta. Lopullisessa analyysissä aineistoa purettiin vielä pienempiin osiin, nostaten mielenkiintoisia huomioita uusiksi teemoiksi. Tavoitteena oli saada määrällinen aineisto keskustelemaan kerätyn laadullisen aineiston kanssa. Hirsjärven ja Hurmeen (2014, 30) esittämistä tavoista valittiin tässä vaiheessa malli, jossa kvalitatiivinen aineisto on kvantitatiivisen aineiston jatkeena ja syventää kvantitatiivisessa aineistossa löydettäviä havaintoja. Aineistojen yhdistely aloitettiin tekemällä havainnot kvantitatiivisesta aineistosta, jonka jälkeen havainnoitiin teemoiteltua aineistoa kvantitatiivisen aineiston näkökulmien avulla. Tämän lisäksi aineistoa tarkasteltiin myös ilman kvantitatiivisen aineiston vaikutusta.

Analyysin tehtävänä on luoda aineistoon selkeyttä ja sitä kautta tuottaa uutta tietoa tutkittavasta asiasta. Aineisto pyritään tiivistämään, kadottamatta silti sen sisältämää informaatiota. (Eskola & Suoranta 1998, 138.) Tämän tutkimuksen analyysi toteutettiin diskurssianalyysinä. Näin analysoitaessa aineistosta pyritään etsimään eroja ja yhtäläisyyksiä ja kiinnitetään huomiota myös

poikkeustapauksiin (Hirsjärvi & Hurme 2014, 155). Laadullisessa tutkimuksessa voidaan Eskolan ja Suorannan mukaan lähteä liikkeelle ilman ennakoitettuja tai määritelmiä. Aineistolähtöinen analyysi rakentaa teoriaa empiirisestä aineistosta lähtien, alhaalta ylös. (Eskola & Suoranta 1998, 19.) Tässä tutkimuksessa jonkinlaisen ennakoitettujen ja -määritelmien tuottaa YK:n lapsen oikeuksien sopimus, joka ratifioituna ihmisoikeussopimuksena määrittelee suomalaisen lainsäädäntöön saakka lasten oikeanlaisesta kohtelusta. Toisaalta ajatuksena oli tuottaa kerätyn aineiston avulla näkemystä, että miten hyvin toimintamalli toteuttaa lapsen oikeuksien toteutumista.

6 TUTKIMUSTULOKSET

6.1 Nuorten näkemyksiä vapaa-ajasta ja harrastamisesta

Osana haastatteluita haluttiin selvittää nuorten näkemyksiä vapaa-ajasta ja harrastamisesta. Kiinnostuksen kohteena oli saada nuoret itse kuvaamaan miten he kuvaavat vapaa-ajanviettoa sekä harrastamista ja tuottaa tietoa harrastamisen mallin kehittämistä varten.

Vapaa-aika

Lähes kaikki haastatellut nuoret näkivät, että vapaa-ajalla tehdään asioita niin itsekseen kuin esimerkiksi kavereiden kanssa. Vain yksi vastaajista nosti esiin yhteisen tekemisen perheen kanssa.

No mun kaveripiirissä on just tosi sellaista aktiivista porukkaa, että mennään perheen kanssa. Tehdään justinsa perheen kanssa kaikkea ja ne on myös sellaisia, että ne aina tekee jotain käsitöitä tai luovia juttuja harrastaa kanssa paljon. – Oppilas, 9. luokka

Young (2017) nosti Islannin mallia tutkineessa artikkelissaan esiin islantilaisien tunnustaneen suojaaviksi tekijöiksi muun muassa osallistumisen organisointeihin aktiviteetteihin, vanhempien kanssa vietetyn kokonaisajan viikon aikana ja kokemuksen välittämisestä koulussa.

Kysyttäessä mitä nuoret tekevät haastateltavan näkemyksen mukaan vapaa-ajallaan, kahdella haastateltavalla oli oletus, että samoja asioita kuin he itsekin. Yhden nuoren vapaa-ajasta suurin osa meni oman lajin harrastamiseen,

ja aikaa ei jäänyt oikein muuhun. Yksi nuorista viesti, että ei tykkää olla tekemättä mitään vaan pyrkii tekemään koko ajan jotain. Kolme nuorta mainitsi nuorten vapaa-aikaan kuuluvan puhelimitse olemisen, mikä nähtiin pääosin ongelmallisena ja rajoittavana asiana.

Mulla on sellainen olo, että aika monet on niinku kotona ja tekee yksin jotain. Ja jotkut on sellaisia et ne hengaillee toisten niinku kavereiden kans jossain keskustassa tai muualla, että siinä on vähän niinku ne kaks asiaa mitkä aina tulee jotain ihmisestä, että onko se sellainen, joka hengaillee ihmisten kanssa vai niinku sanoin joka on kotona itekseen. – Oppilas, 9. luokka

Nuorisolain (2016) tavoitteena on kasvun, itsenäistymisen ja yhteisöllisyyden edistäminen ja kasvu- ja elinolojen parantaminen. Tämä voi toteutua myös olemalla kotona, itsekseen tai kavereiden kanssa kaupungilla hengaillemalla. YK:n lapsen oikeuksien komitean yleiskommentti lapsen oikeudesta lepoon, vapaa-aikaan, leikkiin, virkistystoimintaan, kulttuuriin ja taiteisiin (2013b, 5) toteaa, että lapset tarvitsevat myös vapaa-aikaa, jolloin lapsilla ei ole velvollisuuksia, viihdykkeitä tai virikkeitä ja jonka he voivat viettää valintansa mukaan niin aktiivisesti tai joutilaasti kuin haluavat.

Minä harrastajana

Haastatteluihin osallistuvilta nuorilta kartoitettiin myös, millaisia he itse olivat harrastajina. Nuorista kaksi piti harrastamisesta yksin ja kolme koki harrastamisen ryhmässä mielekkäämmäksi. Ryhmässä harrastaminen koettiin helpommaksi, jos ryhmässä oli kavereita tai ryhmäläiset olivat muuten tuttuja. Yhden nuoren mielestä harrastaminen onnistui parhaiten pienessä ryhmässä. Yksi nuorista nosti esiin, että lapsena valitut harrastukset vaikuttavat myös harrastamiseen vanhempana. Nuori koki, että entisenä yksilölajin harrastajana hän oli oppinut liikaa syyttämään epäonnistumisista vain itseään ja ryhmätöinnässä oli aluksi vaikea ymmärtää, että moka oli ryhmän, ei vain hänen.

Kysyttäessä nuoria kiinnostavista harrastuksista, tuli vastauksia yhtä monta kuin nuoriakin oli. Yhdelle harrastuksella ei ollut väliä, kunhan se oli mielenkiintoista. Toisella piti olla tietyt säännöt ja linjat, joiden mukaan harrastuksessa mennään. Kolmas nosti esiin liikuntaharrastukset, sillä sitä tehdään

yleensä kavereiden kanssa ja se pitää kuntoa yllä. Liikuntaharrastuksessa viehätti myös tavoitteellisuus, mutta taiteellinen harrastus oli yhden mielestä enemmän rentouttavaa ja sai ajatuksen muualle. Taiteellisempi harrastus saattoi olla tasapainottavaa toimintaa liikuntaharrastukselle. Yhtenä näkökulmana nostettiin esiin, että harrastuksessa tulee voida tehdä ja oppia monenlaista. Esiin tuli myös kokemus siitä, että muut liikuntalajit ovat kiinnostaneet, mutta nykyinen liikuntaharrastus ei mahdollista muihin lajeihin menoa ajankäytöllisesti. Toisaalta tuli esiin myös kokemus, jossa musiikkiharrastus oli jäänyt useammaksi vuodeksi, mutta harrastaja oli palannut lopulta takaisin harrastuksen pariin.

Nuoret olivat ohjautuneet harrastusten pariin erilaisia reittejä, mutta kolme nuorista nosti esiin, että merkittävä rooli oli ollut omalla vanhemmalla. Vanhempi oli innostanut harrastamaan ja etsinyt sopivaa harrastusta tai harrastuspaikkaa yhdessä nuoren kanssa. Harrastuksiin ohjautumisessa oli tukenut myös kaverien innostaminen sekä isompien sisarusten harrastusten perässä ohjautuminen mukaan.

Islannin mallissa yhteisöjen ja perheiden merkitys on ollut huomattavan suuri ja mallin kivijalkana onkin yhteisöjen eli asuinalueiden, lähiöiden ja kylien sekä perheiden sitoutuminen (Kiilakoski ym. 2020). Komitea kehottaa yleiskommentissaan, Nuorten terveys ja kehitys lapsen oikeuksien sopimuksen yhteydessä, sopimusvaltioitaan tukemaan lainsäädännöllisin, poliittisin ja ohjelmin nuorten terveyden ja kehityksen edistämistä, jotta toimenpiteet auttavat vanhempia tukemaan lapsia ja nuoria hyvinvointiin liittyvissä asioissa (YK:n lapsen oikeuksien komitea 2003, 5). Jyväskylässäkin koulun harrastustoiminta oli tavoittanut nuoria myös mainostuksen kautta esimerkiksi kodin, oppilaan ja koulun väliin viestintäpalvelun Wilman kautta.

Siis kokkikerhoon ja kuntosalille mä lähin ku mä näin Wilmassa viestin niistä. Mä aattelin no mä käyn katsomassa millasta tuolla on ja tykästyin. Mut partion mä alotin sillein et tota mä haluaisin koittaa harrastaa partiota niin sitten mun äiti etti sitten missä olis lähin lippukunta... – Oppilas, 7. luokka

Harrastustoiminnassa oppiminen

Nuorilta kysyttiin, olivatko he oppineet jotain harrastustoiminnassa. Nuoret pitivät lähtökohtaisesti hyvänä ajatuksena, että harrastuksessa voi oppia jotain. Nuoret olivat oppineet harrastuksessa erilaisia asioita ja taitoja, joista on hyötyä joskus myös toisiin harrastuksiin. Tämän lisäksi oppia oli tullut lajikohtaisista asioista, mitä pitkällä työnteolla saa aikaiseksi, vastoinkäymisistä ylipääsemisestä sekä pettymysten kestämisestä. Yksi nuorista koki edelleen harjoittelevansa sitä, ettei syytä ryhmän epäonnistumisesta itseään. Harrastukset olivat opettaneet olemaan ottamatta asioita liian vakavasti, jos joskus menee huonosti niin kohta voi mennä hyvin. Yksi nuorista kertoi harrastusten opettaneen hänet näkemään pidemmälle ja tavoittelemaan unelmiaan. Oppia oli tullut myös terveyteen liittyvissä asioissa kuten esimerkiksi terveellisestä ruokavaliosta. Harrastukset olivat opettaneet vuorovaikutustaitoja, kaikkien kanssa toimeen tulemista, ystäväystymistä ja yhteishenkeen liittyviä asioita. Yksilölajin harrastaja oli oppinut harrastuksensa parissa, että yksilölajissakin on merkitystä kuulua ryhmään, mikä lisää myös motivaatiota omaan tekemiseen. Koulun harrastustoiminnan oli koettu kahden nuoren näkökulmasta opettaneen ja tehneen tutuksi lajia, mikä oli sikäli hieno asia, että osaamattomuus oli aiemmin ollut esteenä lajin yksin kokeilemiseen.

No siis silleen niinku et jos mietitään vaikka lajikohtaista niin totta kai mä oon oppinut koko sen lajin, mut sit jos ajetaan isommassa kuvassa niin kyllä mä oon tavallaan oppinut sen pitkän työnteon, mitä sillä saa. Oppii näkemään pidemmälle, niinku tavoittaa niitä unelmia. Ja sitten kun siinä on sitä yhteishenkisyyttä ja sitten tavallaan sitä että kuinka paljon oikeasti se ryhmä merkitsee myös sitten siinä yksilölajissa että kenen kanssa treenaa. – Oppilas, 9. luokka

Perusopetuslain (1998) 2. § mukaisesti opetuksen tavoitteena on antaa heille elämässä tarpeellisia tietoja ja taitoja sekä edistää oppilaiden edellytyksiä kehittämään itseään, muutoin kuin koulutukseen osallistumalla. Yleiskommentti koulutuksen tavoitteista vuodelta 2001, korostaa luku- ja laskutaidon lisäksi hyödyllisinä myös erilaisten elämäntaitojen oppimista. (YK:n lapsen oikeuksien komitea 2001, 5.)

Harrastamista estävät ja edistävät asiat

Haastatteluissa kysyttiin myös harrastamista estäviä ja edistäviä asioita.

Kolme nuorista nosti harrastamisen esteeksi sen, että nuorta ei kiinnosta harrastaa tai hän ei ole löytänyt itselleen kiinnostavaa harrastusta. Yksi nuorista painotti, että harrastamisen ei pitä olla mikään pakko.

Yleiskommentti lapsen oikeudesta lepoon, vapaa-aikaan, leikkiin, virkistystoimintaan, kulttuuriin ja taiteisiin (31 artikla, 2013) toteaa, että artiklan oikeuksiin panostettaessa tarjotaan komitean näkemyksen mukaan yleensä ohjattua ja järjestettyä toimintaa, vaikka yhtä tärkeää on järjestää aikaa ja tiloja, jotta lapset voivat osallistua omaehtoiseen leikkiin, virkistystoimintaan ja luovaan toimintaan. (YK:n lapsen oikeuksien komitea 2013b, 4–5.)

Harrastamisen esteeksi mainittiin nuorten toimesta myös se, että kaverit eivät harrasta tai, ettei harrastuksesta tunne ketään etukäteen. Yksi nuori nosti esiin, että harrastukseen voi olla vaikea lähteä mukaan, jos kokee olevansa paljon muita huonompi. Tämä ei myöskään motivoi jatkamaan harrastuksessa. Kaksi nuorista nosti esiin, että vanhemmat eivät innosta nuoria tarpeeksi harrastamisen pariin ja esimerkiksi pitkä välimatka harrastukseen voi olla esteenä, jos ei ole mahdollisuus saada kyytiä ja vanhemmat eivät ole valmiita kuljettamaan lastaan sinne.

No ehkä se jos ei oo ketään kavereita ketä harrastaa niin sitten yksin ei tuu niinku alotettua mitään. Ja sitten niinku ehkä ei tuu sitä innostusta ja lähettyä niihin mukaan. Just niinku ajattelee et sielt ei ehkä tunne ketään. – – Tai sitten saattaa olla joku, että aikataulut ei niinku täsmää, tai ei oo mahdollisuutta niinku kyytien kannalta, että jos asuu kauempana niin sitten tai mää niinku törmään tosi paljon siihen että haluaisi käydä jossain treeneissä, mutta sitten ei pääse, ku asuu niin kaukana eikä vanhemmat pysty kuljettamaan. – Oppilas, 9. luokka

Vanhempien rooli on ollut tärkeä myös Islannin mallin edistämisessä, sillä yhteinen huoli oli saanut aikaan yhteisiä tavoitteita lapsi-, nuoriso- ja perhepolitiikan toteuttamiseen ja se taas sai aikaa toiminnan ohjausta ja kehyksiä yhteiskunnan tasolla, mutta myös toimenpiteitä kohdistuen perheisiin. (Kiilakoski ym. 2020.) Yleiskommentti nuorten terveydestä ja kehityksestä lapsen oikeuksien sopimuksen yhteydessä (2003) nostaa esiin, että vanhempien tukemisen

tärkeyden, jotta voivat tukea lapsia ja nuoria hyvinvointiin liittyvissä asioissa. (YK:n lapsen oikeuksien komitea 2003, 5.) Yleiskommentti lapsen oikeudesta lepoon, vapaa-aikaan, leikkiin, virkistystoimintaan, kulttuuriin ja taiteisiin (31 artikla, 2013) kannustaa sopimusvaltioita edistämään vanhempien ja nuorempien sukupolvien välistä vuoropuhelua, mikä voi edesauttaa lapsen oikeuksien toteutumista leikki- ja virkistystoiminnan osalta (YK:n lapsen oikeuksien komitea 2013b, 12).

Yksi nuorista kertoi yrittäneensä saada kavereita tekemään vapaa-ajalla asioita kanssaan, mutta koki, että he olivat kertoneet olevansa estyneitä ja kuitenkin oikeasti halusivat viettää aikaa oman puhelimensa kanssa.

Puhelin. Se on, se mua ittee ehkä niinku harmittaa se, että tosi moni on puhelimella. Tai tavallaan, jos mä yritän saada kavereita, vaikka hei lähettäskö käymään lenkillä tai salille tai vaikka uimaan. Niin sitten sieltä tulee aina erinäisiä vastauksia, että ruoka nyt, äiti ja isä ei päästä, mutta todellisuus on se, että ne on sit instagramissa ja snäpissa sen koko sen ajan. Mä näen, että ne on siellä paikalla ja ne kirjoittelee mulle takas, mut ne ei oo, ei vaan oo sitä tahtoo lähtee. Puhelin. – Oppilas, 9. luokka

YK:n lapsen oikeuksien komitean yleiskommentissa lapsen oikeudesta lepoon, vapaa-aikaan, leikkiin, virkistystoimintaan, kulttuuriin ja taiteisiin (2013b, 14) todetaan, että tieto- ja viestintäteknologioista on tulossa keskeinen osa lasten päivittäistä elämää ja internetiin sekä sosiaaliseen mediaan pääsy on keskeistä 31 artiklan mukaisten oikeuksien toteutumiselle globaalistuneessa ympäristössä.

Harrastamista koettiin edistävän nuorella iällä aloitettu harrastus, jossa kiinnittyy mukaan harrastuksen tuomaan ryhmään ja se innostaa pysymään harrastuksen mukana. Innostavaa on myös kavereiden saaminen harrastuspiireistä. Edistäväksi koettiin myös harrastuksen tuottama tunne siitä, että on hyvä ja pärjää tai se, että toimintaan sisältyy tavoitteita. Harrastamista edistävää harrastus tuottaa hyvää mieltä. Toisaalta harrastamista koettiin edistävän myös sen, että on harrastanut jotain kauan ja ei uskalla lopettaa lajia, kun ei tiedä mitä vapaa-ajasta tulisi ilman sitä. Mitä sitten on tilalla, jos ei illan ohjelmassa ole oman lajin harjoituksia ja pelko, että voi tuntua tyhjältä.

Valtakunnallinen nuorisotyön ja -politiikan ohjelma 2020–2023 näkee harrastusten tarjoavan nuorelle mahdollisuuden sosiaaliseen vuorovaikutukseen, itseilmaisuun sekä innostavaan ja motivoivaan toimintaan vapaa-ajalla. Harrastuksissa yhdistyy kaverisuhteiden ylläpitäminen, itsensä kehittäminen, omien unelmien tavoittelemine ja omien vahvuuksien löytäminen sekä mielekäs ja rentouttava tekeminen. (Valtakunnallinen nuorisotyön ja -politiikan ohjelma 2020–2023, 18.)

Nuorten ajatusten perusteella harrastusten maksuttomuus voi vaikuttaa nuorten harrastamiseen edistävästi erityisesti joidenkin perheiden kohdalla, jotka ovat esimerkiksi vähävaraisia. Kaksi nuorista koki, että harrastusten maksullisuus ei ole esteenä tai pääasiallisena syynä harrastamisen estymiseen. Joidenkin nuorten kohdalla maksuttomuus voi rohkaista kokeilemaan uusia harrastuksia, jos ei ole varma tai ei halua heti sitoutua toimintaan. Vanhempien näkökulmasta ilmainen kokeilu auttaa löytämään lasta oikeasti kiinnostavan lajin, johon vanhemmatkin päättävät sitten rahallisesti satsata.

Komitea tunnistaa yleiskommentissaan liittyen artiklaan 31, että lasten leikkimahdollisuuksien kaupallistuminen vaikuttaa lasten osallistumistapoihin virkistys-, kulttuuri- ja taidetoimintoihin (YK:n lapsen oikeuksien komitea 2013b, 3, 12). Saman ovat todenneet Haanpää ja Salasuo (2019, 7) pohtiesaan harrastustakuun toteutumista.

Nuoret antoivat vinkkejä harrastustoiminnan kehittämiseen. Harrastuksissa kannattaisi panostaa siihen, että myös yläkoulun jälkeen olisi helppo aloittaa uusi harrastus. Kynnyksenä harrastamiselle nähtiin, että esimerkiksi yläkoulun jälkeen harrastuksissa on ikäluokissa kilparyhmä tai tasoryhmä, johon pitää pyrkiä ja päästä. Kynnyksenä harrastamiselle koettiin olevan myös päätymisen aloittajien ryhmään, jossa muut ovat huomattavasti nuorempia kuin itse (esimerkiksi alakoululaisia). Nuorilta löytyi myös kokemus siitä, että harrastusryhmän hinta oli yhtäkkiä noussut korkeaksi.

Lapsistrategian linjauksissa tuodaan esille halu kehittää lasten vapaa-ajan ja harrastustoiminnan toimijoiden valmiuksia toteuttaa lapsen oikeuksia toiminnassa muun muassa lapsilähtöisyyttä vahvemmin huomioimalla ja huolehtimalla, ettei harrastus ole vain suorituskeskeistä. (Kansallinen lapsistrategia

2021, 32.) Haanpää ja Salasuo (2019, 9) nostavat esiin, että moniin harrastuksiin sisäänrakennettu tiukka tavoitteellisuus ja kilpailullisuus ovat osoittautuneet lapsia ja nuoria yhä varhaisemmalla iällä ulossulkeviksi tekijöiksi. Yleiskommentti vammaisten lasten oikeuksista edellyttää, että harrastusliikuntamahdollisuudet suunnitellaan niin, että ne mahdollisuuksien mukaan mahdollistavat vammaisten lasten osallistumisen ja osallisuuden (YK:n lapsen oikeuksien komitea 2006, 17).

Nuorilta kysyttiin omakohtaisia positiivisia ja negatiivisia kokemuksia harrastamisen parista. Nuorten kuvailemiin positiivisiin kokemuksiin saattoi liittyä ryhmä, itsensä ylittäminen, mahdollisesti vähän kimmelluksia tai vastoinkäymisiä, joista oli syntynyt kuitenkin lopulta hyviä muistoja. Sekin oli jo positiivista, että oli saanut tehdä erilaisia asioita ja mahdollisesti onnistunut saavuttamaan tavoitteitaan. Nuoret mainitsivat erilaiset onnistumiset kilpailuissa tai treeneissä ja voitonhetket tiukoissa peleissä. Yhteisiin tapahtumiin ja kisamatkoihin liittyi yleensä kavereiden kanssa oleminen ja positiivisena tuotiin esiin, että harrastus on tuottanut vuosien varrella tärkeitä kavereita. Liikuntaharrastuksessa olevat nuoret nostivat positiivisena valmentajan kanssa käydyn hyvän keskustelun tulevaisuuden tavoitteista sekä hyvän palautteen nuoren omasta kehittämisestä lajin parissa.

No siis kaikki tavallaan turnaukset ja pelireissut kavereiden kanssa niin ne on kaikki tavallaan ihan positiivisia kokemuksia ja sitten totta kai kaikki hetket, kun on vaikka voittanut jonkun tiukan pelin niin siitä tulee semmoinen hyvä tunne ja semmoinen kehittyminen jossain, josta saa valmentajalta hyvää palautetta. – Oppilas, 9. luokka

Negatiiviset muistot harrastusten parista nousivat tilanteista, joissa harrastuksessa oli huonompi jakso tai johonkin sattui, tuli loukkaantuminen ja sen parantelu vaikutti niin harrastuksen kuin muunkin elämän puolella. Kokemusta oli myös harrastusryhmistä, joissa oli huono henki ja se oli tuottanut huonoa mieltä myös itselle. Tilanteisiin liittyi kilpailullinen tilanne, mikä vaikutti harrastusryhmän dynamiikkaan ja pahimmillaan sai aikaiseksi ulkopuolelle jättämistä ja kiusaamista. Yhdessä kertomuksessa kaikki tilanteessa olleet harrastajat olivat lopulta lopettaneet lajin, vaikka tilannetta oli purettu harrastustoimintaa ohjaavien aikuisten johdolla.

6.2 Nuorten kokemuksia Jyväskylän harrastamisen mallista ja vinkkejä tavoiteltaville kohderyhmille

Nuorilta kysyttiin suoraan kokemuksia Jyväskylän harrastamisen mallista sekä kehittämisajatuksia sille. Tämän lisäksi nuorille esitettiin kysymys, että millaisesta ryhmästä aikuisten tulisi olla nuorten harrastamisen näkökulmasta huolissaan.

Harrastamisen malli

Nuorilla oli Jyväskylän harrastamisen malliin liittyen pelkästään positiivisia ajatuksia. Koulun harrastustoiminnan koettiin olevan helppo osallistua ja tulla. Osalla nuoria mukaan lähtemistä oli innostanut myös kavereiden osallistuminen toimintaan.

No mä olin just niinku kiinnostunut tai oon aiemminkin kiinnostunut, et olis kiva niinku käydä salilla, mutta mulla ei siihen niinku, en ole ikinä käynyt salilla. Ja sitten justinsa se, että sitten mun pitäis käydä siellä yksin, niin se on heti mulla semmoinen, että en oikein meinaa lähtee, jos pitää tehdä yksin jotain. Niin sitten ku oli se kuntosalikurssi-ilmoitus ja pari sanoi, että ne niinku vois mennä siihen, niin sitten oli itekin, et hei mä tuun mukaan. – Oppilas, 9. luokka

Saavutettavaksi sen tekee se, että jokainen halukas saa tulla mukaan, se on lähellä ja siihen pystyy jäämään heti suoraan koulun jälkeen. Koulua pidettiin pääsääntöisesti hyvänä harrastusympäristönä juuri sen vuoksi, että harrastamaan on helppo jäädä koulupäivän jälkeen. Koulun tiloja pidettiin myös harrastamisen kannalta viihtyisinä ja helppoina tulla. Osa nuorista oli sitä mieltä, että toimintaa voisi olla myös muissa tiloissa ja se voisi auttaa esimerkiksi silloin, jos osallistujamäärä on iso. Yhden nuoren kohdalla muussa paikassa toiminnan järjestäminen olisi estänyt osallistumista, sillä silloin aika ei olisi riittänyt osallistumiseen muiden harrastusten vuoksi.

Kansallinen lapsistrategia haluaa lisätä harrastamista koulupäivän yhteydessä ja tukea sitä kautta mahdollisuutta useampaan harrastukseen. Liikunta- ja kulttuurikasvatuksella on merkitystä lasten hyvinvoinnin ja kehityksen tukemisessa sekä sitä edistävällä vapaaehtoistyöllä ja seuratoiminnalla. (Kansallinen

lapsistrategia 2021, 32.) Kouluissa ja oppilaitoksissa tehtävän nuorisotyön nähdään Valtakunnallisen nuorisotyön ja -politiikan ohjelman näkökulmasta mahdollistavan koulujen ja oppilaitosten yhteyksien tiivistämisen kunnallisen nuorisotyön tarjoamiin vapaa-ajan toimintoihin ja harrastustoiminnan sisältöjä tarjoaviin kansalaisjärjestöihin. (Valtakunnallinen nuorisotyön ja -politiikan ohjelma 2020–2023, 37.) Yleiskommentti Nuorten terveys ja kehitys lapsen oikeuksien sopimuksen yhteydessä nostaa esille, että koululla on merkittävä rooli nuoren elämässä paikkana, joka mahdollistaa oppimisen, kehittymisen ja sosiaalisen kanssakäymisen ja terveellistä käyttäytymistä edistävät toimet tulisi sisällyttää opetussuunnitelmaan. (YK:n lapsen oikeuksien komitea 2003, 6.)

Toiminnassa on ollut hyvä ilmapiiri, ohjaus ja erilaisia vaihtoehtoja tekemiselle. Koulun harrastustoiminnan kautta on löytynyt uusia harrastuksia ja siellä on koettu oppimista ja kehittymistä. Hyväksi koettiin, kun koulun harrastusryhmät ovat olleet pieniä porukoita, mikä saattaa tukea sellaisten nuorten osallistumista, jotka pitävät pienemmästä ja mahdollisesti rauhallisemmasta harrastusporukasta, vaikkei olisikaan ongelmaa toimia isommassa ryhmässä. Yhden nuoren mielestä eri sukupuolten sekoittuminen harrastustoiminnassa ei ole ollut haitaksi.

Onnistuneita juttuja on silleen niinku se, että täällä on tosi mukavaa. Mun mielestä siis. Se on onnistunut, et täällä on onnistuttu tekemään sillein hyvä ilmapiiri. Että ku täällä on vaihtoehtoja niin sekin on hyvä. Ja sit mun mielestä, en mee väittämään, et tää ois totta, mutta tässä on onnistunut myös tiedotus hyvin että. Kuitenkin ku yläkoululaisilla kaikilla on se wilma. Tuun esittämään sen, että tiedotuksessa on vähän ongelmia, liittyy enemmän siihen alakouluun. Koska alakoululaisilla ei oo välttämättä Wilmaa ja vanhemmat saattaa kuitata viestin, että jaa tämmöinen viesti. Mut silti mä sanon, et yks minkä ois voinu tehdä niin ilmotustaululle ois voinu käydä viemässä laput että. Sieltä kuitenkin ne näkkee kaikki. – Oppilas, 7. luokka

Toiminnan tiedottamista Wilman kautta pidettiin hyvänä, mutta samaan aikaan koettiin, että alakoululaisilla se ei ehkä toimisi, sillä Wilma ei ole koululaisilla itsellään käytössä vaan viestit menevät huoltajille. Nuoret kokivat, että osalla maksuttomuus on voinut vaikuttaa osallistumiseen positiivisesti.

Nuoret kokivat voineensa vaikuttaa koulun harrastustoimintaan. Toiset olivat vaikuttaneet ja toisille riitti tunne siitä, että se on mahdollista, jos haluaa. Yhden nuoren kohdalta osallisuuden toteutumisen tunteeseen vaikutti se, että kaveri oli ollut vaikuttamassa toimintaan. Toisen kohdalla se, että oli itse saanut innostettua kaverin harrastamaan.

No minä en ole vaikuttanut, mutta ilmeisesti kaveri on vaikuttanut asioihin niinku antamalla ideoita. – Oppilas, 7. luokka

Vaikuttamista oli tapahtunut vastaamalla kaikille oppilaille tarkoitettuun kyselyyn harrastustoiminnasta, mutta myös itse harrastustoiminnan sisällä oli vaikuttettu muun muassa toiminnan sisältöihin ja aikatauluihin. Kolme nuorta koki, että harrastusohjaajan kanssa oli voinut sovittaa ja suunnitella harrastamista omista lähtökohdistaan katsoen.

– – sitten kun ollaan päästy kokkikerhossa äänestämään ja esittämään toiveita, että mitä tehdään seuraavalla kerralla, salilla on saanut joskus tehdä niinku vapaavalintaisia. – Oppilas, 7. luokka

Nuoret pitivät tärkeänä, että myös jatkossa tulee olla mahdollisuus vaikuttaa toimintaan. Oli kokemus, että jos nuoria halutaan osallistumaan toimintaan, niin heidän ajatuksiaan tulee kuunnella, jolloin toiminta on nuorista mieluisaa ja useampi haluaa osallistua. On tärkeää ainakin yrittää saada nuorten ääntä mukaan päätöksentekoon, mutta tiedostaen, että se on joskus tosi haastavaa ja silloin kannattaa aikuisten näkökulmasta keksiä ideoita.

No ehkä justinsa se, että jos halutaan nuoria osallistumaan niin sitten niiden ajatuksia pitäisi kuunnella jotta, se olisi sitten nuorille mieluista tulla.. – Oppilas, 9. luokka

No kyllä mä koen, että se on tärkeätä ainakin yrittää saada nuorten ääniä mukaan, mutta toki se välillä tuntuu jotenkin, että kaikki ei nyt ehkä ole niin innoissaan niinku keksi mitään ideoita ja silloin toki kannattaa ehkä niinku aikuisten näkökulmasta jotain keksiä. – Oppilas, 9. luokka

Yleiskommentti Lapsen oikeudesta tulla kuulluksi korostaa, että kaikissa opetusympäristöissä pitää edistää lasten aktiivista roolia osallistavassa oppimisympäristössä ja mukana olo nähdään tärkeänä sosiaalisen ilmapiirin luomisen näkökulmasta. (YK:n lapsen oikeuksien komitea 2009, 22.)

Nuorilta tuli myös kehitysideoita. Toiveissa oli laajempi kirjo erilaisia ryhmiä ja lisää monipuolista toimintaa. Ideana tuli myös tilojen ja ajan tarjoaminen nuorten omaehtoiseen toimintaan. Komitea näkee lapsille hyödyllisenä virkistystoiminnan, johon myös aikuiset osallistuvat, mutta hyödyt vähenevät, jos aikuisten valvonta on niin voimakasta, ettei lapsen omalle pyrkimykselle järjestää tai ohjata leikkiään jää tilaa (YK:n lapsen oikeuksien komitea 2013b, 5). Niin ikään Kiilakoski ym. (2020) pohtivat kriittisesti yhtenä Islannin mallin ilmiönä sitä, että mallissa ei tunnuta tunnistavan nuorten keskinäisen toiminnan myönteisiä vaikutuksia vaan toiminta jää aikuisjohtoiseksi.

Koululla lanseerattu Kaverikeskiviikko -kerho sai yhdeltä nuorelta palautetta epäonnistuneesta nimestä. Käytävillä oli nuorten parissa puhuttu, että kerhon nimi on leimaava, sillä siitä tulee mieleen, että sinne menevät he kenellä ei ole kaveria. Tiedottamisen suhteen ehdotettiin mainoksia koulun ilmoitustauluille ja nuorten keskinäisen ”puskaradion” hyödyntämistä. Idea tuli myös sellaisesta henkilöstä, joka kiertäisi kouluilla ja nuorten parissa kertomassa erilaisista harrastusmahdollisuuksista nuorille.

Kenestä aikuisten tulisi olla huolissaan?

Harrastamisen malli lähtee siitä ajatuksesta, että aikuiset ovat huolissaan nuorten harrastamisesta. Nuorilta tiedusteltiin, että kenestä tai millaisista nuorten ryhmistä aikuisten tulisi harrastamisen suhteen olla huolissaan. Yksi nuorista oli sitä mieltä, että koulun aikuisten ei pidä olla huolissaan harrastamattomuudesta. Toinen nuorista koki, että aikuisten on vaikea tunnistaa ulkoa päin, ketä nuoria tulisi kannustaa harrastamaan. Samainen nuori koki myös itse vaikeaksi havainnoida tätä asiaa esimerkiksi omista koulukavereistaan. Yhtenä tällaisena ryhmänä nostettiin esiin sellaiset nuoret, jotka eivät ole läsnä tai mukana koulun toiminnassa vaan enemmänkin omissa oloissaan tai hiljaisia. Toisena ryhmänä nostettiin esiin sellaiset nuoret, joilla on koulunkäynnin kanssa vaikeuksia.

Nuoret nostivat esiin, että toivoisivat ensisijaisesti vanhempien olevan huolissaan, jos oma lapsi ei harrasta tai on esimerkiksi syrjäytynyt. Yksi nuorista nosti esiin, että hänen mielestään on vanhempien välinpitämättömyyttä, jos he

antavat lapsen olla mieluummin laitteella, jotta lapsen kanssa olisi helppoa ja ei tulisi riitoja.

No tietty osasyynä tulee niinku raha, mut emmä usko, et sekään niinku on kaikissa tilanteissa. Must tuntuu, et nykyään tavallaan vanhemmat on aika välinpitämättömiä, koska on tosi helppoa olla silleen, että antaa vaan olla puhelimella ja sit ei tuu riitaa tai ei tarvii kuskata tai mitään tällasta. Niin sitten tavallaan, et ku aika monessa perheessä niinku ketä mäkin tunnen, niin vanhemmat ei vaan, ne ei ne ees yritä ehottaa. Ne vaan tyytyy siihen, et sä oot puhelimella kotona. Et must tuntuu, et se jos kotoa tulis pientä painostusta tai ehotusta, et hei lähtisitkö, niin sitten tavallaan kotoo tulis esimerkii, niin se olis siinä. – Oppilas, 9. luokka

Kaksi nuorista nosti esiin, että aikuisten tulisi olla huolissaan nuorista, jotka liikkuvat päihteiden parissa. Harrastuksen voisivat heidän mukaansa tarjota näille nuorille erilaisia kaveripiirejä. Toisaalta yksi nuorista nosti esiin, että päihteillä oireilua on myös harrastajien parissa ja nosti esiin yhden joukkueurheilulajin harrastajat. Samalla myös toi ilmi, että ilmiötä ei voi yleistää vain tämän lajin ongelmaksi, vaikka sen mainitsee nimeltä.

– – kun on yläasteella ja tutustuin ihmisiin niin tosi usein sellaiset jotka on tosi hiljaisia niin sitten niillä saattaa olla että sanoa että ei harrasta mitään kun niinku tutustutaan ja sitten taas sellaiset vähän niinku, kaikki on niin erilaisia niin vaikea selittää minkälaisia ihmisiä ne on siis sellaisia jotka niinku lintsaa paljon koulusta – – sitten vaikuttaa aina siltä että ne justinsa jos kuulee niitten puheet puheita että sitten on paljon että on aloittanu päihteiden käytön tai sitten niistä ainakin tulee semmoinen kuva että ei mitään sellaista aktiivista harrastusta oo mutta esimerkiksi tiiän paljon jääkiekkoilijoita, joista niistä kuulee aina et ne oli tuolla taas ja käyttää paljon päihteitä. – Oppilas, 9. luokka

Liikuntalain (2015) tavoitteena on 2. § mukaisesti muun muassa edistää eri väestöryhmien mahdollisuuksia liikkua ja harrastaa liikuntaa, väestön hyvinvointia, terveyttä ja fyysisen toimintakyvyn ylläpitämistä ja parantamista, lasten ja nuorten kasvua ja kehitystä sekä liikunnan kansalaistoimintaa mukaan lukien seuratoiminta.

7 POHDINTA

7.1 Jyväskylän harrastamisen malli maksuttoman harrastamisen mahdollistajana

Harrastustakuuseen liittyvän arviointiraportin johtopäätökset ja toimenpidesuosituksukset -osiossa nostettiin esiin kunnille kohdennetut harrastamisen edistämistyön neljä osa-aluetta, jotka olivat tahto, resurssit, viestintä ja koordinointi (Haanpää 2019, 56–62). Jyväskylän kaupungin osalta malli näyttää näiden neljän osa-alueen osalta onnistuneelta. Tahtoa asian kehittämiseen on kaupunkistrategian tasolla saakka. Resursseja edustaa mallin kehittäminen monialaisella palvelut läpäisevällä kehittämisryhmällä ja palkatulla harrastuskoordinaattorilla. Viestintään liittyen tietoa toimintaan oli löydettävissä prosessin aikana hyvin ja muun muassa kokeilu verkossa tapahtuvasta harrastusneuvonnasta juuri käynnistynyt. Hankkeessa toimivat harrastusohjaajat nostivat heille teetetyssä raportointikyselyssä yhdeksi onnistuneimmaksi asiaksi mallissa koordinoinnin ja vastuiden selkeyden onnistumisen.

Nuorisolain, perusopetuslain ja liikuntalain voidaan nähdä tukevan harrastamista, ja kehittymistä harrastamisen avulla. Valtakunnallisen nuorisotyön ja -politiikan ohjelman 2020–2023 yksi tavoite on edistää nuorille mahdollisuutta mieluisaan harrastukseen ja tällä tavalla tarjota mahdollisuus sosiaaliseen vuorovaikutukseen, itseilmaisuun sekä innostavaan ja motivoivaan vapaa-ajan toimintaan (Valtakunnallinen nuorisotyön ja -politiikan ohjelma 2020–2023, 18). Kerhokyselyn kautta on kuitenkin edelleen löydettävissä joukko, joka ei osallistu koulun harrastustoimintaan tai harrasta vapaa-ajalla iltaisin tai viikonloppuisin. Kerhokyselyn löytöä tukee nuorilta haastattelujen kautta saatu aineisto, josta kävi ilmi, että haastatellut nuoretkin tunnistivat sellaisia nuoria, joita toiminnalla kannattaisi vielä tavoitella. Toisaalta haastatteluaineiston kautta selvisi, että esimerkiksi nämä haastatellut koulun harrastustoiminnassa käyvät nuoret harrastivat muutenkin ja koulun harrastustoiminta laajensi mahdollisuuksia kokeilla useampia lajeja. Toisaalta aineistosta nousi myös ajatuksia, että nuorten tuli voida olla myös harrastamatta ja harrastamiseen ei saanut pakottaa.

Harrastamisen Suomen mallin tavoitteena on lisätä lasten ja nuorten hyvinvointia mahdollistamalla jokaiselle lapselle ja nuorelle mieluisa ja maksuton

harrastus koulupäivän yhteydessä (Harrastamisen Suomen malli s.a.). Harrastusohjaajien raportointiin liittyvän kyselyn perusteella toiminta ei saavuttanut vielä jokaista lasta tai nuorta maksuttoman harrastuksen muodossa. Harrastusohjaajat nostivat suurimmaksi kehittämisen kohdaksi väittämän, jossa todettiin, että erityisopettajien tai Vertti-ohjaajien kanssa on selvitetty, onko tarvetta järjestää kohdennettua harrastustoimintaa erityistä tukea tarvitseville oppilaille.

7.2 Jyväskylän harrastamisen malli lapsen oikeuksien toteutumisen edistäjänä

Syrjimättömyys

Malli kattaa kaikki Jyväskylän koulut ja saavutettavaksi sen tekee se, että jokainen halukas saa tulla mukaan, harrastuspaikka on lähellä ja siihen pystyy jäämään heti suoraan koulun jälkeen. Yleiskommentti koulutuksen tavoitteista toteaa koulutuksen asiaksi, minkä avulla pyritään takaamaan jokaiselle lapselle välttämättömät elämäntaidot ja valmiudet selviytyä haasteista (YK:n lapsen oikeuksien komitea 2001, 5).

Toiminnassa on aineiston mukaan ollut hyvä ilmapiiri, ohjaus ja erilaisia vaihtoehtoja tekemiselle. On edelleen löydettävissä joukko, joka ei osallistu koulun harrastustoimintaan tai harrasta vapaa-ajalla iltaisin tai viikonloppuisin. On myös epäselvää, miten hyvin malli tavoittaa haavoittuvassa asemassa olevat lapset ja lapsiryhmät. Yleiskommentti lapsen oikeudesta lepoon, vapaa-aikaan, leikkiin, virkistystoimintaan, kulttuuriin ja taiteisiin toteaa komitean olevan huolissaan tiettyihin lapsiryhmiin kohdentuneista vaikeuksista nauttia yhdenvertaisesti artikkelissa 31 mainittuja oikeuksia ja nimeää lapsiryhmiksi muun muassa tytöt, köyhät lapset, vammaiset lapset, alkuperäiskansojen lapset ja vähemmistöihin kuuluvat lapset (YK:n lapsen oikeuksien komitea 2013b, 3, 9). Yleiskommentti vammaisten lasten oikeuksista nostaa esiin vammaisten lasten yhtäläisen oikeuden koulutukseen ja harrastamiseen (YK:n lapsen oikeuksien komitea 2006, 10, 17). Lapsistrategia toteaa harrastamismahdollisuuksien vaihtelevan Suomessa muun muassa asuinpaikan, perheen varallisuuden ja ystäväpiirin mukaan (Kansallinen lapsistrategia 2021, 31–32).

Haastateltujen nuorten mielestä harrastuksissa kannattaisi panostaa siihen, että myös yläkoulun jälkeen olisi helppo aloittaa uusi harrastus. Kynnyksenä harrastamiselle nähtiin, että esimerkiksi yläkoulun jälkeen harrastuksissa on ikäluokissa kilparyhmä tai tasoryhmä, johon pitää pyrkiä ja päästä. Mahdollinen kokemus muita huonompana olemisesta. Kynnyksenä harrastamiselle koettiin olevan myös päätyminen aloittajien ryhmään, jossa muut ovat huomattavasti nuorempia kuin itse (esimerkiksi alakoululaisia). Yleiskommentti lapsen oikeudesta lepoon, vapaa-aikaan, leikkiin, virkistystoimintaan, kulttuuriin ja taiteisiin toteaa, että lasten hyödyt toiminnasta vähenevät etenkin luovuuden, johtajuuden ja joukkuehengen kehittymisen osalta, jos aikuisten valvonta on niin voimakasta, ettei lapsen omalle pyrkimykselle järjestää tai ohjata leikkiään jää tilaa (YK:n lapsen oikeuksien komitea 2013b, 5).

Vanhempien välinpitämättömyys, välimatkat ja maksullisuus tai hinnan yhtäkinen nousu voivat olla esteenä harrastamiselle. Joidenkin nuorten kohdalla maksuttomuus voi rohkaista kokeilemaan uusia harrastuksia, jos ei ole varma tai ei halua heti sitoutua toimintaan. Vanhempien näkökulmasta ilmainen kokeilu auttaa löytämään lasta oikeasti kiinnostavan lajin, johon vanhemmatkin päättävät sitten rahallisesti satsata. Sopimusvaltioita kannustetaan yleiskommentissa liittyen lepoon, vapaa-aikaan, leikkiin, virkistystoimintaan, kulttuuriin ja taiteisiin, edistämään vanhempien ja nuorempien sukupolvien välistä vuoropuhelua, joka voi edesauttaa lapsen oikeuksien toteutumista (YK:n lapsen oikeuksien komitea 2013b, 12).

Lapsen edun huomioiminen

Koulua pidettiin pääsääntöisesti hyvänä harrastusympäristönä juuri sen vuoksi, että harrastamaan on helppo jäädä koulupäivän jälkeen. Koulun tiloja pidettiin myös harrastamisen kannalta viihtyisinä ja helppoina tulla. Osa nuorista oli sitä mieltä, että toimintaa voisi olla myös muissa tiloissa ja se voisi auttaa esimerkiksi silloin, jos osallistujamäärä on iso. Yhden nuoren kohdalla muussa paikassa toiminnan järjestäminen olisi estänyt osallistumista, sillä silloin aika ei olisi riittänyt osallistumiseen muiden harrastusten vuoksi. Yleiskommentti lapsen oikeudesta lepoon, vapaa-aikaan, leikkiin, virkistystoimintaan, kulttuuriin ja taiteisiin toteaa, että kouluilla tulisi olla keskeinen rooli 31 artiklan mukaisten velvollisuuksien täyttämässä etenkin fyysisen ympäristön,

koulupäivän rakenteen, opetussuunnitelman ja kasvatopedagogiikan näkökulmasta (YK:n lapsen oikeuksien komitea 2013b, 22–23). Yleiskommentti nuorten terveydestä ja kehityksestä lapsen oikeuksien sopimuksen yhteydessä nostaa esille, että koululla on merkittävä rooli nuoren elämässä paikana, joka mahdollistaa oppimisen, kehittymisen ja sosiaalisen kanssakäymisen (YK:n lapsen oikeuksien komitea 2003, 6).

Harrastamisen mallissa nuorille suoraan mennyt viestintä oli tavoittanut ja saanut mukaan toimintaan, jollakin kavereiden mukaan lähteminen oli ollut viestinnän lisäksi ratkaiseva elementti toimintaan mukaan lähtemiseen. Positiiviseen harrastuskokemukseen liittyi haastatteluaineiston mukaan hauskoja muistoja, tavoitteiden saavuttamista, kavereiden kanssa olemista tai aikuisen esim. valmentajan kanssa käyty hyvä keskustelu henkilökohtaisista tavoitteista tai palaute kehittymisestä. Yleiskommentti lapsen oikeudesta lepoon, vapaa-aikaan, leikkiin, virkistystoimintaan, kulttuuriin ja taiteisiin toteaa, että virkistystoiminta on toimintoja tai kokemuksia, jotka lapsi on valinnut vapaaehtoisesti joko niiden tarjoaman välittömän tyydytyksen vuoksi tai siksi, että hän katsoo niitä toteuttamalla saavuttavansa henkilökohtaista tai sosiaalista arvoa (YK:n lapsen oikeuksien komitea 2013b, 6).

Negatiiviset muistot harrastusten parista nousivat tilanteista, joissa harrastuksessa oli huonompi jakso tai johonkin sattui, tuli loukkaantuminen ja sen parantelu vaikutti niin harrastuksen kuin muunkin elämän puolella. Kokemusta oli myös harrastusryhmistä, joissa oli huono henki ja se oli tuottanut huonoa mieltä myös itselle. Tilanteisiin liittyi kilpailullinen tilanne, mikä vaikutti harrastusryhmän dynamiikkaan ja pahimmillaan sai aikaiseksi ulkopuolelle jättämistä ja kiusaamista. Yhdessä kertomuksessa kaikki tilanteessa olleet harrastajat olivat lopulta lopettaneet lajin, vaikka tilannetta oli purettu harrastustoimintaa ohjaavien aikuisten johdolla. Yleiskommentti lapsen oikeudesta lepoon, vapaa-aikaan, leikkiin, virkistystoimintaan, kulttuuriin ja taiteisiin tuodaan esiin lasten kanssa toimivien koulutus, jonka tulisi sisältää opastusta siihen, kuinka luodaan ja ylläpidetään ympäristöjä, joissa artiklan 31 mukaiset oikeudet toteutuvat mahdollisimman tehokkaasti (YK:n lapsen oikeuksien komitea 2013b, 5). Nuorten haastatteluissa digitaaliset ympäristöt esiintyivät enemmänkin ne-

gatiivisessa valossa harrastamisen näkökulmasta, mutta yleiskommentissa digitaaliset ympäristöt nähtiin sen sijaan vapaa-ajan ympäristöinä, joita tulisi tunnustaa ja tukea.

Oikeus elämään ja kehittymiseen

Koulun harrastustoiminnan kautta on löytynyt uusia harrastuksia ja siellä on koettu oppimista ja kehittymistä, mahdollisuutta toimia pienemmässä ryhmässä arvostettiin. Harrastamisen malli oli mahdollistanut nuorille uusien lajien kokeilua omien olemassa olevien harrastusten rinnalla. Yleiskommentti koulutuksen tavoitteista toteaa, että koulutuksen tulisi olla lapsiystävällistä, yksittäistä lasta innostavaa ja motivoivaa sekä koulujen ympäristöjä, joissa lasten annetaan kehittyä kehittyvien valmiuksiensa mukaisesti (YK:n lapsen oikeuksien komitea 2001, 6). Kehittämisaikutuksena nousi esiin nuorten omaehtoisen toiminnan tukeminen ja mahdollistaminen vielä aiempaa paremmin. Yleiskommentti lapsen oikeudesta lepoon, vapaa-aikaan, leikkiin, virkistystoimintaan, kulttuuriin ja taiteisiin toteaa, että näihin oikeuksiin panostettaessa, tarjotaan usein ohjattua ja järjestettyä toimintaa, vaikka yhtä tärkeää on järjestää aikaa ja tiloja omaehtoiseen leikkiin, virkistystoimintaan ja luovaan toimintaan (YK:n lapsen oikeuksien komitea 2013b, 3). ”Silti mallissa ei tunnuta tunnustavan nuorten keskinäisen toiminnan myönteisiä vaikutuksia”, toteavat kirjoituksessaan Islannin mallista Kiilakoski ym. (2020).

Nuorten näkemysten mukaan harrastamista koettiin edistävän nuorella iällä aloitettu harrastus, jossa kiinnittyy mukaan harrastuksen tuomaan ryhmään ja se innostaa pysymään harrastuksen mukana. Innostavana on myös kavereiden saaminen harrastuspiireistä, mutta hyväksyttävää myös halu harrastaa yksin. Edistäväksi koettiin myös harrastuksen tuottama tunne tai hyvä mieli siitä, että on hyvä ja pärjää tai se, että toimintaan sisältyy tavoitteita. Toisaalta harrastamista koettiin edistävän myös sen, että on harrastanut jotain kauan ja ei uskalla lopettaa lajia, kun ei tiedä mitä vapaa-ajasta tulisi ilman sitä. Mitä sitten on tilalla, jos ei illan ohjelmassa ole oman lajin harjoituksia ja pelko, että voi tuntua tyhjältä. Komitean mukaan on erityisen tarpeellista tunnustaa paremmin vanhempien lasten suosimat leikit ja virkistystoiminnan muodot sekä ympäristöt (YK:n lapsen oikeuksien komitea 2013b, 11).

Yli puolet haastateltavista nosti esiin, että harrastus oli löytynyt oman vanhemman kanssa siten, että vanhempi oli auttanut löytämään harrastuksen tai etsinyt paikan, jossa kiinnostavaa harrastusta oli voinut kokeilla. Yleiskommentti lapsen oikeudesta lepoon, vapaa-aikaan, leikkiin, virkistystoimintaan, kulttuuriin ja taiteisiin toteaa, että huoltajat voivat olla luomassa ympäristöjä, joissa leikkiminen tapahtuu, mutta leikki itsessään on vapaaehtoista ja sitä ohjaa luontainen motivaatio, ei niinkään tietyn tavoitteen saavuttaminen (YK:n lapsen oikeuksien komitea 2013b, 6). Harrastaminen voidaan ajatella nuoruudessa tavoitteeltaan leikin kaltaisena. Islannin mallissa vanhempia rohkaistiin osallistumaan keskusteluihin siitä, kuinka tärkeää on viettää aikaa lasten kanssa sekä puhua lasten kanssa heidän elämästään (Young 2017).

Haastattelussa kysyttiin nuorilta, että kenestä aikuisten tulisi olla huolissaan ja nuoret vastasivat seuraavasti: ”koulun aikuisten ei pidä olla huolissaan harrastamattomuudesta”, ”ensisijaisesti vanhempien tulisi olla huolissaan”, ”nuoret, jotka eivät ole läsnä tai mukana koulun toiminnassa vaan enemmänkin omissa oloissaan tai hiljaisia” ja ”sellaiset nuoret, joilla on koulunkäynnin kanssa vaikeuksia” ja ”välipitämättömistä vanhemmista”. Esiin nousi myös päihteillä oireilijat, mutta niitä koettiin olevan myös yksittäisen esimerkin verran yhden joukkuelajin harrastajissa. Nuorilta tuli myös viesti, että aikuisten on vaikea tunnistaa ulkoa päin, ketä nuoria tulisi kannustaa harrastamaan, sillä nuores-takin sen tunnistaminen on vaikeaa. Yleiskommentti lapsen oikeudesta lepoon, vapaa-aikaan, leikkiin, virkistystoimintaan, kulttuuriin ja taiteisiin toteaa, että sopimusvaltiot tunnustavat lapsen oikeuden vapaa-aikaan, johon ei sisälly muodollista koulutusta, työntekoa, kotitöitä, muiden elämää ylläpitävien toimintojen suorittamista ja osallistumista yksilön ulkopuolelta ohjattuun toimintaan (YK:n lapsen oikeuksien komitea 2013b, 6). Sama yleiskommentti nostaa esiin myös huoltajille ja vanhemmille annettavan opastuksen, tuen ja avun antamisen tärkeyden (YK:n lapsen oikeuksien komitea 2013b, 18).

Lapsen näkemysten kunnioittaminen

Yleiskommentti lapsen oikeudesta tulla kuulluksi korostaa, että lapsen oikeus tulla kuulluksi on tärkeää kaikissa oppimisympäristöissä (YK:n lapsen oikeuksien komitea 2009, 22). Nuorilla oli Jyväskylän harrastamisen malliin liittyen pelkästään positiivisia ajatuksia, harrastustoiminnan koettiin olevan helppo

osallistua ja tulla. Nuoret kokivat voineensa vaikuttaa koulun harrastustoimintaan. Toiset olivat vaikuttaneet ja toisille riitti tunne siitä, että se on mahdollista, jos haluaa. Yhden nuoren kohdalta osallisuuden toteutumisen tunteeseen vaikutti se, että kaveri oli ollut vaikuttamassa toimintaan. Toisen kohdalla se, että oli itse saanut innostettua kaverin harrastamaan. Vaikuttamista oli tapahtunut vastaamalla kaikille oppilaille tarkoitettuun kyselyyn harrastustoiminnasta, mutta myös itse harrastustoiminnan sisällä oli vaikutettu muun muassa toiminnan sisältöihin ja aikatauluihin. Yleiskommentissa lapsen oikeudesta lepoon, vapaa-aikaan, leikkiin, virkistystoimintaan, kulttuuriin ja taiteisiin komitea näkee ympäristön toimivan parhaimmillaan olosuhteiltaan otollisena luovuu-delle, jonka vuoksi se nostaa esille esimerkiksi asuinalueiden, liikenteen, kaupunkimaiseman ja puistojen suunnittelun artikla 31. toteutumisen edistämisessä (YK:n lapsen oikeuksien komitea 2013b, 6).

Yli puolet haastatelluista nuorista koki, että harrastusohjaajan kanssa oli voinut sovittelua ja suunnitella harrastamista omista lähtökohdistaan katsoen. Nuoret pitivät tärkeänä, että myös jatkossa tulee olla mahdollisuus vaikuttaa toimintaan. Oli kokemus, että jos nuoria halutaan osallistumaan toimintaan, niin heidän ajatuksiaan tulee kuunnella, jolloin toiminta on nuorista mieluisaa ja useampi haluaa osallistua. On tärkeää ainakin yrittää saada nuorten ääntä mukaan päätöksentekoon, mutta tiedostaen, että se on joskus tosi haastavaa ja silloin kannattaa aikuisten näkökulmasta keksiä ideoita. Komitea toteaa, että lasten kehittyminen ja sosialisatio edellyttää leikkiä, virkistystoimintaa, fyysistä toimintaa ja kulttuuritoimintaa, joiden suunnittelussa tulee huomioida lasten mieltymykset ja valmiudet sekä selvittää niitä erilaisin keinoin (YK:n lapsen oikeuksien komitea 2009, 23).

7.3 Tuloksista nousseet kehittämisideat Jyväskylän harrastamisen mallille

Nuorilta tulleina kehitysideoina nousi laajempi kirjo erilaisia ryhmiä ja lisää monipuolista toimintaa. Nuoret kaipasivat lisää tilojen ja ajan tarjoamista nuorten omaehtoiseen toimintaan. Yhden kerhon nimi sai yhdeltä nuorelta palautetta epäonnistumisesta, sillä käytävillä oli nuorten parissa puhuttu, että kerhon nimi on leimaava. Tiedottamisen suhteen ehdotettiin mainoksia koulun ilmoitustauluille ja nuorten keskinäisen ”puskaradion” hyödyntämistä. Idea tuli

myös sellaisesta henkilöstä, joka kiertäisi kouluilla ja nuorten parissa kertomassa erilaisista harrastusmahdollisuuksista nuorille

Pohdittavaksi mallissa nousi lapsen oikeuksien näkökulmasta harrastustoiminnan tunnistaminen koulupäivän aikaisena oppimisympäristönä aiempaa paremmin ja esimerkiksi sen kirjaaminen selkeämmin opetussuunnitelmaan. Nuoret, yleiskommentti ja nuorisotutkijat nostivat kaikki huomiona nuorten omaehtoisen toiminnan tukemisen. Omaehtoisen toiminnan edistämistä olisi hyvä pohtia ja mahdollistaa aiempaa paremmin.

Haavoittuvassa asemassa olevat lapset ja nuoret sekä lapsi- ja nuorisoryhmät tulisi tunnistaa yhä paremmin ja mahdollistaa heidän yhdenvertainen osallistumisensa Jyväskylän harrastamisen malliin ja sen kehittämiseen. Samoin sukupuolittaisen tiedon systemaattisempi kerääminen ja analysoiminen voisi tuoda lisäajatuksia harrastustoiminnan kehittämiseen. Mukaan tulisi myös saada aiempaa tiiviimmin perheet ja huoltajat. Vanhempien ja eri sukupolvien mukaan ottaminen loisi parhaimmillaan Islannin mallin mukaista yhteisöllisyyttä ja yhteistä vastuuta nuorten harrastamisesta. Harrastusohjaajien koulutustarpeita olisi hyvä kartoittaa aikuisen roolin näkökulmasta, jotta toiminnassa mahdollistuisi kannustava, mutta ei liian ohjaava ilmapiiri.

Yhteistyötä kaupunkisuunnittelun ja kaupunkirakennepalvelujen kanssa tulisi tiivistää myös harrastamisen näkökulmasta, mikä vahvistaisi osaltaan monialaisen työn kokonaisuutta. Omaksi ympäristökseen voidaan tunnistaa myös julkisissa tiloissa tapahtuva harrastustoiminta sekä kaupalliset harrastukset. Molempien ympäristöjen mahdollisia harrastamisen esteitä tulisi pohtia ja ratkaista. Tulisi tunnistaa aiempaa paremmin, että internet ja sosiaalinen media voivat myös toimia harrastusympäristönä tai vapaa-ajanviettopaikkana.

Tulokset on tarkoitus vielä viedä harrastamisen mallia koordinoivaan monialaiseen työryhmään keskusteltavaksi opinnäytteen julkaisun jälkeen ja hyödyttää mallin väliarviointia.

7.4 Jatkotutkimuksen tarve

Tätäkin tutkimusta tehdessä esiin nousi ajatuksia teemoista, joiden lisätutkiminen voisi olla arvokasta. Esimerkiksi lukiessa Nuorisolakiuudistukseen liittyen alkuvuodesta 2022 lausuntopyyntö.fi -palveluun tulleita lausuntoja, voidaan todeta, että suurin osa lausunnon antajista kannattaa Harrastamisen Suomen mallia lisättäväksi Nuorisolakiin. Pieni osa lausunnonantajista nostaa esiin myös Perusopetuslain. Nuorisolakiin lisäämistä kannattavista useat kera muiden nostavat esiin, että mallia tulisi arvioida lisää ennen kuin se lisätään lakiin, sillä mallia tulisi arvioida vielä aiempaa enemmän. Jatkotutkimushaasteeksi sopisi Harrastamisen Suomen mallin valtakunnallinen ja kuntakohtainen arviointi sekä siihen liittyvän pitkittäistiedon kerääminen. Tämä tukisi myös kuntatasolla tiedolla johtamista.

Selvityksen arvoista valtakunnallisesti olisi varmasti yleisesti mallin tavoitavuus haavoittuvassa asemassa olevien lasten ja nuorten sekä lapsi- ja nuorisoryhmien näkökulmasta. Kiinnostavaa olisi myös tutkia, onko esimerkiksi vammaisten lasten ja nuorten harrastusryhmät aina omia vain tälle kohderyhmälle tarkoitettuja harrastusryhmiä vai onko vammaiset lapset ja nuoret mukana vammattomien harrastusryhmissä.

Lasten ja nuorten omaehtoisen toiminnan tukeminen osana harrastamisen mallia olisi myös kiinnostava näkökulma tarkemmalle tutkimiselle. Miksi teemme toiminnasta niin helposti aikuisvetoista ja millaisia toimintamalleja omaehtoiselle toiminnalle on jo nyt löydettävissä Harrastamisen Suomen mallin toteuttajilla. Samaan teemaan liittyisi varmastikin lasten ja nuorten osallisuuden tarkastelu mallin toteutuksessa ja voisiko siihen olla mahdollista löytää vielä vaikuttavampia toimintatapoja suoraan mallin kehittämisen ytimeen. Toisaalta hyvin kiinnostava näkökulma olisi myös eri sukupolvien kokemukset harrastamisesta ja niiden kautta syntyvien ajatusmallien siirtyminen sukupolvelta toiselle.

LÄHTEET

- Ahonen-Walker, M. & Sjöström, M. 2019. Mistä Suomen Islannin mallissa voisi olla kyse? Kuntaliitto. Blogi. Päivitetty 18.9.2019. Saatavissa: <https://www.kuntaliitto.fi/blogi/2019/mista-suomen-islannin-mallissa-voisi-olla-kyse> [viitattu 1.5.2022].
- Alasuutari, P. 2011. Laadullinen tutkimus 2.0. 4. painos. Vastapaino 2011.
- Bodgan R, Knopp Biklen S. 2006. Qualitative Research for Education. An Introduction to Theories and Methods. 5. Edition. USA: Pearson, 2006.
- Custodio, I. 2016. Lapsivaikutusten arviointi – hyvistä aikeista toiminnaksi. *Nuorisotutkimus-lehti* 1/2016, 56–60. PDF-dokumentti. Saatavissa: <https://unicef.studio.crasman.fi/pub/public/Vaikuttaminen/Nuorisotutkimus+1+2016+Lapsivaikutusten+arviointi+Cust%C3%B3dio.pdf> [viitattu 3.5.2022].
- Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.
- Frístundakortid. s.a. Reykjavíkin kaupunki. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://reykjavik.is/fristundakortid> [viitattu 4.5.2022].
- Grönfors, M. 1985. Kvalitatiiviset kenttätömenetelmät. 2. painos. Porvoo: WSOY 1982.
- Haanpää, L. 2019. Harrastustakuu. Yhdenvertaisuuden asialla. Verkkojulkaisuja 147. Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura. PDF-dokumentti. Saatavissa: https://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/harrastustakuu_digi_final.pdf [viitattu 1.5.2022].
- Haanpää, L. & Salasuo, M. 2019. Alkusanat: Harrastustakuuselvitys Nuorisotutkimusverkoston osaamiskeskuksen tehtävänä. Teoksessa Haanpää, L. Harrastustakuu. Yhdenvertaisuuden asialla. Verkkojulkaisuja 147, 8–11. Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura. PDF-dokumentti. Saatavissa: https://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/harrastustakuu_digi_final.pdf [viitattu 1.5.2022].
- Hakalehto, S. s.a. Lapsi- ja lapsuuskäsityksestä YK:n lapsen oikeuksien sopimuksessa. PDF-dokumentti. Saatavissa: https://stm.fi/documents/1271139/1953486/Lapsikasitys_Suvianna_Hakalehto.pdf/af026fdd-6296-4442-a2fc-2bc9c1f3e2a7/Lapsikasitys_Suvianna_Hakalehto.pdf.pdf [viitattu 3.5.2022].
- Harrastamisen Suomen malli. s.a. Opetus- ja kulttuuriministeriö. Hankesivu. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://okm.fi/suomen-malli> [viitattu 1.5.2022].
- Harrastamisen Suomen malli, tietoa. s.a. Opetus- ja kulttuuriministeriö. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://harrastamisensuomenmalli.fi/tietoa/> [viitattu 1.5.2022].

Harrastamisen Suomen malli (2021-). s.a. Jyväskylän kaupunki. Hankesivu. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://www.jyvaskyla.fi/hankkeet/harrastamisen-suomen-malli> [viitattu 1.5.2022].

Helsingin kaupunki. 2019. Islannin mallista Helsingin malliin – tiedon avulla johdettuja tekoja lasten ja nuorten hyvinvoinnin parantamiseksi. WWW-dokumentti. Päivitetty 16.08.2019. Saatavissa: <https://www.hel.fi/uutiset/fi/kasvatuksen-ja-koulutuksen-toimiala/islannin-mallista-helsingin-malliin> [viitattu 1.5.2022].

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2014. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press Oy.

Itsenäisyyden juhluvuoden lastensäätiö ITLA. 2019. Lapsivaikutusten arviointia toteutetaan heikosti. Tiedote 4.6.2019. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://itla.fi/lapsivaikutusten-arviointia-toteutetaan-heikosti/> [viitattu 3.5.2022].

Joko sinun kunnassasi kuuluu lasten ääni? UNICEFin Lapsiystävällinen kunta-malli kuntien tukena. s.a. Unicef. Powerpoint-dokumentti. Päivitetty 30.3.2021. Saatavissa: <https://www.unicef.fi/unicef/tyomme-suomessa/lapsiystavallinen-kunta-projektiesittely/> [viitattu 3.5.2022].

Jyväskylän kaupunki. 2020. Jyväskylän harrastuskoordinaattori on valtakunnallinen harvinaisuus. Tiedote 12.8.2020. WWW-dokumentti. Saatavissa: https://www.jyvaskyla.fi/uutinen/2020-08-12_jyvaskylan-harrastuskoordinaattori-valtakunnallinen-harvinaisuus [viitattu 3.5.2022].

Jyväskylän kaupunki. 2022. Jyväskylän kaupunki pilotoi huhtikuussa keskitettyä harrastusneuvontaa. Tiedote 12.4.2022. WWW-dokumentti. Saatavissa: https://www.jyvaskyla.fi/uutinen/2022-04-12_jyvaskylan-kaupunki-pilotoi-huhtikuussa-keskitettya-harrastusneuvontaa [viitattu 3.5.2022].

Jyväskylän kaupunkistrategia 2022–2025. Kasvava ja kansainvälinen sivistyskaupunki. s.a. Jyväskylän kaupunki. Nettikirja. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://online.fliphtml5.com/enxld/uxfl/> [viitattu 3.5.2022].

Jyväskylä-tietoa. s.a. Jyväskylän kaupunki. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://www.jyvaskyla.fi/jyvaskyla> [viitattu 3.5.2022].

Jyväskylä – UNICEFin Lapsiystävällinen kunta. s.a. Jyväskylän kaupunki. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://www.jyvaskyla.fi/hankkeet/jyvaskyla-unicef-lapsiystavallinen-kunta> [viitattu 3.5.2022].

Kallio, M., Hoikkala, S. & Palsanen, K. s.a. Enemmän lasten ja nuorten osallisuutta lastensuojeluun. Lastensuojelun keskusliitto ry. Blogi. Saatavissa: <https://www.lapsenoikeudet.fi/asiantuntijakirjoitus-enemman-lasten-nuorten-osallisuutta-lastensuojeluun/> [viitattu 3.5.2022].

Kansallisen lapsistrategian parlamentaarinen komitea. 2021. Kansallinen lapsistrategia. Valtioneuvoston julkaisuja 2021:8. Helsinki: Valtioneuvosto. PDF-dokumentti. Saatavissa: <https://www.lapsenoikeudet.fi/wp-content/uploads/2021/04/lapsistrategia-FIN.pdf> [viitattu 3.5.2022].

Kaupunkistrategia. s.a. Jyväskylän kaupunki. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://www.jyvaskyla.fi/jyvaskyla/kaupunkistrategia> [viitattu 3.5.2022].

Kiilakoski, T., Pekkarinen, E. & Salasuo, M. 2020. Jääkaappimagneetteja tullen ja jään maassa - Islannin mallia etsimässä. Nuorisotutkimusseura ry. Blogi. Päivitetty 4.3.2020. Saatavissa: <https://www.nuorisotutkimusseura.fi/nakokulma53> [viitattu 3.5.2022].

Kyrö, P. 2004. Tutkimusprosessi valintojen polkuna. Yrittäjyyskasvatuksen julkaisusarja 1/ 200. Ammattikasvatuksen tutkimus- ja koulutuskeskus.

Lapsiasiavaltuutettu. 2020. "Lapsivaikutusten arviointi on edelleen lapsenkengissä", toteaa lapsiasiavaltuutettu. Tiedote 18.5.2020. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://lapsiasia.fi/-/lapsivaikutusten-arviointi-on-edelleen-lapsenkengissa-toteaa-lapsiasiavaltuutettu-> [viitattu 3.5.2022].

Lapsiystävällinen kunta. s.a. Unicef. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://www.unicef.fi/unicef/tyomme-suomessa/lapsiystavallinen-kunta-projektiesittely/> [viitattu 3.5.2022].

Lapsi- ja nuorisopoliittinen ministerityöryhmä. 2020. Valtakunnallinen nuorisotyön ja -politiikan ohjelma 2020–2023. Tavoitteena nuoren merkityksellinen elämä ja osallisuus yhteiskunnassa. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2020:2. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö. PDF-dokumentti. Saatavissa: https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162007/OKM_2020_2_VANUPO_fi_u.pdf?sequence=1&isAllowed=y [viitattu 1.5.2022].

Liikuntalaki 10.4.2015/390.

Lähdesmäki, T., Hurme, P., Koskimaa, R., Mikkola, L., Himberg, T., Menetelmäpolkuja humanisteille. Jyväskylän yliopisto, humanistinen tiedekunta. WWW-dokumentti. Saatavissa: <http://www.jyu.fi/mehu> [viitattu 3.5.2022].

Mikä on lapsen oikeuksien sopimus?. s.a. Unicef. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://www.unicef.fi/lapsen-oikeudet/mika-on-lapsen-oikeuksien-sopimus/> [viitattu 3.5.2022].

Nuorisoasioihin liittyvät linjaukset ja kehittäminen. s.a. Opetus- ja kulttuuriministeriö. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://okm.fi/nuoriso/linjaukset> [viitattu 3.5.2022].

Nuorisolaki 21.12.2016/1285.

Opetushallitus. s.a. Koulun kerhotoiminta. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/koulun-kerhotoiminta> [viitattu 1.5.2022].

Opetus- ja kulttuuriministeriö. 2019. Islannin mallista suomalainen toteutus, valmistelu aloitettu. WWW-dokumentti. Päivitetty 17.12.2019. Saatavissa: https://valtioneuvosto.fi/artikkeli/-/asset_publisher/1410845/islannin-mallista-suomalainen-toteutus-valmistelu-aloitettu [viitattu 1.5.2022].

Perusopetuslaki 21.8.1998/628.

Pulkkinen, L. & Latvala, J.-M. 2022. Historiallinen katsaus: Harrastus koulupäivän yhteydessä. PDF-dokumentti. Päivitetty 31.03.2022. Saatavissa: https://harrastamisensuomenmalli.fi/wp-content/uploads/2022/04/220406_Historiallinen_katsaus_Harrastus_koulupaivan_yhteydessa.pdf [viitattu 1.5.2022].

Pursiainen, E. 2022. Mikä harrastamisen malli? Jyväskylän kaupunki. Blogi. Julkaisematon.

Pääministeri Sanna Marinin hallituksen ohjelma 10.12.2019. Osallistava ja osaava Suomi – sosiaalisesti, taloudellisesti ja ekologisesti kestävä yhteiskunta. 2019. Valtioneuvoston julkaisuja 2019:31. Helsinki: Valtioneuvosto. PDF-dokumentti. Saatavissa: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-287-808-3> [viitattu 1.5.2022].

Päätösten vaikutusten ennakoarviointi. s.a. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://thl.fi/fi/web/hyvinvoinnin-ja-terveyden-edistamisen-johtaminen/hyvinvointijohtaminen/paatosten-vaikutusten-ennakoarviointi> [viitattu 3.5.2022].

Ruuska, T., Itkonen-Ratilainen, M., Harju-Kivinen, R. & Honkanen, K. 2018. Lapsiin kohdistuvien vaikutusten arviointi. Tarkastelussa lapsivaikutusten arviointi kuntapäätöksissä ja esimerkkejä lapsivaikutusten arvioinneista. Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma. Sosiaali- ja terveysministeriö. Opetus- ja kulttuuriministeriö. PDF-dokumentti. Saatavissa: https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/136961/LAVA_selvitys_valmis_.pdf?sequence=1&isAllowed=y [viitattu 3.5.2022].

Sigfúsdóttir, I. D., Thorlindsson, T., Kristjánsson, A. L., Roe, K. M. & Al-legrante J. P. 2009. Substance use prevention for adolescents: the Icelandic Model. *Health Promotion International*. Volume 24. March 2009, 16–25. PDF-dokumentti. Saatavissa: <https://doi.org/10.1093/heapro/dan038> [viitattu 1.5.2022].

Suri, H. 2011. Purposeful Sampling in Qualitative Research Synthesis. *Qualitative Research Journal* 11(2):63–75. PDF-dokumentti. Saatavissa: [DOI:10.3316/QRJ1102063](https://doi.org/10.3316/QRJ1102063) [viitattu 4.5.2022].

Tilastotietoa Jyväskylästä. s.a. Jyväskylän kaupunki. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://www.jyvaskyla.fi/jyvaskyla/tilastotietoa> [viitattu 3.5.2022].

Typpö, M. 2022. Kurkistus harrastusohjaajan työhön. Jyväskylän kaupunki. Blogi. Päivitetty 17.5.2022. Saatavissa: <https://www.jyvaskyla.fi/blogit/kasvun-ja-oppimisen-blogi/kurkistus-harrastusohjaajan-tyohon> [viitattu 21.5.2022].

Valtioneuvosto. 2020. Suomen mallin valmistelutyöryhmä luovutti esityksensä ministerille. Tiedotustilaisuus 12.6.2020. Suomen mallin hankesivu. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://valtioneuvosto.fi/hanke?tunnus=OKM050:00/2019> [viitattu 1.5.2022].

Valtioneuvosto. 2022a. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi nuorisolain muuttamisesta. PDF-dokumentti. Päivitetty 24.2.2022. Saatavissa: <https://www.lausuntopalvelu.fi/FI/Proposal/DownloadProposalAttachment?attachmentId=17231> [viitattu 1.5.2022].

Valtioneuvosto. 2022b. Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi nuorisolain muuttamisesta. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://www.lausuntopalvelu.fi/FI/Proposal/Participation?proposalId=ef2dbdc4-34e8-44ca-b436-ba4e97c13798> [viitattu 1.5.2022].

Väestötilastot. s.a. Jyväskylän kaupunki. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://www.jyvaskyla.fi/jyvaskyla/tilastotietoa/vaestotilastot> [viitattu 3.5.2022].

YK:n lapsen oikeuksien komitea. s.a. Lapsiasiavaltuutettu. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://lapsiasia.fi/lapsen-oikeuksien-komitea> [viitattu 3.5.2022].

YK:n lapsen oikeuksien komitea. 2001. Yleiskommentti nro 1 (2001) 29 artiklan 1 kohta: Koulutuksen tavoitteet. Julkaistu 17.4.2001. Lapsiasiavaltuutetun julkaisema suomenkielinen käännös 2015. PDF-dokumentti. Saatavissa: https://lapsiasia.fi/documents/25250457/37288006/CRC_GC_2001_1_julkaisu.pdf/789f11d4-3c6b-3dd1-a747-4256eb43cc6c/CRC_GC_2001_1_julkaisu.pdf?t=1465380388000 [viitattu 3.5.2022].

YK:n lapsen oikeuksien komitea. 2003. Yleiskommentti nro 4 (2003) nuorten terveydestä ja kehityksestä lapsen oikeuksien yleissopimuksen yhteydessä. Julkaistu 1.7.2003. Lapsiasiavaltuutetun julkaisema suomenkielinen käännös 2017. PDF-dokumentti. Saatavissa: https://lapsiasia.fi/documents/25250457/37289406/CRC_GC_2003_4_julkaisu.pdf/fbf1bccc-9808-3fff-8552-70e4964e4868/CRC_GC_2003_4_julkaisu.pdf?t=1494585975000 [viitattu 3.5.2022].

YK:n lapsen oikeuksien komitea. 2006. Yleiskommentti nro 9 (2006). Vammaisten lasten oikeudet. Julkaistu 27.2.2007. Lapsiasiavaltuutetun julkaisema suomenkielinen käännös 2010. PDF-dokumentti. Saatavissa: https://lapsiasia.fi/documents/25250457/37288006/CRC_C_GC_9_julkaisu.pdf/d79954ae-a0b8-39ac-9654-76e35af881e3/CRC_C_GC_9_julkaisu.pdf?t=1465380716000 [viitattu 3.5.2022].

YK:n lapsen oikeuksien komitea. 2009. Yleiskommentti nro 12 (2009) Lapsen oikeus tulla kuulluksi. Julkaistu 20.7.2009. Lapsiasiavaltuutetun julkaisema suomenkielinen käännös 2014. PDF-dokumentti. Saatavissa: https://lapsiasia.fi/documents/25250457/37288006/CRC_C_GC_12_julkaisu.pdf/9daac47a-f69f-3258-be52-0d0e34380e69/CRC_C_GC_12_julkaisu.pdf?t=1465380818000 [viitattu 3.5.2022].

YK:n lapsen oikeuksien komitea. 2013a. Yleiskommentti nro 14 (2013) lapsen oikeudesta saada etunsa otetuksi ensisijaisesti huomioon (3 artikla, 1 kohta).

Julkaistu 29.5.2013. Lapsiasiavaltuutetun julkaisema suomenkielinen käännös 2014. PDF-dokumentti. Saatavissa: https://lapsiasia.fi/documents/25250457/37288006/CRC_C_GC_14_julkaisu.pdf/c9407429-51cc-308e-a490-dff4d8ef0087/CRC_C_GC_14_julkaisu.pdf?t=1465381208000 [viitattu 3.5.2022].

YK:n lapsen oikeuksien komitea. 2013b. Yleiskommentti nro 17 (2013) lapsen oikeudesta lepoon, vapaa-aikaan, leikkiin, virkistystoimintaan, kulttuurielämään ja taiteisiin (31 artikla). Julkaistu 17.4.2013. Lapsiasiavaltuutetun julkaisema suomenkielinen käännös 2014. PDF-dokumentti. Saatavissa: https://lapsiasia.fi/documents/25250457/37288006/CRC_C_GC_17_julkaisu.pdf/bf699437-e1c6-3233-a87d-f8cebee2f28a/CRC_C_GC_17_julkaisu.pdf?t=1465381255000 [viitattu 3.5.2022].

YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus. s.a. Lapsiasiavaltuutettu. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://lapsiasia.fi/lapsen-oikeuksien-sopimus> [viitattu 3.5.2022].

Yleissopimus lapsen oikeuksista 21.08.1991/60.

Young, E. 2017. How Iceland Got Teens to Say No to Drugs. *The Atlantic*. WWW-dokumentti. Päivitetty 19.1.2017. Saatavissa: <https://www.theatlantic.com/health/archive/2017/01/teens-drugs-iceland/513668/> [viitattu 1.5.2022].

Alkukyselyn kysymykset

1. Työkenttäni

Suomen valtion taso

Kuntataso (valtakunnallinen)

Tutkimus

Kuntataso (Jyväskylän kaupunki)

muu, mikä?

Mitä näkökulmia Islannin mallista on mielestäsi tutkittu/ tarkasteltu toistaiseksi liian vähän?

2. Suomen näkökulmasta

3. Kunnan/ kuntien näkökulmasta

4. Kolmannen sektorin näkökulmasta

5. Muuta mitä haluan sanoa tai antaa vinkiksi?

Teemahaastattelun kysymykset

- Taustatiedot (Etunimi, koulu, luokka? -> ei käytetä lopullisessa raportoinnissa)
- Vapaa-aika
  - Mitä sinä yleensä teet vapaa-ajallasi?
  - Mitä nuoret yleensä tekevät vapaa-ajallaan?
    - Mikä heitä estää harrastamasta?
    - Mikä heitä innostaa harrastamaan?
    - Vaikuttaako se harrastuksiin osallistumiseen, että harrastaminen on ilmaista?
  - Onko joku ryhmä tai porukka, jonka harrastamisesta meidän aikuisten tulisi olla erityisesti huolissaan?
- Minä harrastajana
  - Millainen harrastaja olet?
    - Harrastatko? Vai etkö harrasta?
    - Harrastatko mieluummin yksin vai porukassa tai jotenkin muuten?
    - Millaisia asioita tykkäät harrastaa? Pidätkö esimerkiksi kulttuurista (taide, musiikki), liikunnasta tai jostain muusta?
  - Mikä on innostanut tai estänyt sinua harrastamaan?
  - Miksi koulussa oleva harrastustoiminta on saanut sinut mukaan? Oletko löytänyt mieluisan harrastuksen?
  - Oletko oppinut jotain harrastustoiminnassa?
  - Kerro joku hyvä kokemus harrastamisesta?
  - Kerro joku huono kokemus harrastamisesta tai harrastamiseen liittyvästä tilanteesta?
- Harrastaminen koulussa harrastamisen mallissa
  - Missä on onnistuttu? Onko ollut helppoa kaikille osallistua?
  - Onko ollut hyvä malli
    - mikä on ollut hyvää?
    - mikä ei ole toiminut?
    - mitä pitäisi muuttaa, miten?
    - Mitä vinkkejä antaisit minulle harrastusohjaajana?
  - Jos halutaan lisätä harrastamista niin millainen on hyvä ja helppo harrastamisen paikka? Onko koulu hyvä paikka tähän vai olisiko joku muu paikka sinusta parempi?
  - Onko nuorilta kysytty harrastustoimintaan liittyen? Miten koet, onko näkemyksiä otettu huomioon tai oletko kokenut voivasi vaikuttaa? Onko lasten ja nuorten ajatuksilla merkitystä vai osaavatko aikuiset tietää mitä lapset ja nuoret tarvitsevat?
- Lopuksi
  - Tuleeko jotain muuta mieleen? Harrastamisesta? Haastattelusta?
  - Millaisen vinkin antaisit harrastamista edistäville päättäjille ja kehittäjille, jotta harrastamisesta tulisi vieläkin helpompaa kaikille jyvaskyläläisille lapsille ja nuorille?

Esite tutkimuksesta haastateltaville

KUTSU HAASTATTELUUN, JONKA AIHEENA ON VAPAA-AIKA JA HARRASTAMINEN

Tänä keväänä keräämme tietoa siitä, millaisia ajatuksia nuorilla on harrastamisesta.

Olisitko sinä kiinnostunut antamaan ajatuksesi?

Saatujen ajatusten avulla kehitämme harrastusmahdollisuuksia Jyväskylässä.

Haastattelu on osa Jyväskylän harrastamisen mallin arviointia. Arviointiin liittyvän tutkimuksen tekemisestä vastaa kaupungin työntekijä, erikoissuunnittelija Tanja Rätty.

Jos sinulla on kysyttävää liittyen tutkimukseen niin ole yhteydessä Tanjaan p. 050 570 8972, tanja.ratty@jyvaskyla.fi

Mitä haastatteluun osallistuminen sinulta vaatii:

- Haastattelun toteuttaa koulusi harrastusohjaaja.
- Haastattelu
  - on jutteluhetki, jossa sinulle esitetään kysymyksiä ja vastaat niihin, joihin sinulla on ajatuksia,
  - vie maksimissaan 30 minuuttia aikaasi,
  - nauhoitetaan, mutta nauha tulee vain tutkimuksen tekijän, Tanjan, käyttöön tutkimuksen teon ajaksi.
- Haastattelua varten sinun tarvitsee täyttää yhdessä vanhempiesi kanssa lupalappu, jolla annatte luvan haastatella sinua ja hyödyntää ajatuksiasi tutkimuksessa.
- Korvaukseksi antamastasi ajasta ja ajatuksista haluamme antaa sinulle pienen tuotepalkinnon.

JYVÄSKYLÄ

KUVA: HANNA-KAISA HÄMÄLÄINEN